

รายงานการวิจัย

เรื่อง

ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนโดยเน้นวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ต่อ
ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาธรรมวิทยา และความพึงพอใจของนิสิต
ระดับปริญญาบัณฑิต
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2545

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อมรา รอดคารา

สนับสนุนโดย

เงินทุน เพื่อการวิจัยคณะครุศาสตร์
พ.ศ. 2545

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2546

รายงานการวิจัย

เรื่อง

ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอน โดยเน้นวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ต่อ
ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาธรรมวิทยาและความพึงพอใจของนิสิต
ระดับปริญญาบัณฑิต
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2545

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์อมรา รอดดารา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะครุศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2545

หัวข้อ ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นวิธีคิดแบบสามัญลักษณะ ต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาธรรมวิทยา และความพึงพอใจของนิสิตระดับปริญญาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2545

ผู้วิจัย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อมรา รอดดารา

ปี พ.ศ. 2545

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนรายวิชาธรรมวิทยา โดยนำพุทธวิธีในการสอนมาใช้ควบคู่กับการสอนแบบปกติ ด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสามัญลักษณะตามหลักการคิดของพระพุทธศาสนา กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้คือ นิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่เรียนวิชานี้ในภาคต้น ปีการศึกษา 2545 จำนวน 110 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 3 ประการ คือ (1) แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (2) แบบวัดผลสัมฤทธิ์ด้านความรู้ และหลักการคิดเรื่องสามัญลักษณะ (3) แบบประเมินการจัดการเรียนการสอน สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนก่อนทดลองและหลังการทดลอง โดยหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและแนวคิดเรื่องสามัญลักษณะของผู้เรียนหลังจากเรียนจบแล้วมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าก่อนเรียนเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้
2. ผู้เรียนส่วนใหญ่พึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนที่เน้นวิธีคิดแบบสามัญลักษณะและกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นทั้งในชั้นเรียนและนอกสถานที่

เลขหมู่	คพ
	ค 15
เลขทะเบียน	011722
วัน,เดือน,ปี	18 พ.ช. 46

Title Effects of the Teaching-learning Process with an Emphasis on Buddhist Samanyalaksana of Dhammavidya on the 2002 Chulalongkorn University Undergraduate Students' Achievement and Satisfaction

Name Amara Rawddara

Year 2002

ABSTRACT

The purpose of this study was to develop the teaching and learning of the course Dhammavidya by using the Buddhist instructional method along with the regular method. The class activities emphasized Buddhist Samanyalaksana. The participants in this study were 110 Chulalongkorn University Students who enrolled in this course in the first semester of 2002 academic year. The research instruments consisted of (1) academic achievement test, (2) achievement test on Samanyalaksana concept, and (3) course evaluation. Data analysis was a comparison of the means and standard deviations of the participants' achievement before and after the experiment.

The research results were as follows :

1. The means of the participants' academic achievement and achievement of knowledge of Samanyalaksana were higher after they had completed the course, which corresponded with the research hypothesis.

2. The majority of the participants were satisfied with the instructional design with emphasis of Samanyalaksana as well as the activities conducted both in and outside the classroom.

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยนี้มีเป้าหมายที่จะพัฒนาการจัดการเรียนการสอนรายวิชา 2701272 ธรรมวิทยา เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาปัญญาเพิ่มมากขึ้น โดยการนำพุทธวิธีสอนแบบสามัญลักษณ์มาสอดแทรกในกระบวนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดผลสัมฤทธิ์ในการเรียนและได้แนวคิดที่สำคัญของพระพุทธศาสนา อันจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิต นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมให้มีการนำพุทธวิธีสอนซึ่งมีหลายรูปแบบและมีคุณค่ายิ่งมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างกว้างขวางต่อไป

ผู้วิจัยขอหมัสการขอบพระคุณ พระมหาอุเทน ปัญญาปริทัศน์ วัดชนะสงคราม กรุงเทพฯ ที่ได้เมตตาตรวจแก้ไขให้คำแนะนำเกี่ยวกับหลักธรรมและแนวคิดเรื่องสามัญลักษณ์ ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริเดช สุชีวะ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วัลย์ พานิช อาจารย์ ดร.อมรวิชช์ นาครทรรพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุมาลี ชีโนกุล ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จันทร์ทรงกลด คชเสนี สุทธิพิบูลย์ อาจารย์ ดร.ชื่นชนก โควินท์ ตลอดจนคณาจารย์ในภาควิชาวิจัยการศึกษาที่ได้ให้ คำแนะนำในด้านการทำแผนการสอน และวิธีดำเนินการวิจัยจนเสร็จสิ้น

โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากเงินทุนเพื่อการวิจัยคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประจำปีการศึกษา 2545 ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงที่คณะครุศาสตร์ให้ทุนสนับสนุนการวิจัยครั้งนี้และหวังว่า การวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้สอนและผู้สนใจพอสมควร

อมรา รอดดารา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ง
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
บทที่	
1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
สมมุติฐานการวิจัย	6
ขอบเขตของการวิจัย	6
ข้อตกลงเบื้องต้น	8
นิยามศัพท์เฉพาะ	8
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	9
2 วรรณคดีที่เกี่ยวข้อง	10
3 วิธีดำเนินการวิจัย	19
ประชากร	19
ขั้นตอนในการดำเนินการพัฒนาและประเมินการเรียนการสอน	20
การเก็บรวบรวมข้อมูล	27
วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล	28
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	29
5 สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ	35
สรุปผลการวิจัย	37
อภิปรายผลการวิจัย	38
ข้อเสนอแนะ	42
บรรณานุกรม	43
ภาคผนวก	45

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา

จากการที่ผู้วิจัยเป็นผู้สอนรายวิชา 2701272 ธรรมวิทยา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มาเป็นเวลากว่า 15 ปี ประกอบกับการมีประสบการณ์ในการศึกษาและปฏิบัติธรรมตลอดจนการทำหน้าที่เป็นกรรมการในองค์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา 2 องค์การ คือ องค์การยุวพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก (The World Fellowship of Buddhist Youth) และ ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ มาเป็นเวลา 18 ปี จนถึงปัจจุบัน ทำให้ผู้สอนตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของพระพุทธอย่างสูงสุด มุ่งมั่นที่จะถ่ายทอดและเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้บุคคลได้นำหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างแท้จริง เพราะในชีวิตของเราทุกคนนั้นจะต้องได้รับทั้งสิ่งที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตตลอดเวลา และเราควรจะดำรงชีวิตอยู่อย่างไรเพื่อตั้งรับสิ่งดังกล่าว ซึ่งพระพุทธศาสนาเรียกว่า โลกธรรม 8 (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) 297) หลักธรรมนี้หมายถึง ความเป็นไปตามคติธรรมดาซึ่งหมุนเวียนมาหาสัตว์โลกและสัตว์โลกก็หมุนเวียนตามมันไป เป็นเรื่องของโลก เป็นธรรมดาของโลกอันได้แก่

1. ลภ (ได้ลาภ มีลาภ)
2. อลาภ (เสียลาภ สูญเสีย)
3. ยส (ได้ยศ มียศ)
4. อยศ (เสียยศ)
5. นินทา (ติเตียน)
6. ปัสังสา (สรรเสริญ)
7. สุข (ความสุข)
8. ทุกข์ (ความทุกข์)

ทั้งนี้พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้สรุปโลกธรรมเป็น 2 ส่วน คือ ข้อ 1, 3, 6, 7 เป็นอริฏฐารมณ์ คือส่วนที่น่าปรารถนา ซึ่งที่เหลือเป็นอนิฏฐารมณ์ คือ ส่วนที่ไม่ปรารถนา และอธิบายว่าโลกธรรมเหล่านี้ย่อมเกิดขึ้นทั้งแก่ปุถุชนผู้มีได้เรียนรู้ และแก่อริยสาวกผู้ได้เรียนรู้ ต่างกันแต่ว่าคน

พวกแรกย่อมไม่รู้เห็นเข้าใจตามความเป็นจริง ลุ่มหลง ยินดียินร้าย ปลอ่ยให้โลกธรรมเข้าครอบงำ ย่ำยีจิต พุยุบเรื่อยไป ไม่พ้นจากทุกข์ มีโสกะปริเทวะ เป็นต้น ส่วนอริยสาวกผู้ได้เรียนรู้ พิจารณา เห็นตามเป็นจริงว่าสิ่งเหล่านี้ทุกอย่างใดก็ตามที่เกิดขึ้นแก่ตน ล้วนไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ไม่หลงไหลมัวเมาเคลิ้มไปตามอภิวารมณฺ์ ไม่ชุ่มมัวหม่นหมองคลุ้มคลั่ง ไปเพราะอภิวารมณฺ์ มีสติดำรงอยู่ เพราะเป็นผู้ปราศจากทุกข์ มีโสกะปริเทวะ เป็นต้น

จากคำอธิบายดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า โลกธรรม 8 เป็นสิ่งที่เข้ามาพัวพันกับชีวิต เราตลอดเวลา เป็นสิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้และมักจะนำไปสู่ความทุกข์ ความเศร้าหมอง อย่างไรก็ตามความทุกข์เหล่านั้นจะลดน้อยบรรเทาลงได้หากพิจารณาเห็นตามความเป็นจริงว่า สิ่งเหล่านั้นล้วนไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และมีความแปรปรวน ซึ่งความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และมีความแปรปรวน ที่กล่าวถึงนี้ก็คือความเป็นอนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา ปราภฏในหลักธรรมที่ชื่อว่าไตรลักษณ์ หรือสามัญลักษณ์

ด้วยแนวคิดที่จะชี้แนะหลักไตรลักษณ์ หรือสามัญลักษณ์มาใช้ให้มาก เพื่อป้องกันมิให้ชีวิตหมุนไปตามโลกธรรมทั้งหลาย อันจะนำไปสู่ความทุกข์ความเดือดร้อน ผู้วิจัยจึงต้องการจะให้ ผู้เรียนได้ตระหนักถึงความสำคัญของสามัญลักษณ์ให้มากโดยพยายามสอดแทรกแนวคิดแบบ สามัญลักษณ์เข้าไปในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การทำแบบฝึกหัดและใบงานอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการนำไปศึกษาปฏิบัติธรรมนอกสถานที่ เพื่อให้หนีลึฏจักคิดวิเคราะห์ได้พัฒนา ปัญญาจนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

อย่างไรก็ตามความมุ่งหวังเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างใดอย่างหนึ่งนั้น จำเป็นจะต้องอาศัยศาสตร์การสอนที่เหมาะสมเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น สิ่งที่มีความจำเป็นจะต้องเข้ามาเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอยู่ตลอดเวลาก็คือ (ทศนา แชมมณี และชนาธิป พรกุล, 2544, 36) (1) กระบวนการเรียนรู้ (2) สารการเรียนรู้ และ (3) ผลการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้จึงนับว่ามีความสำคัญควบคู่กับสารการเรียนรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคปัจจุบันที่มีการปฏิรูปการศึกษา เพราะถ้าหากผู้เรียนได้รับกระบวนการหรือมีวิธีการแสวงหาความรู้ที่ดีก็ย่อมมีโอกาสที่จะเกิดความรู้ และความเข้าใจในสาระความรู้ได้อย่างถ่องแท้ลึกซึ้ง มีเจตคติไปในทางที่ถูกต้อง และยังสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่พึงประสงค์ได้ด้วย ในปัจจุบันกระบวนการสอนหรือยุทธวิธีสอนซึ่งหมายถึง การเลือกวิธีการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้เกิดสัมฤทธิ์ผลแก่ผู้เรียนจึงมีความสำคัญเพิ่มมากขึ้น

เนื่องจากการเรียนรู้เป็นกระบวนการทางปัญญา ซึ่งมีผลต่อการปรับเปลี่ยนความคิด ความรู้สึกและพฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคล ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาความคิด จึงเป็นวิธีสอนที่ได้รับการยอมรับกันอย่างแพร่หลาย ทั้งนี้ส่วนใหญ่เป็นแนวคิดที่ได้รับจากตะวันตก เช่น กระบวนการสอนแบบแก้ปัญา (Problem solving) กระบวนการสอนแบบสืบเสาะ (Inquiry method) ฯลฯ สำหรับประเทศไทยนั้นในปัจจุบันนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาและนักการศึกษาหลายท่านต่างชี้ให้เห็นว่าการสอนเพื่อพัฒนาความคิดนั้นมีมาช้านานแล้วตั้งแต่สมัยพุทธกาล เป็นพุทธวิธีสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีชื่อเรียกว่า โยนิโสมนสิการ ซึ่งความหมายในพจนานุกรมพุทธศาสน์ แปลว่า การทำใจโดยแยบคาย พระธรรมปิฎก (ปอ.ปยุตฺโต) ได้แสดงวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ตามที่พระพุทธเจ้าทรงแนะนำว่ามีถึง 10 วิธี ซึ่ง รศ.ก่องแก้ว เจริญอักษร (2542, 6-7) สรุปวิธีคิดดังกล่าวไว้ดังต่อไปนี้

1. วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย คือ คิดพิจารณาให้รู้จักสภาวะที่เป็นจริง หรือพิจารณาปัญหาด้วยการค้นหาเหตุและปัจจัยที่สัมพันธ์ส่งผลสืบทอดกันมา ทำให้เข้าใจความพร้อมและลำดับสูงของสิ่งทั้งหลายตามเหตุปัจจัย

2. วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ คือ คิดวิเคราะห์โดยพิจารณาแยกแยะหรือกระจายเนื้อหาให้รู้จักสภาวะที่เป็นจริง ทำให้เข้าใจภาวะการประกอบและอิงอาศัยกัน ที่ทำให้เกิดเป็นตัวตน ซึ่งไม่ใช่ตัวตนที่แท้จริงของสิ่งทั้งหลาย

3. วิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ คือ คิดแบบรู้เท่าทันความไม่ยั่งยืนของสิ่งทั้งหลาย ความเปลี่ยนแปลงไม่อยู่ในสภาพเดิมและไม่อาจมีอยู่โดยตัวของมันเอง ซึ่งเป็นไปตามกฎธรรมชาติ ทำให้ยอมรับความจริงและแก้ไขไปตามเหตุปัจจัย

4. วิธีคิดแบบอริยสัจ หรือคิดแบบแก้ปัญา คือ คิดความเข้าใจกับปัญหาหรือความทุกข์ที่ประสบ แล้วสืบค้นหาเหตุ วางแนวปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมั่นคง

5. วิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ หรือคิดตามหลักการและความมุ่งหมาย คือ พิจารณาให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่าง "ธรรม" คือ หลักความจริง ความดีงาม หลักการปฏิบัติ กับ "อรรถ" คือ ความมุ่งหมาย ประโยชน์ที่ต้องการเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติต่อสิ่งนั้น ๆ อย่างมีทิศทาง

6. วิธีคิดแบบเห็นคุณโทษและทางออก คือ คิดพิจารณาให้ครบทุกด้าน ทั้งด้านดี ด้านเสีย หรือทั้งคุณและโทษของสิ่งนั้น ๆ แล้วพิจารณาหาทางแก้ไข โดยรับเอาส่วนดีและส่วนบกพร่องของสิ่งที่เป็นปัญหามาใช้ประโยชน์ด้วย

7. วิธีคิดแบบรับรู้คุณค่าแท้-คุณค่าเทียม คือ คิดพิจารณาตัดสินคุณค่าโดยเฉพาะการบริโภคใช้สอยปัจจัย 4 และเครื่องอำนวยความสะดวก โดยมีความเข้าใจและเลือกบริโภคสิ่งที่มีคุณประโยชน์อย่างแท้จริงต่อชีวิตตนและผู้อื่น ทำให้ใช้ชีวิตอย่างพอเหมาะพอดี ไม่ตกเป็นทาสของวัตถุ

8. วิธีคิดแบบเร้าคุณธรรม หรือวิธีคิดแบบเร้ากุศล คือ คิดพิจารณาสิ่งที่ตนเกี่ยวข้องในแง่ที่ทำให้เกิดการกระทำที่มีคุณค่า และในแง่ที่ช่วยแก้ภัยความเคยชินที่สั่งสมไว้เดิมในแง่ร้าย ให้เปลี่ยนเป็นนิสัยที่ดีงาม ซึ่งเป็นประโยชน์แก่ตนเอง แม้ในสภาพแวดล้อมที่เป็นปัญหา

9. วิธีคิดแบบอยู่กับปัจจุบัน คือ คิดพิจารณาให้ครอบคลุมถึงสิ่งที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงต่อกันมาจนถึงสิ่งที่ตนกำลังรับรู้ และต้องกระทำในปัจจุบัน ซึ่งช่วยให้เกิดการวางแผนปฏิบัติต่อไปอย่างถูกต้องดีงาม โดยไม่พรั่นเพ้อยึดติดกับอดีตหรืออนาคตอย่างเลื่อนลอย

10. วิธีคิดแบบวิภาษวาท คือ คิดและแสดงออกเป็นคำพูดที่ผ่านการวิเคราะห์แจกแจงความเป็นจริงครบทุกด้าน โดยไม่ยึดถือเอาความสำคัญเพียงส่วนเดียวมาตีคลุมไปทั้งหมด ทำให้ไตร่ตรองและเลือกแนวทางแก้ไขปัญหาได้ตรงตามความเหมาะสม

จากการศึกษาเกี่ยวกับการสอนที่ต้องการพัฒนาความคิด ตามแบบโยนิโสมนสิการนั้นพบว่า มีผู้นำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนไม่มากนัก และยังพบว่าส่วนใหญ่เป็นการนำวิธีคิดทั้ง 10 วิธี ในโยนิโสมนสิการมารวมกัน เช่น งานวิจัยเรื่อง รูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมการคิด : วิชาธรรมวิทยา ของ รองศาสตราจารย์ก่องแก้ว เจริญอักษร (ก่องแก้ว เจริญอักษร, 2542) ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความคิดของผู้เรียนอย่างมีระบบและให้มีความสามารถทางการคิดแบบโยนิโสมนสิการ ส่วนการส่งเสริมความคิดแต่ละอย่าง โดยเฉพาะวิธีคิดแบบสามัญลักษณะนั้นยังไม่ปรากฏชัด ทั้ง ๆ ที่เป็นวิธีคิดที่น่าจะนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมากที่สุด เพราะวิธีคิดแบบนี้หมายถึงวิธีคิดแบบรู้เท่าทันธรรมดา คือ มองเห็นเหตุการณ์ สถานการณ์ ความเป็นไปของสิ่งทั้งหลายอย่างเข้าใจธรรมดาธรรมชาติของมัน เมื่อรู้เท่าทันและยอมรับความจริงแล้วก็แก้ไขไปตามเหตุปัจจัย กระบวนการคิดนี้ย่อมจะนำไปสู่ปัญญา สอดคล้องกับความเป็นจริงของธรรมชาติ เป็นแนวคิดที่สามารถเชื่อมโยงไปสู่หลักธรรมอื่น ๆ ได้อย่างลุ่มลึก และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้ทุกเมื่อ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเป็นแนวคิดที่พุทธศาสนิกชนทุกคนควรมีความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้อง เพื่อพัฒนาปัญญาให้เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิต การวิจัยครั้งนี้จึงเกิดขึ้นเพื่อศึกษาสัมฤทธิ์ผลและความพึงพอใจของผู้เรียน โดยใช้กิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นวิธีคิดแบบสามัญลักษณะ โดยเลือกทำวิจัยในรายวิชา 2701272 ธรรมวิทยา ซึ่งเป็นวิชาที่มีเนื้อหาสาระมาจากหลักธรรมในพระพุทธศาสนาโดยตรง เป็นวิชาใน

หลักสูตรปริญญาบัณฑิต จำนวน 2 หน่วยกิต จัดเป็นรายวิชาบังคับของวิชาเอกสังคมศึกษา และเป็นวิชาเลือกของวิชาการศึกษาทั่วไป วิชานี้มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา หลักธรรม ศาสนพิธี มรรยาทชาวพุทธ ตลอดจนฝึกจิตภาวนา เพื่อให้สามารถนำหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยทั่วไปได้แก่ การบรรยายในชั้นเรียน การทัศนศึกษาวัดที่สำคัญในกรุงเทพมหานคร ตลอดจนการฝึกปฏิบัติธรรมนอกสถานที่เป็นเวลา 2 วันเต็ม สำหรับการสอนในชั้นเรียนนั้น แม้จะได้นำวิธีสอนแบบต่าง ๆ รวมทั้งพุทธวิธีสอนบางอย่างมาใช้บ้าง แต่ก็ยังไม่มี การนำเอาพุทธวิธีสอนแบบใดมาเป็นหลักในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเฉพาะ การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งที่จะนำกระบวนการสอนที่เน้นวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์มาทดลองสอนในรายวิชา 2701272 ธรรมวิทยา เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจของนิสิต โดยคาดว่าสัมฤทธิ์ผลในการเรียนของนิสิตจะเพิ่มมากขึ้น นิสิตจะมีความพึงพอใจ และยังได้พัฒนาองค์ความรู้ในด้านพุทธวิธีสอนเพื่อนำมาใช้ในการสอนให้แพร่หลาย และอาจนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนในวิชาอื่นต่อไปได้

หนึ่งแนวคิดเรื่องสามัญลักษณ์ในที่นี้จะเน้นเฉพาะด้านปริยัติธรรม คือ ความรู้ในเนื้อหาสาระ มิได้ลงลึกในเรื่องปรมัตถ์ คือ การเรียนรู้ที่เกิดจากปฏิบัติจิตภาวนา เพราะผู้เรียนยังมีประสบการณ์ไม่มากนัก

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนวิชา 2701272 ธรรมวิทยา เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาการเรียนรู้อและปัญญาตามพุทธวิธีสอน โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญดังนี้

1. เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชา 2701272 ธรรมวิทยา โดยใช้กิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์
2. เพื่อสำรวจความพอใจของผู้เรียนรายวิชา 2701272 ธรรมวิทยา ภาคต้น ปีการศึกษา 2545

สมมุติฐานการวิจัย

เป็นที่น่าสังเกตว่า แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ของนักการศึกษาในปัจจุบัน ต่างสอดคล้องกับปรัชญาพื้นฐานตามหลักพระพุทธศาสนา กล่าวคือ นักการศึกษาเชื่อว่า (ทิสนา ชนาธิป, 38) กระบวนการเรียนรู้เป็นกระบวนการทางปัญญาที่บุคคลสามารถสร้างความหมายและความ

เข้าใจในข้อเท็จจริง ข้อมูล ประสบการณ์ หรือการกระทำต่าง ๆ ให้แก่ตน อันจะเป็นผลต่อการปรับเปลี่ยนความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมของบุคคลในการดำรงชีวิต ส่วนปรัชญาพื้นฐานของการเรียนรู้หรือการศึกษาของพระพุทธศาสนา (พระธรรมปิฎก พุทธรักษา ป.อ. ปยุตโต) แสดงว่า การศึกษาคือการฝึกอบรมบุคคลให้พัฒนาปัญญา เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในข้อเท็จจริงและสภาวะของสิ่งทั้งหลายและมีทัศนคติที่ถูกต้อง ทั้งนี้จะพัฒนาปัญญาได้จะต้องฝึกให้ผู้เรียนได้คิดและลงมือปฏิบัติเป็นสำคัญด้วย

จากแนวคิดทั้ง 2 ทางนี้ แสดงว่าการคิดมีความสำคัญมากต่อการเรียนรู้ เพราะการคิดเป็นวิธีการในการสร้างและพัฒนาปัญญาโดยตรง นอกจากนี้ในทางพระพุทธศาสนาได้มองลึกซึ้งลงไปอีกว่าจุดมุ่งหมายของการคิดเพื่อพัฒนาปัญญาก็คือ การมีความรู้ความเข้าใจในข้อเท็จจริงและสภาวะของสิ่งทั้งหลาย ทั้งนี้สิ่งที่กล่าวว่าเป็นข้อเท็จจริงและสภาวะของสิ่งทั้งหลายนั้นตามหลักพระพุทธศาสนาจะแสดงถึงหลักธรรมในเรื่องสามัญลักษณ์หรือไตรลักษณ์รวมอยู่ด้วย

จากการศึกษาเรื่องแนวคิดในการเรียนรู้ และองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทดลองนำพุทธวิธีสอนที่เน้นการคิดแบบสามัญลักษณ์มาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาธรรมวิทยา โดยเริ่มจากการให้ความรู้ในด้านสาระ แนวคิด ฝึกทำแบบฝึกหัด ในงานที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมสามัญลักษณ์ รวมทั้งการศึกษาปฏิบัติธรรมนอกสถานที่ตลอด 1 ภาคการศึกษา โดยมีสมมุติฐานว่า

1. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ (ด้านปริยัติ) ในวิชา 2701272 ธรรมวิทยา จะทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาการเรียนรู้อย่างมีความรู้ความเข้าใจสามารถประยุกต์ใช้สามัญลักษณ์และองค์ธรรมอื่น ๆ เพิ่มมากขึ้น

2. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ (ด้านปริยัติ) ในวิชา 2701272 ธรรมวิทยา จะทำให้ผู้เรียนมีความพึงพอใจ และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังทดลองสูงกว่าก่อนทดลอง

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้จุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนวิชา 2701272 ธรรมวิทยา โดยจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ตามหลักการคิดของพระพุทธศาสนา เนื้อหาที่นำมาใช้สอนประกอบด้วยหัวข้อต่าง ๆ และการจัดกิจกรรมนอกสถานที่ ดังนี้

1. เนื้อหาและหลักสูตร
 - 1.1 ไตรลักษณ์
 - 1.2 ประวัติพระพุทธศาสนาในชมพูทวีป
 - 1.3 พุทธประวัติเชิงวิเคราะห์
 - 1.4 พระไตรปิฎก
 - 1.5 ไตรสิกขา
 - 1.6 อริยสัจ 4
 - 1.7 อริยมรรค
 - 1.8 ชั้น 5
 - 1.9 หลักสูตร
 - 1.10 โอวาทปาฏิโมกข์
 - 1.11 สมณะ-วิปัสสนา
 - 1.12 ปฏิจจสมุปบาท
 - 1.13 พระพุทธศาสนาในสังคมไทย
 - 1.14 พระพุทธศาสนาในโลกปัจจุบัน
2. จัดกิจกรรมศาสนพิธี “ตักบาตรวันพุธ” ตลอด 1 ภาคการศึกษา
3. จัดกิจกรรมปฏิบัติธรรมโครงการพุทธธรรมนิสิตจุฬาร ครั้งที่ 18 ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นเวลา 2 วัน 1 คืน
4. จัดกิจกรรมทัศนศึกษาวัดในกรุงเทพมหานคร 2 แห่ง

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียนส่วนใหญ่เป็นการบรรยาย ชักถาม ตามคำถาม และทำแบบฝึกหัดที่สอดคล้องกับวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ตามหลักคิดของพระพุทธศาสนา ตามแผนการสอนที่กำหนดไว้ 12 แผน ใน 1 ภาคการศึกษา

1. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษา เป็นนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ระดับปริญญาตรีที่ลงทะเบียนเรียนวิชา 2701272 ธรรมวิทยา คณะครุศาสตร์ ภาคต้น ปีการศึกษา 2545 จำนวน 110 คน จากหลายชั้นปีและคณะต่าง ๆ กัน
2. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นไปตามแผนการสอนที่จัดทำไว้ตามปกติ และโครงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ โดยสอดแทรกเนื้อหาสาระ แบบฝึกหัด ใบงานไว้ในแผนการสอน รวม 12 แผน
3. ตัวแปรที่ศึกษา ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชา 2701272 ธรรมวิทยา ที่เน้นวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ และความคิดเห็นของผู้เรียนต่อรายวิชา
4. วิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ เป็น 1 ในวิธีคิดที่รวมอยู่ในวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ 10 อย่างตามแนวพุทธธรรม

ข้อดกลงเบื้องต้น

1. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมและแนวคิดแบบสามัญลักษณ์ในที่นี้เป็นความรู้ระดับปรียัติ
2. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไม่อาจใช้วิธีถาม-ตอบ และให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นได้มากนัก เพราะเรียนรวมกันในห้องเรียนขนาดใหญ่ และมีนิสิตจำนวนมากรูปแบบการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนส่วนใหญ่เป็นแบบบรรยาย ชักถาม การตอบ คำถาม และการทำแบบฝึกหัดที่สอดแทรกแนวคิดสามัญลักษณ์ตามหลักการคิดของพระพุทธศาสนา ตามแผนการสอนที่กำหนดไว้รวม 12 แผน ใน 1 ภาคการศึกษา

นิยามศัพท์เฉพาะ

วิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ เป็นวิธีคิดอย่างหนึ่งของวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ตามแนวพุทธธรรม หมายถึง วิธีคิดที่รู้เท่าทัน ความเป็นไปของปรากฏการณ์หรือสภาวะการณ์ต่าง ๆ ว่าเกิดขึ้นด้วยเหตุปัจจัย เมื่อเกิดขึ้นได้ก็เปลี่ยนแปลงได้ ดับสูญได้ เป็นวิธีคิดที่สอดคล้องกับความเป็นจริงตามธรรมชาติ

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ความสามารถของการเรียนรู้เกี่ยวกับเนื้อหาที่เรียนและแนวคิดแบบสามัญลักษณ์ในแง่ปรียัติ โดยพิจารณาได้จากคะแนนทดสอบ แบบทดสอบความรู้และแนวคิดแบบสามัญลักษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยเปรียบเทียบระหว่างคะแนนก่อนเรียนกับหลังเรียน

ความคิดเห็นที่มีต่อวิชาธรรมวิทยา หมายถึง ความรู้สึกของผู้เรียนที่มีต่อเนื้อหาสาระและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งในสถานที่และนอกสถานที่ ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดการเรียน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ประโยชน์ในเชิงวิชาการด้านครุศาสตร์ หรือศึกษาศาสตร์

1.1 เพื่อเผยแพร่แนวคิดในการนำพุทธวิธีในการสอนมาใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ เป็นแบบอย่างการสอนในรายวิชาอื่น ๆ

1.2 เพื่อนำเสนอการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ เพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ และพัฒนาปัญญา

2. ประโยชน์ในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน

2.1 ได้พัฒนาการจัดการเรียนการสอนรายวิชา 2701272 ธรรมวิทยา

2.2 ได้แผนการสอน และเอกสารการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นแนวคิดสามัญลักษณ์

2.3 ได้พัฒนาองค์ความรู้ด้านวิธีการแห่งปัญญาคือวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ

2.4 ได้ตัวอย่างการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อสร้างศรัทธาและพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ใ้ในวิชาอื่น ๆ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

วรรณคดีที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่องนี้เป็นงานวิจัยเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอนรายวิชา 2701272 ธรรมวิทยา สำหรับนิสิตปริญญาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยใช้กิจกรรมการเรียน การสอนที่เน้นวิธีคิดแบบสามัญลักษณะ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ตามหลัก พระพุทธศาสนา ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยลำดับดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษา

ปัจจุบันนี้นานาชาติรวมทั้งประเทศไทยต่างให้ความสำคัญในการพัฒนาประชากรเป็น ประการสำคัญ เพราะคนเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดของการพัฒนา ถ้าบุคคลได้รับการพัฒนาแล้ว สังคม เศรษฐกิจ การเมือง ก็ย่อมพัฒนาไปด้วย ทั้งนี้การพัฒนาค้นก็คือ การพัฒนาศักยภาพของ บุคคล โดยพิจารณาว่ามนุษย์มีความสามารถมีศักยภาพในตนเองมากมาย หากได้รับการศึกษาก็ สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้ การศึกษาจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการพัฒนาคน นักการศึกษาในปัจจุบันจึงพยายามคิดหารูปแบบการจัดการเรียนการสอนเพื่อที่จะให้บรรลุ เป้าหมายดังกล่าว

สำหรับสังคมไทยนั้น หากพิจารณาถึงสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทย ซึ่งมีพระพุทธ ศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติแล้ว ก็จะพบว่าพระพุทธศาสนามีคุณค่าต่อการจัดการศึกษา และ พัฒนาศักยภาพของบุคคลมาตั้งแต่สมัยโบราณ เพราะเป้าหมายของพระพุทธศาสนา คือ การฝึก อบรมคนให้มีความรู้และปัญญา ซึ่งพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2541 : 8-9) ได้จำแนก ปัญญาความรู้ออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. สุตะ หมายถึง ความรู้ที่ได้จากการสดับตรับฟังหรือเล่าเรียน อ่าน รับถ่ายทอดจาก แหล่งความรู้อื่น เป็นความรู้ประเภทประมวลหรือรวบรวมสิ่งอันพึงจะรู้ ซึ่งถือว่าเป็นคุณสมบัติที่ดี ของบุคคลอย่างหนึ่ง เป็นอุปกรณ์สำหรับนำไปใช้ทำประโยชน์ต่าง ๆ ได้มาก แต่ไม่ถือเป็นองค์ ธรรมแก่นำในระบบการศึกษา

2. ปัญญา หมายถึง ความรู้ประเภทเข้าใจสภาวะ รู้คิด รู้คัดเลือก วินิจฉัย และรู้ที่จะจัดการเป็นความรู้ประเภทที่มุ่งหมาย และเป็นส่วนสำคัญของระบบการศึกษานี้

รายวิชา 2701272 ธรรมวิทยา เป็นวิชาที่มีมาจากหลักพระพุทธศาสนาโดยตรง การจัดการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้จึงต้องให้ความรู้ทั้งที่ในด้านสภาวะและปัญญา โดยควรมุ่งเน้นที่ปัญญาเป็นสำคัญ เพื่อให้ผู้เรียนคิดเป็น มองเห็นคุณค่าในทางความประพฤติปฏิบัติ มุ่งไปสู่การพัฒนาปัญญาตามเป้าหมายของพระพุทธศาสนา

ปัญญา ซึ่งแปลว่า รู้รอบ พระราชวรมุนี (ประยูร ธรรมจิตโต) (2543 : 8) ให้คำอธิบายว่า มีความหมาย 2 ประการ คือ

1. รู้รอบ คือ รู้เป็นระบบหรือบูรณาการไม่ใช่แยกเป็นส่วน ๆ
2. รู้ลึก หมายถึงว่า เห็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นหน้าจากสามารถโยงไปถึงหลังจากของสิ่งผิวเผินที่ปรากฏ

ปัญญา ซึ่งได้แก่ ความรู้รอบและรู้ลึกนั้นเป็นสิ่งพัฒนาให้เกิดขึ้นได้ในตัวบุคคล ทั้งนี้พระราชวรมุนีได้แสดงถึงแหล่งกำเนิดของปัญญา (อ้างถึง ที่ ปา 11/228/231) ว่ามี 3 ประการ คือ

1. สุตมยปัญญา หมายถึง ความรู้รอบและรู้ลึกที่เกิดจากสุตตะ คือ การรับข้อมูลจากแหล่งความรู้ภายนอกตัวเรา คือ จากปะโตโฆสสะ คนที่มีสุตมยปัญญามาก จัดว่ามีความจำดี เป็นพหูสูตร คือ ผู้คงแก่เรียน เช่น ผู้ทรงจำพระไตรปิฎก หรือคนที่เรียกว่าสารานุกรมเคลื่อนที่
2. จินตามยปัญญา หมายถึง ความรู้รอบและรู้ลึกที่เกิดจากการคิด ซึ่งเป็นกระบวนการทำงานของจิตภายในตัวเรา มีโยนิโสมนสิการเป็นจุดเริ่มต้นของการคิดถูกทาง คนที่มีจินตามยปัญญาจะฉลาดในการวิเคราะห์ข้อมูล เขาเน้นการคิดวิเคราะห์มากกว่าจดจำ
3. ภวานามยปัญญา หมายถึง ความรู้รอบและรู้ลึกที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติ ซึ่งผ่านชั้นการลองผิดลองถูก ผู้มีทักษะในเรื่องต่าง ๆ จัดว่ามีภวานามยปัญญา

จากการศึกษาเกี่ยวกับลักษณะและที่มาของปัญญา จะพบว่าปัญญาเป็นความรู้ความเข้าใจที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลนั่นเอง ผู้สอนซึ่งได้ชื่อว่าเป็นกัลยณมิตรที่ดีจึงควรหาวิธีการสอนรวมทั้งสื่อต่าง ๆ มาช่วยให้ผู้เรียนได้เข้าถึงปัญญาอย่างได้ผลดีที่สุด

แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน

วิชาธรรมวิทยา เป็นวิชาที่นำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาเป็นสาระในการสอน เป็นวิชาที่มีแนวคิดเพื่อให้ผู้เรียนได้ประยุกต์ธรรมไปใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งความรู้และความคิด เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาและประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างถูกต้อง และเนื่องจากหลักธรรมที่เรียนรู้ส่วนใหญ่เป็นเรื่องนามธรรม ดังนั้นการฝึกให้ผู้เรียนคิดเพื่อเสริมสร้างปัญญาและคุณธรรมจึงมีความสำคัญมาก

ประสบการณ์ในการสอนวิชาสังคมศึกษาและพระพุทธศาสนา ในโรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฝ่ายมัธยม เป็นเวลา 27 ปี รวมทั้งการสอนวิชาธรรมวิทยาในคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มาเป็นเวลา 15 ปี ผู้วิจัยจึงตระหนักถึงความสำคัญในการจัดการเรียนการสอนที่จะช่วยพัฒนาความคิดของผู้เรียนมาเป็นเวลาช้านาน โดยเฉพาะวิชาด้านคุณธรรมจริยธรรม เพราะผลสัมฤทธิ์ที่สำคัญในการเรียนวิชาในด้านนี้คือ การรู้จักคิดวิเคราะห์เพื่อการนำหลักธรรมไปใช้ประโยชน์อย่างถูกต้องเหมาะสม ทั้งนี้จากการศึกษาพุทธวิธีในการสอนแบบต่าง ๆ ผู้วิจัยพบว่าพุทธวิธีสอนที่เน้นวิธีคิดแบบสามัญลักษณะซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการนั้น ควรที่จะนำมาสอดแทรกในการสอนและจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในวิชาธรรมวิทยา เพื่อให้ผู้เรียนได้รับคุณค่าจากการศึกษาหลักธรรมและได้พัฒนาวิธีคิดแบบสามัญลักษณะรวมทั้งจะได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ต่อการเรียนและความพึงพอใจของผู้เรียนต่อการเรียนในรายวิชานี้ด้วย

การจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาปัญญา

กระบวนการจัดการเรียนการสอนหรือเทคนิควิธีการสอนมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการสร้างและพัฒนาปัญญาของผู้เรียน ผู้สอนจำเป็นต้องศึกษาค้นคว้าหาวิธีการสอนรวมทั้งจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้น่าสนใจ เหมาะกับผู้เรียน เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนได้มากที่สุด สำหรับการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาที่เป็นสาระการเรียนรู้ด้านสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โดยเฉพาะวิชาที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา นั้น ผู้สอนสมควรที่จะนำพุทธวิธีในการสอนมาใช้ควบคู่กับการสอนแบบปกติด้วย เพราะพุทธวิธีสอนสามารถบูรณาการเชื่อมโยงกับวิชาด้านพระพุทธศาสนาได้อย่างลุ่มลึก เนื่องจากพุทธวิธีในการสอนซึ่งหมายถึงวิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงสอนพุทธบริษัทและบุคคลทั่วไปนั้นมีอุบายวิธีหลายอย่างที่สามารถนำมาเลือกสรรใช้ให้เหมาะกับสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ได้ ดังที่ ศาสตราจารย์พิเศษ เสฐียรพงษ์ วรรณปก ราชบัณฑิต ได้เรียบเรียงพุทธวิธีในการสอนจากพระไตรปิฎกว่ามี 7 ประการ สรุปใจความได้ดังนี้คือ

1. การทำนามธรรมให้เป็นรูปธรรม โดยการใช้อุปมา อุปมัย ใช้สื่อการสอน ยก
นิทานประกอบ
2. สาธิตให้ดูหรือปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่าง
3. ใช้ถ้อยคำอธิบายให้เหมาะสม เช่น ใช้คำพูดเดิมแต่เปลี่ยนความหมายใหม่เพื่อ
กระตุ้นให้เกิดความคิด
4. เลือกสอนให้เหมาะกับแต่ละบุคคล เพราะบุคคลย่อมมีภูมิหลังและสติปัญญาต่างกัน
5. รู้จักจังหวะและโอกาสที่เหมาะสมเพื่อสอดแทรกสาระ
6. ยืดหยุ่นในการใช้อุบายวิธี
7. การส่งเสริมให้เกิดแรงจูงใจ คือ ชมคนที่ควรชม ตำหนิคนที่ควรตำหนิ

เป็นที่น่าสังเกตว่า การกำหนดแผนการศึกษาของชาติ ก่อนที่จะมีพระราชบัญญัติการ
ศึกษา พ.ศ. 2542 นั้น แนวคิด กระบวนการ รวมทั้งเทคนิควิธีการสอนตามแบบตะวันตกมีผล
ต่อการจัดการศึกษาของไทยเป็นอันมาก ในระยะนั้นมีนักการศึกษาไทยส่วนน้อยที่ให้ความสำคัญ
แก่พุทธวิธีในการสอน จนกระทั่งถึงยุคที่สังคมไทยหันมาให้ความสำคัญแก่แนวคิดและภูมิปัญญาไทย
ในด้านต่าง ๆ พุทธวิธีในการสอนจึงกลับมามีบทบาทสำคัญต่อการศึกษาของไทยอีกครั้งหนึ่ง มี
ปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาและนักการศึกษาหลายท่านได้ศึกษาค้นคว้า และนำพุทธวิธีในการ
สอนมาทดลองสอนและทำการวิจัย ซึ่งต่างมีความคิดเห็นสอดคล้องกับศาสตราจารย์กิตติคุณ
สุมน อมรวิวัฒน์ (2538) ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาและพระพุทธศาสนาที่ชี้ให้เห็นว่า การจัด
ระบบการเรียนการสอนตามแนวพุทธวิธีมีระบบการเรียนการสอนที่หากนำเอาหลักและทฤษฎี
แนวคิดทางการศึกษสมัยใหม่มาจับ ก็将与กับความทันสมัยและลักษณะพิเศษของระบบการ
เรียนการสอนตามหลักพระพุทธศาสนาได้อย่างน่าอัศจรรย์

พุทธวิธีในการสอนที่เน้นในด้านการฝึกคิดเพื่อพัฒนาปัญญา

เป้าหมายในการฝึกอบรมคนเพื่อให้เกิดปัญญานั้น พิจารณาได้ว่าปัญญามีที่มาจาก
ความคิดของบุคคลซึ่งความคิดนี้เป็นสิ่งที่สามารถพัฒนาขึ้นได้เพื่อการเป็นผู้ที่รู้จักคิดอย่างมี
หลักเกณฑ์ มีเหตุผล เป็นระบบ เรียกว่า "คิดเป็น" อันจะนำไปสู่การตัดสินใจและประยุกต์ใช้ให้
เกิดประโยชน์ การฝึกคิดจึงเป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ได้รับการยอมรับมาโดยตลอด

ศาสตราจารย์ ดร.สุรางค์ โคว์ตระกูล ผู้เชี่ยวชาญการสอนวิชาจิตวิทยาการศึกษาให้ข้อ
สังเกตว่า ในสหรัฐอเมริกาได้มีการตื่นตัวปรับปรุงวิธีการคิดที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งนอกจากจะสอน
ทักษะการคิดควบคู่กับวิชาต่าง ๆ แล้วยังจัดการสอนแยกเป็นพิเศษอีกด้วย

หากได้ศึกษาพุทธวิธีในการสอนจะพบว่า พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญต่อความคิดเห็นอันมาก โดยถือว่าความคิดคือแหล่งสำคัญของการศึกษา หลักการสอนเพื่อให้คนรู้จักคิดเพื่อเป็นพื้นฐานให้เกิดปัญญานั้น ในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า โยนิโสมนสิการ ซึ่งในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ (2545 : 2) แปลว่า การใช้ความคิดถูกวิธีคือ การทำใจโดยแยบคายมองเห็นสิ่งทั้งหลายด้วยความคิดพิจารณาสืบค้นถึงต้นเค้า สวหาเหตุผลจนตลอดสาย แยกแยะออกพิเคราะห์ดูด้วยปัญญาที่คิดเป็นระเบียบและโดยอุบายวิธีให้เห็นสิ่งนั้น ๆ หรือปัญหานั้น ๆ ตามสภาวะและตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย

ในหนังสือพุทธธรรมของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2542 : 676-708) กล่าวว่า วิธีโยนิโสมนสิการ เป็นการใช้ความคิดอย่างถูกวิธี เมื่อเทียบกับกระบวนการพัฒนาปัญญา โยนิโสมนสิการอยู่ในระดับที่เหนือศรัทธา เพราะเป็นขั้นที่เริ่มใช้ความคิดของตนเองเป็นอิสระ ส่วนในระบบการศึกษาอบรมเป็นการฝึกการใช้ความคิดให้รู้จักคิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างมีระเบียบ รู้จักคิดวิเคราะห์ที่ไม่มองเห็นสิ่งต่าง ๆ อย่างตื้นเขิน ผิวนผิว เป็นขั้นสำคัญในการสร้างปัญญาที่บริสุทธิ์ เป็นอิสระ ทำให้ทุกคนช่วยตนเองได้

วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ เป็นวิธีคิดที่อาจจำแนกได้ถึง 10 วิธีดังนี้

1. วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุ-ปัจจัย คือ พิจารณาปรากฏการณ์ที่เป็นผลให้รู้จักสภาวะที่เป็นจริงหรือพิจารณาปัญหาหนทางแก้ไขด้วยการสืบค้นหาสาเหตุและปัจจัยต่าง ๆ ที่สัมพันธ์ส่งผลสืบทอดกันมา
2. วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ หรือกระจายเนื้อหา เป็นการคิดที่มุ่งให้มอง และรู้จักสิ่งทั้งหลายตามสภาพของมันเองอีกแบบหนึ่ง ในทางธรรมมักใช้พิจารณาเพื่อให้เห็นความไม่มีแก่นสาร หรือความไม่เป็นตัวไม่เป็นตนที่แท้จริงของสิ่งทั้งปวง เช่น ชันห้ทำ เป็นต้น
3. วิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ หรือวิธีคิดแบบรู้เท่าทันธรรมตา คือมองอย่างรู้เท่าทันความเป็นไปของสิ่งทั้งหลาย
4. วิธีคิดแบบอริยสัง หรือวิธีคิดแบบแก้ปัญหา เป็นวิธีคิดที่ต่อเนื่องจากวิธีคิดแบบรู้เท่าทันธรรมตา คือ เข้าใจคติธรรมตาของสิ่งทั้งหลายวางใจได้แล้วก็จะแก้ปัญหาที่ตัวเหตุปัจจัย โดยอาจวางขั้นตอนดังนี้คือ

ขั้นที่ 1 กำหนดรู้ทุกข์

ขั้นที่ 2 สืบสวนแห่งเหตุทุกข์

ขั้นที่ 3 เล็งหมายขัดซึ่งการดับทุกข์

ชั้นที่ 4 จัดวางวิธีการดับทุกข์

5. วิธีคิดแบบบรรณธรรมสัมพันธ์ หรือคิดตามหลักการและความมุ่งหมาย เป็นวิธีคิดในระดับปฏิบัติหรือลงมือทำ จะลงมือทำงานอะไร ก็ตรวจสอบตนเองให้ชัดเจนว่าเข้าใจหลักการและความมุ่งหมายของงานนั้นแล้วหรือไม่
6. วิธีคิดแบบคุณโทษและหาทางออก คือ มองให้ครบทั้งข้อดีและข้อเสีย และทางแก้ไขทางวอกให้หลุดรอดปลอดภัย เป็นการมองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงซึ่งเน้นการยอมรับความจริงตามที่สิ่งนั้น ๆ เป็นอยู่
7. วิธีคิดแบบคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม เป็นวิธีคิดแบบสกัถหรือบรรเทาตัณหา เป็นชั้นฝึกหัดขัดเกลากิเลส หรือตัดหนทางไม่ให้กิเลสเข้ามาครอบงำจิตใจ แล้วชักจูงพฤติกรรมต่อ ๆ ไป วิธีคิดนี้ใช้มากในชีวิตประจำวัน
8. วิธีคิดแบบอุบายปลูกเจ้าคุณธรรม เป็นวิธีคิดแบบเร้ากุศลหรือกุศลภาวนา
9. วิธีคิดแบบเป็นอยู่ในขณะปัจจุบัน หรือวิธีคิดแบบมีปัจจุบันธรรมเป็นอารมณ์
10. วิธีคิดแบบวิภาษวาท เป็นการมองและแสดงความจริงใจโดยแยกแยะให้เป็นแต่ละแง่แต่ละด้าน

จากการศึกษาวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการทั้ง 10 ประการนี้ ผู้วิจัยสนใจวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์หรือไตรลักษณ์มากกว่าแบบอื่น ๆ เพราะเป็นวิธีคิดที่จะช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจข้อเท็จจริง และสภาวะของสิ่งทั้งหลาย เป็นประสบการณ์ที่บุคคลพบเห็นได้ในการดำเนินชีวิต หากได้พัฒนาปัญญาให้รู้เท่าทันก็จะมีทัศนคติต่อสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้อง สามารถปฏิบัติและจัดการกับสิ่งทั้งหลายตามที่ควรจะเป็น เพื่อให้จิตใจเป็นอิสระ เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่นที่เกี่ยวข้องกัน อีกประการหนึ่งเนื้อหาศาสนาธรรมเรื่องไตรลักษณ์นี้ยังเป็นเรื่องระบบกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ จึงสามารถเชื่อมโยงสอดคล้องกับหลักธรรมอื่นอันได้แก่ อริยสัจสี่ ปฏิจจสมุปบาท หลักกรรม ฯลฯ ให้สัมพันธ์กันเป็นองค์ธรรมที่สามารถช่วยพัฒนาปัญญาและปรับประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้ทุกเมื่อ

วิธีคิดแบบสามัญลักษณ์

สามัญลักษณ์หรือไตรลักษณ์ตามหลักพุทธธรรม หมายถึง ลักษณะโดยธรรมชาติ 3 อย่างของสิ่งทั้งปวง ซึ่งในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ หมวด 3 (2545 : 89) ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

ไตรลักษณ์ = ลักษณะ 3 อาการที่เป็นเครื่องกำหนดหมาย 3 อย่างอันให้รู้ถึงความจริงของสภาวธรรมทั้งหมาย ที่เป็นอย่างนั้น ๆ ตามธรรมดาของมัน

1. อนิจจตา (ความเป็นของไม่เที่ยง)
2. ทุกขตา (ความเป็นทุกข์)
3. อนัตตา (ความเป็นของไม่ใช่ตน)

ลักษณะเหล่านี้มี 3 อย่าง จึงเรียกว่าไตรลักษณ์

ลักษณะทั้ง 3 เหล่านี้ มีแก่ธรรมที่เป็นสังขตะ คือ สังขารทั้งปวงเป็นสามัญเสมอกัน จึงเรียกว่าสามัญลักษณะ หรือสามัญลักษณ์ (ไม่สามัญแก่ธรรมที่เป็นอสังขตะ อันได้แก่ วิสังขาร ซึ่งมิเฉพาะลักษณะที่ 3 คือ อนัตตา อย่างเดียวไม่มีลักษณะ 2 อย่างต้น)

ลักษณะทั้ง 3 เหล่านี้ปรากฏอยู่ตามธรรมดาที่แน่นอน เป็นไปตามกฎธรรมชาติ หรือ ธรรมนิยาม

คำว่า ไตรลักษณ์กัฏฐิ สามัญญลักษณ์กัฏฐิ เกิดขึ้นในยุคอรธกถา ส่วนในพระไตรปิฎก พระพุทธเจ้าแสดงลักษณะ 3 อย่างนี้ไว้ในหลักธรรมนิยาม

ในด้านความคิดเพื่อพัฒนาปัญญา วิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ ซึ่งเป็นวิธีคิดอย่างหนึ่งในโยนิโสมนสิการ 10 จึงหมายถึง วิธีคิดที่รู้เท่าทันความเป็นไปของปรากฏการณ์หรือสภาวะการณ์ต่างๆ ว่าเกิดขึ้นด้วยเหตุปัจจัย เมื่อเกิดขึ้นได้ก็เปลี่ยนแปลงได้ ต้องดับไป ไม่เที่ยง ไม่คงที่ ไม่คงอยู่ตลอดไป ซึ่งพระราชาวรมุณี (ป.อ. ปยุตโต) (2526 : 11-12) ได้แสดงไว้ว่า วิธีคิดแบบนี้ที่ถูกต้อง จำเป็นต้องดำเนินไปให้ครบ 2 ขั้นตอน คือ

ก. ขั้นที่หนึ่ง รู้เท่าทันและยอมรับความจริง เป็นขั้นวางใจ วางท่าที่ต่อสิ่งทั้งหลายโดยสอดคล้องกับความเป็นจริงของธรรมชาติ เป็นท่าที่แห่งปัญญา เช่น เมื่อประสบสถานการณ์ที่ไม่น่าปรารถนาขึ้น ตั้งขึ้น สำนึกขึ้นในเวลานั้นว่า เราจะมองตามความเป็นจริงไม่มองตามความอยากของเราที่อยากให้เป็น หรืออยากไม่ให้เป็น รู้ว่าสิ่งนั้นเป็นอย่างนั้นตามเหตุปัจจัยของมัน เปลื้องตัวเป็นอิสระได้ไม่เอาตัวไปให้ถูกกดถูกบีบ

ข. ขั้นที่สอง แก่ไขและกระทำการไปตามเหตุปัจจัย เป็นขั้นปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายโดยสอดคล้องกับความเป็นจริงของธรรมชาติ เป็นท่าที่แห่งปัญญา คือ รู้ว่าสิ่งทั้งหลายจะเป็นอย่างไร ก็ยอมเป็นไปตามเหตุปัจจัย ขึ้นต่อเหตุปัจจัยไม่ใช่ขึ้นต่อความอยาก ความปรารถนาของเราหรือของใคร ๆ เมื่อเราต้องการให้มันเป็นอย่างไร ก็ต้องทำที่เหตุปัจจัยให้ได้อย่างนั้น แล้วแก่ไขหรือจัดการที่ตัวเหตุปัจจัยนั้น เมื่อทำตามเหตุปัจจัยได้พร้อมบริบูรณ์ที่จะให้เป็นอย่างนั้น มันก็ต้องเป็นอย่างนั้น ถ้าเหตุปัจจัยไม่พร้อมที่จะให้เป็นมันก็ไม่เป็น แล้วก็รู้และแก่ไขกันที่เหตุปัจจัยนั้น

แหละ ไม่ใช่แก้ด้วยความอยาก เมื่อปฏิบัติได้อย่างนี้ก็ดำรงตนอยู่เป็นอิสระ อยู่อย่างอิสระ ทำการได้ดีที่สุด พร้อมทั้งไม่มีความทุกข์

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับสามัญลักษณ์ดังกล่าว จึงน่าจะนำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนรู้จักคิดอย่างถูกต้องตามหลักพุทธศาสตร์ และที่สำคัญคือวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ซึ่งมุ่งให้เกิดความรู้ความเข้าใจในสภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง เป็นสิ่งที่ใกล้ตัว สังเกตได้ง่าย สามารถวิเคราะห์หรือวิจารณ์ความเป็นไปได้ได้อย่างมีเหตุผล ทั้งนี้หากผู้เรียนได้ฝึกให้เกิดแนวคิดแบบสามัญลักษณ์ หรือไตรลักษณ์จนมีทัศนคติและปฏิบัติต่อสิ่งนั้นอย่างถูกต้องแล้ว ก็สามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ไปยังหลักธรรมอื่น ๆ ซึ่งเป็นระบบกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ เช่น อิทัปปัจจยตา ปฏิจจสมุปบาท อริยสัจ 4 ให้สอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวได้ และสามารถปรับประยุกต์ใช้ในการตัดสินใจแก้ปัญหาและพัฒนาปัญหาทั้งในทางโลกและทางธรรมได้เป็นอย่างดี

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากคุณค่าและความสำคัญของพุทธวิธีในการสอนในปัจจุบัน จึงมีผู้นำพุทธวิธีการสอนไปใช้สอนเพิ่มมากขึ้น ทั้งในระดับอุดมศึกษา และมัธยมศึกษา และต่างพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้น อย่างไรก็ตามงานวิจัยที่นำพุทธวิธีในการสอนไปใช้นั้นส่วนใหญ่จะเป็นวิธีโยนิโสมนสิการ ในระดับอุดมศึกษา ก่องแก้ว เจริญอักษร (2542) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "รูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมการคิด : วิชาธรรมวิทยา" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความคิดของนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่เรียนวิชาธรรมวิทยาตามหลักพุทธศาสตร์ที่เรียกว่าวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ได้หลายวิธีและนำมาเชื่อมโยงกันอย่างสมเหตุสมผล และเมื่อสิ้นสุดการเรียนแล้ว นิสิตที่มีวิธีคิดแบบเร้าคุณธรรม คือ ให้กำลังใจตนเองในการพัฒนาตน มีจำนวนเพิ่มขึ้น ส่วนตัวอย่างงานวิจัยในระดับชั้นมัธยมศึกษา ได้แก่ งานวิจัย "ผลการสอนแบบไตรสิกขาที่มีต่อการคิดแบบโยนิโสมนสิการ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องหลักธรรมในรายวิชา ส.0412 พระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสีกัน (วัฒนานันท์อุปถัมภ์)" (พ.ศ. 2542) งานวิจัย "ผลของการใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องหลักธรรมในรายวิชา ส.0413 พระพุทธศาสนา และทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนชะอำ คุณหญิงเหืองบุรี จังหวัดเพชรบุรี" (พ.ศ. 2542) นอกจากนี้ยังมีการนำพุทธวิธีสอนแบบอื่น ๆ โดยเฉพาะการสอนแบบอริยสัจสี่ไปใช้กันเพิ่มขึ้นอีกเป็นอันมาก

จากงานวิจัยที่เกี่ยวกับพุทธวิธีสอนข้างต้นต่างสนับสนุนว่า การนำพุทธวิธีการสอนมาใช้ล้วนเกิดสัมฤทธิ์ผลต่อการเรียนการสอนทั้งสิ้น อย่างไรก็ตามงานวิจัยต่าง ๆ ยังไม่ปรากฏงานวิจัยที่เน้นวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ ตามหลักการคิดของพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาพุทธวิธีสอนดังกล่าวเพื่อนำมาเป็นแบบอย่างในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาการสอนรายวิชาธรรมวิทยา รวมทั้งวิชาด้านพระพุทธศาสนาด้วย

อย่างไรก็ตาม เรื่องสามัญลักษณ์ หรือไตรลักษณ์ นั้นตามหลักของพระพุทธศาสนา จำเป็นจะต้องลงลึกไปสู่การเห็น “ไตรลักษณ์” (ปรมาตถ) ด้วยการภาวนาอบรมจิต จึงจะถือว่าเกิดปัญญาครอบส่วนการทำการวิจัยครั้งนี้ไม่ได้มีความมุ่งหมายลึกไปสู่เป้าหมายดังกล่าว เพียงแต่มุ่งหมายให้มีความรู้ความเข้าใจ สามัญลักษณ์หรือไตรลักษณ์ในแง่ปริยัติคือ รู้ไตรลักษณ์ แล้วสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตได้เป็นสำคัญ การสอนหลักธรรมในแต่ละหัวข้อของรายวิชาธรรมวิทยาจึงพยายามฝึกผู้เรียนให้ได้ความรู้และแนวคิดของไตรลักษณ์ โดยพยายามสอดแทรกเรื่องดังกล่าวในการบรรยายและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง โดยคาดว่าวิธีสอนนี้จะช่วยพัฒนาการเรียนการสอนให้เป็นประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอนรายวิชา 2701272 ธรรมวิทยาโดยศึกษาผลของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ โดยเลือกวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์มาทดลองสอนด้วยการสอดแทรกวิธีคิดดังกล่าวเข้าไปในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในแผนการสอนแบบปกติ รวม 12 แผน ตลอดภาคต้น ปีการศึกษา 2545 ทั้งนี้เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจของนิสิต

ประชากร

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ นิสิตที่เรียนวิชา 27012727 ธรรมวิทยา ซึ่งเป็นวิชาการศึกษาทั่วไป หลักสูตรปริญญาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2545 จำนวน 2 กลุ่ม เรียนรวมกัน ณ ห้อง 209 อาคาร 4 คณะครุศาสตร์ จำนวน 110 คน ดังปรากฏรายละเอียดในตารางต่อไปนี้

ประชากรในการวิจัยแยกตามเพศ คณะ ชั้นปี และศาสนา

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	31	28.18
หญิง	79	71.82
รวม	110	100.00
คณะ		
วิศวกรรมศาสตร์	1	0.90
วิทยาศาสตร์	1	0.90
รัฐศาสตร์	2	1.81
บัญชี	1	0.90
ครุศาสตร์	105	95.49
รวม	110	100.00

ประชากรในการวิจัยแยกตามเพศ คณะ ชั้นปี และศาสนา (ต่อ)

ชั้นปี	จำนวน	ร้อยละ
ปีที่ 1	40	36.36
ปีที่ 2	48	43.64
ปีที่ 3	16	14.55
ปีที่ 4	5	4.55
ปีที่ 5	-	-
ปีที่ 6	1	0.90
รวม	110	100.00
ศาสนา		
พระพุทธศาสนา	104	94.56
ศาสนาคริสต์	4	3.64
ศาสนาอิสลาม	1	0.90
ไม่มี	1	0.90
รวม	110	100.00

ขั้นตอนในการดำเนินการพัฒนาและประเมินการเรียนการสอน

การวิจัยเรื่อง ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเน้นวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ ต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาธรรมวิทยาและความพึงพอใจของนิสิต ผู้วิจัยมีขั้นตอนในการดำเนินการดังนี้

1. ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้และกระบวนการสอนตามหลักการศึกษาศาสตร์ ปัจจุบันจากหนังสือและวารสารการศึกษา
2. ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับพุทธวิธีในการสอนโดยทั่วไปจากหนังสือและเอกสาร
3. ศึกษาพุทธวิธีในการสอนที่เน้นในด้านการฝึกคิดเพื่อพัฒนาปัญญาจากหนังสือและเอกสาร
4. ศึกษารายละเอียด หลักธรรมหัวข้อไตรลักษณ์เพื่อวิเคราะห์ความหมายและคุณค่าทางจริยธรรม

5. ศึกษาวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ หรือวิธีคิดแบบไตรลักษณ์ในวิธีคิดแบบโยนิ-
โสมนสิการเพื่อหารูปแบบวิธีสอนและจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์

6. จัดทำแผนการสอนระยะยาว เรียงลำดับสาระสำคัญของเนื้อหาเพื่อให้สอดคล้อง
กับการสอนที่เน้นการคิดแบบสามัญลักษณ์

7. กำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนที่สำคัญ ดังนี้

7.1 การบรรยายและกิจกรรมในชั้นเรียน

7.2 กิจกรรมศาสนพิธีโครงการตักบาตรวันพุธ ตลอดภาคการศึกษา

7.3 กิจกรรมศึกษานอกสถานที่ 2 โครงการ คือ

7.3.1 โครงการทัศนศึกษาวัดสุทัศนเทพวราราม และวัดราชบพิธสถิตมหา
สีมาราม กรุงเทพมหานคร วันที่ 16 มิถุนายน 2545 เวลา 8.00-12.00 น.

7.3.2 โครงการปฏิบัติธรรม "โครงการพุทธธรรม ครั้งที่ 18" เพื่อฝึก
วิปัสสนากรรมฐานเบื้องต้น ณ ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ระหว่าง
วันที่ 24-25 สิงหาคม 2545 (รวม 2 วัน 1 คืน)

8. จัดทำแผนการสอนจำนวน 12 แผน โดยสอดแทรกแนวคิดสามัญลักษณ์เข้าไปใน
การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทุกแผน ได้แก่ การให้ความรู้ด้านเนื้อหา ข้อคิด แบบฝึกหัด
ใบงาน การแสดงความคิดเห็น ฯลฯ เพื่อนำไปสอนตามสาระที่กำหนดตลอด 1 ภาคเรียน
แผนการสอนแต่ละแผนประกอบด้วยหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้

1) แนวคิด

2) จุดประสงค์การเรียนรู้

3) สาระการเรียนรู้

4) กิจกรรมการเรียนการสอน

5) สื่อการเรียนการสอน

6) การประเมินผล

9. จัดทำโครงสร้าง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นวิธีคิดแบบสามัญ
ลักษณ์ตามหลักการคิดของพระพุทธศาสนา จำนวน 12 แผน ดังนี้ โครงสร้างการจัดกิจกรรมการ
เรียนการสอนวิชาธรรมวิทยา โดยเน้นวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ตามหลักการคิดของพระพุทธ
ศาสนา

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์
 วิชาธรรมวิทยา ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2545

แผนการสอนที่/ เรื่อง	กิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นวิธีคิด แบบสามัญลักษณ์	สื่อประกอบการเรียนการสอนที่ เกี่ยวกับวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์
1. สามัญลักษณ์	1. ให้ผู้เรียนวิเคราะห์ความหมาย ความสำคัญและองค์ประกอบของสามัญ ลักษณ์ 2. ยกตัวอย่างข่าวปัจจุบันที่แสดงตัว อย่างกฎธรรมชาติหรือสามัญลักษณ์ 3. ยกตัวอย่างเรื่องราว เหตุการณ์ใน พระไตรปิฎกที่สอดคล้องกับสามัญลักษณ์ 4. แสดงตัวอย่างพุทธพจน์ที่เกี่ยวกับ สามัญลักษณ์ 5. แสดงภาพอุบัติเหตุ ความเสื่อม การ สูญเสียบ 6. ให้เขียนสรุปข้อคิดจากการเรียน เรื่อง สามัญลักษณ์ในใบงาน "เมื่อข้าพเจ้าใช้ ไตรลักษณ์"	1. แบบทดสอบก่อนเรียนเพื่อ สำรวจแนวคิดเรื่องสามัญลักษณ์ 2. เอกสารประกอบการสอน เรื่องสามัญลักษณ์ เรื่องนำรู้จาก พระไตรปิฎก ข้อความจากพุทธพจน์ 3. ใบงาน "เมื่อข้าพเจ้าใช้ไตร ลักษณ์" 4. แผ่นใสแสดงภาพประกอบ 5. แผ่นใสแสดงภาพประกอบ - ภาพตึก World Trade Center ถล่มเมื่อวันที่ 11 กันยายน 2544 - ภาพอุบัติเหตุ - ภาพการแข่งขันกีฬา นักกีฬา
2. พระพุทธศาสนา ในชมพูทวีป	1. ทบทวนบทเรียนในสัปดาห์ที่แล้ว ให้แง่คิดเกี่ยวกับสามัญลักษณ์เพิ่มเติม 2. เมื่อจบบทเรียนเรื่องพระพุทธ ศาสนาในชมพูทวีป ตั้งคำถามในประเด็นว่า เพราะเหตุใดพระพุทธศาสนาจึงมีทั้งยุคที่รุ่ง เรืองและยุคเสื่อม 3. สรุปบทเรียนโดยชี้ให้เห็นถึงความ จริงของสรรพสิ่งที่เป็นไปตามกฎไตรลักษณ์ คือ เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป แม้แต่พระพุทธ ศาสนาก็มีทั้งยุคที่รุ่งเรืองและยุคที่เสื่อม	1. แผ่นใสประกอบเนื้อหา 2. แผ่นใสประเด็นคำถาม 3. แผ่นใสสรุปข้อคิดของเนื้อ หาที่สัมพันธ์กับสามัญลักษณ์ 4. ภาพแสดงซากปรักหักพัง ของสถานที่สำคัญของพระพุทธ ศาสนาในประเทศอินเดีย

แผนการสอนที่/ เรื่อง	กิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นวิธีคิด แบบสามัญลักษณ์	สื่อประกอบการเรียนการสอนที่ เกี่ยวกับวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์
3. พุทธประวัติเชิง วิเคราะห์	<ol style="list-style-type: none"> นำข้อคิดจากใบงาน เมื่อข้าพเจ้าใช้ไตรลักษณ์มาอภิปราย แสดงภาพสังเขปของภาพสอดแทรกแนวคิดเกี่ยวกับบอญจดา ทุกขตา และอนัตตา ตามสามัญลักษณ์ ซักถามในประเด็นว่า “พระพุทธเจ้าเป็นบุคคลธรรมดาที่ไม่ธรรมดา” เพื่อให้ได้ข้อคิดในแง่บุคคลธรรมดาว่าสังขารย่อมแปรเปลี่ยนไปตามธรรมชาติ ไม่เที่ยงแท้ตามสามัญลักษณ์ 	<ol style="list-style-type: none"> แผ่นใสประกอบเนื้อหา แผ่นใสแสดงสถานที่ และภาพสังเขปสถาน แผ่นใสประเด็นคำถาม “พระพุทธเจ้าเป็นบุคคลธรรมดาที่ไม่ธรรมดา”
4. พระไตรปิฎก	<ol style="list-style-type: none"> ยกตัวอย่างธรรมดาบทบางตอนจากพระไตรปิฎก เป็นธรรมบทที่แสดงหลักธรรมเพื่อเป็นข้อเตือนใจเกี่ยวกับสามัญลักษณ์ อภิปรายสาเหตุที่มีการสังคายนาพระไตรปิฎกหลายครั้ง ซึ่งมีข้อสรุปประการหนึ่งคือ ไม่มีสิ่งใดที่เที่ยงแท้แน่นอนตามสามัญลักษณ์ 	<ol style="list-style-type: none"> แผ่นใสประกอบเนื้อหา ธรรมบท แสดงหลักธรรมเพื่อเป็นข้อเตือนใจเกี่ยวกับสามัญลักษณ์
5. อริยสัจ 4 และ อริยมรรค	<ol style="list-style-type: none"> ให้ผู้เรียนเปรียบเทียบหลักธรรมอริยสัจ 4 กับสามัญลักษณ์ ซึ่งมีข้อธรรมะตรงกันคือ ทุกข์ หรือทุกข์ขัง นำอภิปรายว่า นอกจากอริยมรรคมีองค์แปดซึ่งเป็นหนทางแห่งการดับทุกข์และสามัญลักษณ์ยังช่วยให้ความทุกข์ในทางโลกที่ประสบอยู่ลดน้อยลงได้อย่างไร 	<ol style="list-style-type: none"> แผ่นใสประกอบเนื้อหา ภาพ ภาพข่าวแสดงความทุกข์ ความเดือดร้อน ใบงานแบบฝึกหัดเรื่อง สัมมาวาจาเม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของอริยมรรคมีองค์แปด

แผนการสอนที่/ เรื่อง	กิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นวิธีคิด แบบสามัญลักษณ์	สื่อประกอบการเรียนการสอนที่ เกี่ยวกับวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์
6. ชั้นห้า	<ol style="list-style-type: none"> อธิบายความเกี่ยวข้องกันของชั้นห้าแล้วก็จะเพิ่มความเข้าใจในเรื่องสามัญลักษณ์เพิ่มมากขึ้น ร่วมกันอภิปรายข้อความ "รูปไม่เที่ยง เวทนาไม่เที่ยง สัญญาไม่เที่ยง สังขารไม่เที่ยง วิญญาณไม่เที่ยง" ให้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องชั้นห้า สามัญลักษณ์ ลงในใบงาน "ชีวิตนี้สั้นนัก" 	<ol style="list-style-type: none"> แผ่นใสประกอบเนื้อหา แผ่นใส บทสวดอภิณฑปัจจุเวก แผ่นใสข้อความเพื่อร่วมกันอภิปราย แผ่นใส แผนภูมิชั้น 5 ภาพ ภาพข่าวที่แสดงความแก่ ความตาย ความดีใจ เสียใจ ฯลฯ ใบงาน แบบฝึกหัดข้อคิด จากคำกล่าวที่ว่า "ชีวิตนี้สั้นนัก"
7. หลักธรรม	<ol style="list-style-type: none"> ยกตัวอย่างกรณีศึกษา ชีวิตของบุคคลที่ทำความ (กรรมดี หรือกรรมชั่ว หรือทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว) เพื่อเชื่อมโยงกับแนวคิดในเรื่องสามัญลักษณ์ อภิปรายในประเด็นว่าชีวิตของเราเป็นไปตามกฎแห่งกรรม และความไม่เที่ยงแท้แน่นอนตามกฎธรรมชาติ (สามัญลักษณ์) ดังนั้นเราควรดำเนินชีวิตอย่างไร 	<ol style="list-style-type: none"> แผ่นใสประกอบเนื้อหา เอกสารกรณีศึกษา ชีวิตของบุคคลที่ทำความต่าง ๆ ใบงาน "ประสบการณ์ของข้าพเจ้าเกี่ยวกับกรรมและแนวคิดเรื่องสามัญลักษณ์"
8. ไตรสิกขา	<ol style="list-style-type: none"> ให้ผู้เรียนตั้งจิตสงบทำสมาธิโดยการกำหนดลมหายใจเข้า-ออก (อานาปานสติ) ประมาณ 10 นาที โดยให้สังเกตอาการฟอง-ยุบ อธิบายถึงอาการฟอง-ยุบที่ไม่แน่นอนให้กำหนดสติไปตามอาการ แล้วสรุปความสัมพันธ์กับสามัญลักษณ์ ให้ผู้เรียนเขียนข้อความแสดงความคิดเห็นว่า "ไตรสิกขา กับไตรลักษณ์ (สามัญลักษณ์) เกี่ยวข้องกันหรือไม่ อย่างไร" 	<ol style="list-style-type: none"> แผ่นใสประกอบเนื้อหา ภาพ ภาพข่าวจากหนังสือพิมพ์ กรณีศึกษา ข้อความที่เกี่ยวกับศีล สมาธิ ปัญญา ใบงาน แบบฝึกหัด "ไตรสิกขา กับไตรลักษณ์ เกี่ยวข้องกันหรือไม่ อย่างไร"

แผนการสอนที่/ เรื่อง	กิจกรรมการเรียนรู้การสอนที่เน้นวิธีคิด แบบสามัญลักษณ์	สื่อประกอบการเรียนการสอนที่ เกี่ยวกับวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์
9. โอวาทปาฏิโมกข์	<p>1. อธิบายให้เห็นว่าในบุญกิริยาวัตถุข้อที่ 10 ซึ่งได้แก่การทำความเห็นให้ถูกต้องนั้นสาระสำคัญอย่างหนึ่งคือ การมีความเชื่อ มีความเห็นที่ถูกต้องในสามัญลักษณ์</p> <p>2. ให้ผู้เรียนพิจารณาความหมายของข้อความต่อไปนี้</p> <p>“หลีกเลี้ยงคนพาล สังสันทน์บัณฑิต ทำดีเป็นนิตย์ หมั่นคิด อนิจจัง”</p> <p>ทั้งนี้ให้ผู้เรียนว่า เพราะเหตุใดจึงต้องหมั่นคิดถึงอนิจจัง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสามัญลักษณ์</p>	<p>1. แผ่นใสประกอบเนื้อหา</p> <p>2. แผ่นใสแสดงข้อความที่ให้พิจารณาถึงความเป็นอนิจจัง</p>
10. ปฏิจจสมุปบาท	<p>1. อธิบายความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์ระหว่างปฏิจจสมุปบาท ชั้นห้า สามัญลักษณ์ และกฎแห่งกรรม</p> <p>2. สรุปความสำคัญว่า หากบุคคลพบกับความทุกข์ให้มีสติสัมปชัญญะ ระลึกถึงกฎแห่งสามัญลักษณ์ เพื่อให้เกิดปัญญา ความทุกข์จะได้ผ่อนคลายลง ในขณะที่เดียวกันแม้เมื่อพบกับลาภ ยศ สุข สรรเสริญ ก็จะต้องไม่หลงระเริงเพราะความทุกข์ และความทุกข์ต่างไม่เที่ยงด้วยกันทั้งสิ้น</p>	<p>1. แผ่นใสประกอบเนื้อหา</p> <p>2. คำสอนเตือนใจเกี่ยวกับสามัญลักษณ์</p>

แผนการสอนที่/ เรื่อง	กิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นวิธีคิด แบบสามัญลักษณ์	สื่อประกอบการเรียนการสอนที่ เกี่ยวกับวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์
11. พุทธศาสนาใน สังคมไทย	1. สนทนาซักถามเกี่ยวกับความเชื่อมโยงของพระพุทธศาสนาในศรีลังกา เชื่อมโยงถึงแนวคิดในเรื่องสามัญลักษณ์ 2. สรุปความสำคัญและประโยชน์ของหลักธรรม สามัญลักษณ์ที่สามารถนำไปสอดแทรกสัมพันธ์กับหลักธรรมอื่นได้ เป็นหลักธรรมที่จะช่วยพัฒนาปัญญาเข้าใจความเป็นไปของธรรมชาติสรรพสิ่ง ช่วยทำให้จิตใจสงบ ลดละกิเลส และความทุกข์ให้บรรเทาเบาบาง	1. แผ่นใสประกอบเนื้อหา 2. แผ่นใสเพลงประจำองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก 3. เอกสารพุทธพจน์เกี่ยวกับสามัญลักษณ์

10. นำแผนการสอนไปให้พระสงฆ์ผู้เชี่ยวชาญทั้งในด้านปริยัติ และปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา และผู้ทรงคุณวุฒิด้านวิธีสอนตรวจสอบความถูกต้องและสำนวนภาษาที่ใช้ และโครงสร้างการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข

11. พัฒนาสื่อการเรียนการสอน จัดทำเอกสาร แบบฝึกหัด ตัวอย่าง พุทธวจนะ ธรรมบท ภาพประกอบ ฯลฯ เพื่อใช้ในการเรียนการสอน ที่เน้นวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์

12. สร้างแบบสอบถามข้อมูลพื้นฐานของผู้เรียน

13. สร้างแบบวัดผลสัมฤทธิ์ด้านความรู้และแนวคิดเรื่องสามัญลักษณ์หรือไตรลักษณ์ (ด้านปริยัติ) จำนวน 30 ข้อ ให้ผู้เรียนทำก่อนเรียน (Pre test) และหลังเรียน (Post test)

14. สร้างแบบวัดผลสัมฤทธิ์ในการเรียนของผู้เรียนก่อนเรียน (Pre test) และหลังเรียน (Post test) จำนวน 60 ข้อ

15. จัดทำข้อสอบกลางภาค และข้อสอบปลายภาค

16. สร้างแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้เรียนเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน รายวิชา 2701272 ธรรมวิทยา ที่เน้นวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ตามวิธีการคิดแบบโยนิ-โสมนสิการ

หลักการและเหตุผล

หลักธรรมต่าง ๆ ในพระพุทธศาสนาล้วนมีความสอดคล้องสัมพันธ์อ้างอิงซึ่งกันและกัน ได้ สามัญลักษณ์หรือไตรลักษณ์ เป็นหลักธรรมที่มีคุณค่าทางจริยธรรมมาก สามารถสอดแทรกเข้าไปในธรรมะทั้งหลาย และยังเป็นปัจจัยสำคัญในการบรรลุภูมิธรรมที่สูงขึ้นอีกด้วย

การฝึกให้เกิดความคิดแบบสามัญลักษณ์ เป็นวิธีคิดที่สำคัญอย่างหนึ่งของโยนิ-โสมนสิการในพุทธวิธีสอน การเรียนรู้เพื่อให้เกิดความคิดแบบสามัญลักษณ์ จึงเป็นสิ่งที่ฝึกฝนพัฒนาได้ โดยเริ่มจากการสร้างความรู้ความเข้าใจ ความหมายของสามัญลักษณ์ก่อนแล้ว พยายามสอดแทรกตัวอย่างแบบฝึกหัด รวมทั้งการให้ผู้เรียนได้ฝึกจิตภาวนา (สมาธิ) เพื่อเน้นองค์ธรรมดังกล่าวในเนื้อหาสาระและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาธรรมวิทยาทุกหัวข้อ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้เรียนมีวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์เพื่อพัฒนาปัญญาและการเรียนรู้ โดยการจัดเนื้อหากิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดแทรกวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์
2. เพื่อเพิ่มความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม สามัญลักษณ์อย่างถูกต้อง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผู้เรียนจะได้พัฒนาความคิด มองโลกตามความจริงตามหลักพระพุทธศาสนา สามารถนำสามัญลักษณ์ และหลักธรรมอื่น ๆ ไปประยุกต์ใช้ได้
2. ช่วยให้ผู้เรียนมีศรัทธาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาธรรมวิทยาเพิ่มขึ้น

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ทดสอบก่อนการเรียนกับผู้เรียน โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และแบบทดสอบความรู้ความเข้าใจ และแนวคิดด้านปริยัติเกี่ยวกับสามัญลักษณ์ แล้วบันทึกผลการทดสอบไว้เป็นคะแนนก่อนเรียนเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูล
2. สอนนิสิตวิชา 2701272 ธรรมวิทยา ตามแผนการสอนปกติที่สร้างขึ้นพร้อมทั้งแผนการสอนตามโครงสร้างการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์
3. ทดสอบหลังเรียนกับผู้เรียนโดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และแบบวัดความคิดเกี่ยวกับสามัญลักษณ์แบบเดิม จากนั้นบันทึกผลการทดสอบไว้เป็นคะแนนหลังเรียนเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูล

4. แจกแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้เรียน และข้อเสนอแนะในสัปดาห์สุดท้ายของการจัดการเรียนการสอน

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

1. เปรียบเทียบสัมฤทธิ์ผลการเรียนรายวิชา 2701272 ธรรมวิทยาของผู้เรียนจากแบบทดสอบก่อนเรียน (Pre test) และหลังเรียน (Post test) โดยใช้ t-test

2. เปรียบเทียบความรู้และแนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมเรื่องสามัญลักษณ์ (ด้านปริยัติ) ของผู้เรียนก่อนเรียน (Pre test) และหลังเรียน (Post test) โดยใช้ t-test

3. ประเมินความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้เรียนวิชา 2701272 ธรรมวิทยา ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2545 ที่ผู้สอนจัดขึ้นมีลักษณะเป็น Rating scale เพื่อประเมินความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เรียนเกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนการสอนวิชานี้ว่ามีคุณค่าและความเหมาะสมมากน้อยเพียงไร โดยใช้ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเน้นวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาธรรมวิทยาและความพอใจของนิสิตระดับปริญญาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2545 นั้น มีรายละเอียดเกี่ยวกับการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

จำนวนประชากร คือ นิสิตที่เรียนวิชา 2701272 ธรรมวิทยา มีจำนวนทั้งสิ้น 110 คน แบบสอบถามทั้ง 3 ประเภทที่ได้รับคืนมา มีจำนวนดังนี้

แบบสอบถาม ผลสัมฤทธิ์ของการเรียนรายวิชา 2701272 ธรรมวิทยาก่อนทดลอง และหลังการทดลอง มีจำนวน 64 คน

แบบสอบถามผลสัมฤทธิ์ด้านความรู้และแนวคิดเกี่ยวกับสามัญลักษณ์ (ด้านปริยัติ) ก่อนทดลองและหลังการทดลอง มีจำนวน 83 คน

แบบสอบถามความคิดเห็นต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชา 2701272 ธรรมวิทยา ที่เน้นวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ มีจำนวน 110 คน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏตามหัวข้อดังนี้

1. การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยเน้นวิธีแบบสามัญลักษณ์ตามหลัก การคิดของพระพุทธศาสนา

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ของการเรียนรายวิชา 2701272 ธรรมวิทยา ก่อนการ ทดลอง และหลังการทดลอง จำนวน 64 คน คะแนนเต็ม 60 คะแนน

กลุ่มทดลอง	N	\bar{X}	S.D.	T
ก่อนการทดลอง	64	40.39	3.03	
หลังการทดลอง	64	43.75	3.62	-7.88

* $P < 0.05$

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่า ผลสัมฤทธิ์ของการเรียนรายวิชา 2701272 ธรรมวิทยา ก่อนเรียนและหลังเรียนมีค่าเฉลี่ยต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 กล่าวคือ หลังผู้เรียนได้ศึกษาวิชาดังกล่าวแล้วมีผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นตามสมมุติฐานของการวิจัย

2. เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ด้านความรู้และแนวคิดเกี่ยวกับสามัญลักษณ์ (ด้านปรียัติ)ของผู้เรียนที่เน้นวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ด้านความรู้และแนวคิดเกี่ยวกับสามัญลักษณ์ (ด้านปรียัติ) ของผู้เรียน ก่อนการทดลองและหลังการทดลอง จำนวน 83 คน คะแนนเต็ม 30 คะแนน

กลุ่มทดลอง	N	\bar{X}	S.D.	T
ก่อนการทดลอง	83	20.57	2.52	
หลังการทดลอง	83	22.67	2.37	-6.55

* $P < 0.05$

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่า ความรู้และแนวคิดเกี่ยวกับสามัญลักษณ์ (ความรู้ด้านปรียัติ) ของผู้เรียนก่อนเรียนและหลังเรียน มีค่าเฉลี่ยต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 กล่าวคือ หลังจากได้สอดแทรกความรู้และแนวคิดเกี่ยวกับสามัญลักษณ์ในการบรรยายและจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแล้ว ผู้เรียนมีความรู้และแนวคิดเกี่ยวกับสามัญลักษณ์ (ความรู้ด้านปรียัติ) เพิ่มมากขึ้นตามสมมุติฐานของการวิจัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3 ความคิดเห็นของผู้เรียนต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นวิธีคิดแบบ
สามัญลักษณ์ จำนวน 110 คน

ลำดับที่	กิจกรรมการเรียนการสอน	\bar{X}	S.D.
1	การทัศนศึกษาวัด (2 แห่ง)	4.54	0.60
2	โครงการปฏิบัติธรรม (2 วัน 1 คืน)	4.54	0.64
3	กิจกรรมศาสนพิธี (ตักบาตรวันพุธ)	4.79	0.43
4	การบรรยายของวิทยากร	4.36	0.63
5	การทำรายงานเรื่องพระไตรปิฎก	4.21	0.72
6	ใบงานแบบฝึกหัดที่เน้นวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์	4.50	0.60
7	การทดสอบก่อนเรียน-หลังเรียน	4.32	0.71
8	กิจกรรมที่เน้นวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์	4.50	0.69

จากตารางที่ 3 สรุปความคิดเห็นของผู้เรียนต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนราย
วิชานี้ จากการแปลค่า (4.51-5.00 = มากที่สุด, 3.51-4.50 = มาก, 2.51-3.50 = ปานกลาง,
1.51-2.50 = น้อย, 1.00-1.50 = น้อยที่สุด) และเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ย ได้ดังนี้

ลำดับที่ 1 กิจกรรมศาสนพิธี (ตักบาตรวันพุธ) มีคุณค่าหรือความเหมาะสมในระดับ
มากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.79

ลำดับที่ 2 การทัศนศึกษาวัด (2 แห่ง) และโครงการปฏิบัติธรรม (2 วัน 1 คืน) มี
คุณค่าหรือความเหมาะสมในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.54

ลำดับที่ 3 ใบงานและแบบฝึกหัด และกิจกรรมที่เน้นวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์มีคุณค่า
หรือความเหมาะสมในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.50 เท่ากัน

ลำดับที่ 4 การบรรยายของวิทยากร มีคุณค่าหรือความเหมาะสมในระดับมาก มีค่า
เฉลี่ย 4.36

ลำดับที่ 5 การทดสอบก่อนเรียน-หลังเรียน มีคุณค่าหรือความเหมาะสมในระดับ
มาก มีค่าเฉลี่ย 4.32

ลำดับที่ 6 การทำงานงานเรื่อง พระไตรปิฎก มีคุณค่าหรือความเหมาะสมในระดับ
มาก มีค่าเฉลี่ย 4.21

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะของผู้เรียนเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทั้ง 8 ด้าน มีดังนี้

1. กิจกรรมทัศนศึกษาวัด (2 แห่ง)
 - 1.1 ควรเพิ่มเวลาและสถานที่ให้มากขึ้น
 - 1.2 ควรมีการเปลี่ยนแปลงวัดบ้างตามความเหมาะสม
2. โครงการพุทธธรรม (2 วัน 1 คืน)
 - 2.1 ควรให้ใช้เวลา 3 วัน 2 คืน จะได้ประโยชน์มากกว่านี้
3. กิจกรรมศาสนพิธี (ตักบาตรวันพุธ)
 - 3.1 อยากให้ทำต่อไปเรื่อยๆ
 - 3.2 อยากให้มีการประชาสัมพันธ์ให้กว้างขวางกว่านี้
4. การบรรยายของวิทยากร
 - 4.1 ควรเพิ่มเวลาและจำนวนวิทยากร
 - 4.2 อยากดูสื่อ Multi-Media ที่หลายหลากกว่านี้เช่น V.D.O
5. การทำรายงานเรื่องพระไตรปิฎก
 - 5.1 น่าจะเปิดกว้าง มิใช่แค่เฉพาะในพระไตรปิฎกฉบับหลวงฉบับเดียว
 - 5.2 น่าจะให้ศึกษาในส่วนวินัยปิฎก และอภิธรรมปิฎกด้วย
6. ใบงานและแบบฝึกหัด
 - 6.1 เน้นการแสดงความคิดเห็นและบรรยายความรู้สึกดีแล้ว
7. การทำแบบทดสอบก่อนเรียน-หลังเรียน
 - 7.1 ควรจะทำในสัปดาห์ที่ 2 เพื่อให้ลงทะเบียนเรียนเรียบร้อยก่อน
8. กิจกรรมการสอนที่เน้นวิถีคิดแบบสามัญลักษณ์
(ไม่มี)

ความคิดเห็นเพิ่มเติมและข้อเสนอแนะอื่น ๆ

ความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับรายวิชา 2701272 ธรรมวิทยา ที่รวบรวมจากแบบสอบถามของนิสิตสรุปเป็น 3 ด้าน ดังนี้

1. ความพึงพอใจต่อวิชา 2701272 ธรรมวิทยา

1.1 ชอบวิชานี้ ทำให้เราเข้าใจธรรมะมากขึ้นว่าไม่ใช่เรื่องที่น่าเบื่อหน่าย แต่เราสามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้ในชีวิตไม่ให้เราเครียดได้

1.2 ได้รับความรู้ทางชีวิต คติ แนวทางในการดำเนินชีวิตอย่างมาก และอาจารย์ได้นำข่าวสารที่มีในหน้าหนังสือพิมพ์ วิทยุ มาใช้ผนวกการสอนวิชาธรรมวิทยาได้อย่างดียิ่ง

1.3 ได้ประโยชน์มากทางด้านจิตใจ และความรู้ที่ได้จากการทัศนศึกษาวัด ทำให้ได้เปิดหูเปิดตา และได้เข้าใจหลักธรรมต่าง ๆ อย่างชัดเจนมากขึ้น

1.4 เป็นวิชาที่ดีมาก นอกจากวิชานี้จะเป็นการสอนทางวิชาการแล้วยังเป็นการสอนด้านคุณธรรมไปด้วยในตัว พร้อมทั้งแทรกความดีไปด้วยอย่างไม่รู้ตัว

1.5 รู้สึกว่ามีประโยชน์มากเลยที่ได้ลงเรียนวิชาธรรมวิทยา เพราะได้เรียนทั้งภาคทฤษฎี และปฏิบัติ และรู้สึกสนใจที่จะปฏิบัติธรรมมากขึ้น และเมื่อมีปัญหาก็สามารถนำความรู้ที่เรียนไปประยุกต์ใช้ได้จริง

1.6 เป็นวิชาที่เรียนแล้วมีความสุขสบายใจ ให้ข้อคิด ให้คำตอบกับปัญหาที่ติดค้างในใจ ธรรมะที่เรียนสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง วิธีการสอนของอาจารย์และวิทยากรชัดเจนพร้อมทั้งมีการยกตัวอย่างที่ทำให้เข้าใจยิ่งขึ้น

1.7 รู้สึกว่าวิชานี้สามารถนำมาใช้ปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวัน เพราะเรื่องพุทธศาสนา ก็คือชีวิตประจำวันของเรานั้นเอง

1.8 มีความพึงพอใจ เพราะทำให้ทราบในหลักธรรมต่าง ๆ ยิ่งไปกว่านั้นยังสามารถตอบข้อสงสัยในหลักธรรมที่ไม่เข้าใจได้ นอกจากนี้ยังได้ประสบการณ์ในการฝึกกรรมฐานซึ่งทำให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิตประจำวันมากมาย

2. สิ่งที่ต้องการให้แก้ไขปรับปรุง

2.1 ควรให้มีการทัศนศึกษานอกสถานที่มากกว่านี้

2.2 ควรมีแหล่งค้นคว้าข้อมูลทางพระพุทธศาสนามากขึ้น

2.3 ควรเชิญวิทยากรมาให้มากกว่านี้

2.4 การนำเสนอบางที่แผ่นใสก็ไม่ชัด แต่ชอบตรงที่มีการใส่ความสนุกสนานลงไป และทันต่อเหตุการณ์ พร้อมทั้งประยุกต์ใช้ได้เป็นอย่างดี

2.5 ในรายวิชานี้คิดว่าเป็นแบบนี้ก็ดีอยู่แล้ว ไม่ต้องปรับปรุงแต่อยากให้ออกนอกสถานที่บ้าง เช่น ไปนั่งเรียน/ฟังบรรยายใต้ต้นไม้ เป็นต้น

- 2.6 อยากให้มีการอธิบายหลักธรรม เรื่อง ปฏิจจสมุปบาท ให้ละเอียดกว่านี้
 2.7 อยากได้สื่อการเรียนที่มากกว่านี้ ไม่ใช่เพียงแต่การฟังบรรยายและจดเพียง

อย่างเดียว

2.8 อยากให้เพิ่มเวลาการเข้าร่วมค่ายโครงการพุทธธรรม และการสอบนักธรรมตรีควรจัดให้เป็นการสอบแก่นิสิตแบบบังคับ เพราะกุศลจะได้เกิดทั้งอาจารย์และนิสิตด้วย

3. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

- 3.1 ควรพาไปเที่ยวชมวัด หรือสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้น
 3.2 น่าจะไปทัศนศึกษาต่างจังหวัดด้วย
 3.3 อยากให้มีโครงการพุทธธรรมต่อไปเรื่อย ๆ เพราะเป็นการฝึกสมาธิได้อย่างดี
 3.4 ไบบันท์กบุญน่าจะทำทุกอาทิตย์ เพราะจะช่วยย้าให้เราทำบุญมากขึ้นและ
 ทำให้จุกคิดได้ว่าวันนี้ สัปดาห์นี้ เราทำบุญอะไรหรือยัง
 3.5 อยากให้มีการขยายวิชานี้เป็น 3 หน่วยกิต จะได้เรียนธรรมะมากยิ่งขึ้น
 3.6 อยากให้จัดวิชาธรรมวิทยาเป็นวิชาบังคับของทั้งมหาวิทยาลัย
 3.7 อยากให้มีโครงการฝึกปฏิบัติธรรมหลาย ๆ วันและหลาย ๆ ครั้ง
 3.8 โครงการพุทธธรรม ถ้าจะจัดควรเพิ่มเวลาเป็น 3 วัน 2 คืน เพื่อให้เห็นผล
 ของการปฏิบัติมากขึ้น

สถาบันราชภัฏสกลนคร บริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ

รายงานการวิจัยเรื่อง "ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาธรรมวิทยา และความพอใจของนิสิตระดับปริญญาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2545" มีขั้นตอนการดำเนินงานโดยสรุป ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน รายวิชา 2701272 ธรรมวิทยา โดยใช้พุทธรูปวิธีในการสอน
2. เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รายวิชา 2701272 ธรรมวิทยา โดยใช้กิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์
3. เพื่อสำรวจความพอใจของผู้เรียนรายวิชา 2701272 ธรรมวิทยา ภาคต้น ปีการศึกษา 2545

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากร คือ นิสิตที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชา 2701272 ธรรมวิทยา ซึ่งเป็นวิชาการศึกษาทั่วไป หลักสูตรปริญญาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2545 จำนวน 110 คน จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามผลสัมฤทธิ์ของการเรียนก่อนทดลองและหลังทดลอง มี 64 คน จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามด้านความรู้และแนวคิดเกี่ยวกับสามัญลักษณ์ (ด้านปริยัติ) ก่อนทดลองและหลังทดลองมี 83 คน ส่วนจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามความคิดเห็นต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชา 2701272 ธรรมวิทยา ที่เน้นวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ มี 110 คน
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
 - 2.1 แบบสอบถามข้อมูลพื้นฐานของผู้เรียนวิชา 2701272 ธรรมวิทยาภาคต้น ปีการศึกษา 2545

2.2 แผนการสอนระยะยาว วิชา 2701272 ธรรมวิทยา ภาคต้น ปีการศึกษา 2545

2.3 แผนการสอนรายวิชา 2701272 ธรรมวิทยา สำหรับสอนในแต่ละสัปดาห์ จำนวน 13 แผน สื่อการเรียน แบบฝึกหัดและใบงาน

2.4 โครงการการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเน้นวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ แบบฝึกหัดและใบงาน วิชา 2701272 ธรรมวิทยา ภาคต้น ปีการศึกษา 2545

2.5 แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน ก่อนเรียน (Pre test) และหลังเรียน (Post test)

2.6 แบบวัดความรู้และแนวคิด สามัญลักษณ์ (ด้านปริยัติ) ก่อนเรียน (Pre test) และหลังเรียน (Post test)

2.7 ข้อสอบกลางภาค และข้อสอบภาคปลาย

2.8 แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชา 2701272 ธรรมวิทยา ที่เน้นวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ ตามหลักการคิดของพระพุทธศาสนา เมื่อสำรวจความพึงพอใจของผู้เรียน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. สัปดาห์ที่ 1 ทดสอบก่อนเรียน (Pre test) โดยใช้แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามมี 64 คน เนื่องจากเป็นสัปดาห์แรกยังอยู่ในระหว่างการลงทะเบียนเพิ่มถอน

2. สัปดาห์ที่ 2 ก่อนเริ่มต้นเรียนหัวข้อ สามัญลักษณ์ให้ผู้เรียนทำแบบวัดความรู้และแนวคิดสามัญลักษณ์ที่ผู้สอนสร้างขึ้น จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามมี 83 คน เนื่องจากการลงทะเบียนเพิ่มถอนยังไม่เสร็จสิ้น และมีผู้ขาดเรียน

3. ทดลองสอนจากแผนการสอนรายวิชา 2701272 ธรรมวิทยา และโครงสร้างการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจำนวน 12 แผน

4. เมื่อทดลองเสร็จสิ้นแล้วให้ผู้เรียนทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และแบบทดสอบวัดความรู้และแนวคิดเรื่องสามัญลักษณ์ (ด้านปริยัติ) โดยใช้แบบทดสอบชุดเดิม

5. สัปดาห์สุดท้ายของการเรียน ให้ผู้เรียนตอบแบบสอบถาม เพื่อสำรวจความพึงพอใจต่อการเรียนจำนวนผู้ตอบ 10 คน

6. ตรวจสอบให้คะแนนจากการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและแบบทดสอบวัดความรู้และแนวคิดเรื่องสามัญลักษณ์ (ด้านปริยัติ) โดยใช้แบบทดสอบชุดเดิม แล้วนำคะแนนที่ได้มาวิเคราะห์ข้อมูล

7. ตรวจสอบและจัดบันทึกความคิดเห็นและความพึงพอใจของนิสิตต่อการเรียน

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงทดลองแบบกลุ่มเดี่ยว ทดสอบก่อน-หลัง (One-group pre-post test design) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน 2 ด้าน คือ

1.1 ผลสัมฤทธิ์ของการเรียนรายวิชา 2701272 ธรรมวิทยา ก่อนเรียนและหลังเรียน

1.2 ผลสัมฤทธิ์ด้านความรู้ และแนวคิดเรื่องสามัญลักษณ์ (ด้านปริยัติ) ก่อนเรียนและหลังเรียน

2. รวบรวมผลสำรวจความพึงพอใจของผู้เรียน ต่อการเรียนรายวิชา 2701272 ธรรมวิทยา ภาคต้น ปีการศึกษา 2545

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนรายวิชา 2701272 ธรรมวิทยา โดยใช้กิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. ผลสัมฤทธิ์ด้านความรู้และแนวคิดเรื่องสามัญลักษณ์ (ด้านปริยัติ) ของผู้เรียนรายวิชา 2701272 ธรรมวิทยา โดยใช้กิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ความคิดเห็นของผู้เรียนที่วิเคราะห์จากแบบสอบถามความคิดเห็นนั้นปรากฏว่า ผู้เรียนพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชานี้มาก โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมนอกสถานที่ คือ การทัศนศึกษาวัด ในกรุงเทพมหานคร 2 แห่ง และการไปปฏิบัติธรรมพักค้าง 2 วัน 1 คืน พร้อมทั้งเสนอให้เพิ่มจำนวนหน่วยกิตและส่งเสริมให้นิสิตได้เรียนวิชานี้เพิ่มมากขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนรายวิชา 2701272 ธรรมวิทยา เรื่อง การนำเสนอรูปแบบการเรียนการสอนรายวิชา 2701272 ธรรมวิทยา โดยเน้นวิธีคิดแบบสามัญลักษณะตามหลักการคิดของพระพุทธศาสนาที่ทดลองสอนนิสิตในภาคต้น ปีการศึกษา 2545 ได้เสร็จสิ้นแล้ว และปรากฏผลตามสมมุติฐานที่กำหนดไว้ ผู้เรียนจะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและมีความรู้รวมทั้งแนวคิดในเรื่องสามัญลักษณะหลังเรียนสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ทั้ง 2 ด้าน ส่วนในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนรายวิชาดังกล่าวที่ได้นำเอาพุทธวิธีสอนมาใช้ควบคู่กับการสอนแบบปกตินั้น ปรากฏผลว่าได้ช่วยให้การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพและเป็นไปตามเป้าหมายของวิชามากยิ่งขึ้น โดยประเมินจากความคิดเห็นของผู้เรียนเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชานี้ว่า กิจกรรมที่จัดขึ้นทั้งในสถานที่และนอกสถานที่รวม 8 ด้าน คือ 1. ด้านการทัศนศึกษาวัดในกรุงเทพมหานคร 2. ด้านโครงการปฏิบัติธรรม (2 วัน 1 คืน) 3. ด้านกิจกรรมศาสนพิธี (ตักบาตรวันพุธ) 4. ด้านการบรรยายของวิทยากร 5. ด้านการทำรายงานเรื่องพระไตรปิฎก 6. ด้านใบงานและแบบฝึกหัด 7. ด้านการทดสอบก่อนเรียน-หลังเรียน และ 8. ด้านกิจกรรมที่เน้นวิธีคิดแบบสามัญลักษณะนั้น แต่ละด้านมีคุณค่าและความเหมาะสมมากน้อยเพียงไร ซึ่งได้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งในและนอกสถานที่ที่ผู้เรียนเห็นว่า มีคุณค่าและความเหมาะสมในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยทั้ง 8 ด้าน ถึง 4.4 แสดงว่าผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อวิชานี้มาก อย่างไรก็ตามได้มีข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ ของผู้เรียนบางประการสรุปได้ดังนี้

1. ด้านความคิดเห็น

เป็นวิชาที่มีประโยชน์มากทั้งด้านความรู้และจิตใจ เพราะได้เรียนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ เป็นการสอนด้านวิชาการที่แทรกคุณธรรมไปด้วย ทำให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิต

2. ด้านข้อเสนอแนะ

2.1 ควรจัดวิชานี้เป็นวิชาบังคับของทั้งมหาวิทยาลัย และขยายจำนวนหน่วยกิตจาก 2 หน่วยกิต เป็น 3 หน่วยกิต

2.2 อยากให้มีการฝึกปฏิบัติธรรมหลาย ๆ วัน และหลาย ๆ ครั้ง

2.3 ควรพาไปชมวัดหรือสถานที่สำคัญทางศาสนาเพิ่มมากขึ้น

ในการทําวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนรายวิชา 2701272 ธรรมวิทยาในครั้งนี พิจารณาได้ว่า เกิดประโยชน์หลายประการแก่ผู้เรียน และช่วยในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยมีประเด็นสำคัญที่จะนำมากล่าว ดังนี้

1. แนวคิดเรื่องสามัญลักษณะช่วยพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่ผู้เรียน

หลักธรรมเรื่อง สามัญลักษณะ หรือไตรลักษณ์ ที่ผู้วิจัยนำมาทดลองสอนโดยเน้น การฝึกให้ผู้เรียนเกิดแนวคิดในเรื่องนี้เป็นหลักธรรมที่มีความลึกซึ้งมากทั้งในระดับความรู้ทั่วไป (ปริยัติ) และความรู้อะดับลึก (ปรมัตถ์) ทั้งนี้มีข้อที่ควรพิจารณาว่า หลักธรรมเรื่องสามัญลักษณะ นั้นจะศึกษาเพื่อให้ "รู้" จากการศึกษาเล่าเรียนยังไม่พอ ต้องรู้รอบลึกลงไปถึงการเห็นสามัญ ลักษณะด้วยจึงจะตรงตามเป้าหมายของพระพุทธศาสนา

เมื่อใดเห็นด้วยปัญญาว่าสังขารทั้งหลายไม่เที่ยง เมื่อนั้นยอมเบื่อหน่ายในทุกข์ นั้นเป็นทางแห่งความบริสุทธิ์

เมื่อใดเห็นด้วยปัญญาว่าสังขารทั้งหลายทนอยู่สภาพเดิมไม่ได้ เมื่อนั้นยอม เบื่อหน่ายในทุกข์ นั้นเป็นทางแห่งความบริสุทธิ์

เมื่อใดเห็นด้วยปัญญาว่าสังขารทั้งหลายหาตัวตนมิได้ เมื่อนั้นยอมเบื่อหน่ายใน ทุกข์ นั้นเป็นทางแห่งความบริสุทธิ์

การเห็นไตรลักษณ์ด้วยปัญญาในที่นี้ อธิบายได้ว่า นอกจากจะอาศัยการศึกษา องค์ความรู้ในด้านปริยัติ ซึ่งแปลว่า ธรรมที่ต้องศึกษาเล่าเรียน แล้วยังจำเป็นต้องเรียนรู้ในด้าน ปรมัตถ์ ซึ่งแปลว่าเนื้อความอย่างยิ่ง ความจริงอันเป็นที่สุดรวมกันด้วย เพื่อจะได้เข้าถึงแก่นแท้ หรือความหมายที่แท้จริงของหลักธรรม

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าทำการวิจัยครั้งนี้ไม่อาจจัดการเรียนการสอนให้ลึกไปถึง การให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเพื่อให้เข้าถึงปรมัตถ์ได้มากนัก กิจกรรมเท่าที่จัดทำได้คือ การนำผู้เรียนไปฝึกปฏิบัติธรรมเป็นเวลา 2 วัน 1 คืน เพื่อให้ผู้เรียนมี ประสบการณ์ในการปฏิบัติธรรมเป็นพื้นฐานเท่านั้น ดังนั้นในการวัดผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องไตรลักษณ์จึงทำได้เฉพาะความรู้ในด้านปริยัติ แต่ก็สามารถสร้างศรัทธา และ ความรู้ความเข้าใจในเรื่องสามัญลักษณะรวมทั้งการประยุกต์ใช้ได้มาก ช่วยให้เกิดการพัฒนา คุณธรรมจริยธรรมแก่ผู้เรียน เพราะองค์ธรรมนี้เป็นหลักธรรมที่สามารถเชื่อมโยงกับหลักธรรม ของพระพุทธศาสนาได้อย่างกว้างขวาง

2. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ในการสอนวิชาด้านพระพุทธศาสนานั้นควรเลือกนำพุทธวิธีมาใช้ให้เหมาะสมควบคู่กับวิธีสอนตามปกติ เพราะจะช่วยให้เกิดบูรณาการในเนื้อหาวิชาและจะเกิดสัมฤทธิ์ผลเพิ่มขึ้นอีกมาก อย่างไรก็ตามการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนรายวิชา 2701272 ธรรมวิทยา ที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในการทำวิจัยในครั้งนี้ คือ การคิดแบบสามัญลักษณ์ตามวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการนั้น ไม่มีผู้ใดศึกษาวิจัยเรื่องนี้โดยตรง และเนื่องจากเป็นหัวข้อธรรมะที่ลึกซึ้งมาก ถ้าจะให้เข้าใจอย่างแท้จริงต้องอาศัยปัญญาทั้ง 3 ด้าน ดังที่พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2545 : 96) แสดงไว้ คือ 1. จินตามยปัญญา (ปัญญาเกิดแต่การคิดพิจารณาหาเหตุผล) 2. สุตมยปัญญา (ปัญญาเกิดแก่การสดับ การเล่าเรียน) และ 3. ภาวนามยปัญญา (ปัญญาเกิดแต่การฝึกอบรม ลงมือปฏิบัติ) อย่างไรก็ตามการจัดทำแผนการสอนครั้งนี้ ผู้วิจัยมีความมุ่งหมายที่จะให้ความรู้ความเข้าใจด้านปริยัติ คือ จินตมยปัญญา และสุตมยปัญญา เป็นสำคัญ ด้วยการสอดแทรกสาระและแนวคิดเรื่องสามัญลักษณ์เข้าไปในหัวข้อที่สอนทุกเรื่อง โดยใช้วิธีการตั้งคำถามให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น แจกเอกสารความรู้ ข้อคิด พุทธพจน์ธรรมบท รวมทั้งการทำแบบฝึกหัดและใบงาน แต่เนื่องจากขนาดของชั้นเรียนใหญ่มาก มีผู้เรียนถึง 110 คน จึงเป็นอุปสรรคต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนบางเรื่อง โดยเฉพาะการตั้งคำถามเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดหาคำตอบ เพราะไม่สามารถทำได้บ่อยครั้ง และทั่วทุกคน ส่วนในด้านภาวนามยปัญญานั้น ไม่สามารถจัดกิจกรรมได้มาก เพราะติดขัดในเรื่องงบประมาณและวิทยากร มีโอกาสจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนไปปฏิบัติธรรมเพื่อฝึกวิปัสสนากรรมฐานเบื้องต้นตามโครงการพุทธธรรมครั้งที่ 18 เพียง 2 วัน 1 คืนเท่านั้น อย่างไรก็ตาม หลังจากผู้เรียนมีประสบการณ์ในการฝึกวิปัสสนาแล้ว ผู้สอนได้จัดและแนะนำให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างต่อเนื่องต่อไป

3. ด้านประชากรในการวิจัย

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ นิสิตที่เลือกเรียนวิชานี้ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2545 และจากแบบสอบถามข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้เรียนพบว่า เหตุผลที่ผู้เรียนเลือกเรียนวิชานี้มากที่สุด คือ สามารถลงเวลาเรียนตามตารางได้ 80 คน รองลงไปคือ สมัยใจที่จะเรียน 78 คน และต้องการความรู้ในวิชาพระพุทธศาสนาเพิ่มมากขึ้น 37 คน จากข้อมูลดังกล่าวแสดงว่า นิสิตเห็นความสำคัญแก่วิชานี้มากพอสมควร แต่เนื่องจากจำนวนผู้เรียนมีจำนวน 110 คน ทำให้เป็นอุปสรรคในการจัดเก็บข้อมูลและแบบสอบถาม ซึ่งมีหลายชุด ทำให้ได้ข้อมูลไม่ครบถ้วน นอกจากนี้รายวิชา 2701272 ธรรมวิทยา ยังเป็นวิชาในกลุ่มวิชาการศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยซึ่งตามลักษณะวิชาจะมีปัญหาเกี่ยวกับการเพิ่ม-ถอนของนิสิต ซึ่งทำในระยยะ 2 สัปดาห์แรกมี 64 คน หรือร้อยละ 58.18 การทำแบบวัดผลสัมฤทธิ์ด้านความรู้และแนวคิดเรื่องสามัญลักษณ์ซึ่งทำในสัปดาห์ที่สอง มี 83 คน หรือร้อยละ 75.45 ส่วนแบบสอบถามความคิด

เห็นเพื่อวัดความพึงพอใจในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้จำนวนผู้เรียนครบ 110 คน เนื่องจากกำหนดให้ประเมินในสัปดาห์สุดท้าย ทั้งนี้ในการทำแบบสอบถามแต่ละครั้งถ้ามีประชากรมาก ใกล้เคียงกันก็จะทำให้การวิเคราะห์ข้อมูลมีความชัดเจนยิ่งขึ้น

4. ด้านการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน

เป้าหมายที่สำคัญอย่างหนึ่งในการสอนรายวิชา 2701272 ธรรมวิทยา คือ มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ควบคู่คุณธรรม คือ ยกกระดับจิตใจให้สูงขึ้น ละเลิกพฤติกรรมมิชอบกระทำในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม ดังนั้นการประเมินผลการจัดการเรียนการสอนจึงต้องอาศัยวิธีการต่างๆ หลายด้าน โดยเฉพาะเกี่ยวกับตัวของผู้เรียนเพื่อนำมาเป็นพื้นฐานในการปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอน เพราะความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เรียนมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการปรับปรุงการเรียนการสอนเข้ากับแนวคิด "ผู้เรียนเป็นสำคัญ" โดยตรง

เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอนรายวิชา 2701272 ธรรมวิทยา ผู้วิจัยได้จัดทำแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพพื้นฐานและความคิดเห็นของผู้เรียนในด้านต่าง ๆ ดังนี้

4.1 แบบสอบถามข้อมูลเบื้องต้นสำหรับนิสิต

4.2 แบบสอบถามก่อนการอบรมโครงการปฏิบัติธรรม "โครงการพุทธธรรมครั้งที่ 18"

4.3 แบบสอบถามหลังการฝึกอบรมโครงการปฏิบัติธรรม "โครงการพุทธธรรมครั้งที่ 18"

4.4 แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนภาคต้น ปีการศึกษา 2545

ข้อมูลที่วิเคราะห์จากแบบสอบถามรวมทั้ง การจัดกิจกรรมนอกสถานที่ ซึ่งได้แก่ การไปทัศนศึกษาวัด และนำนิสิตไปปฏิบัติธรรมเป็นเวลา 2 วัน 1 คืน ทำให้ผู้วิจัยมีโอกาสใกล้ชิด ได้สังเกตพฤติกรรมต่างๆ ของผู้เรียนเพิ่มมากขึ้น สามารถนำข้อมูลทั้ง 2 ด้านมาปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนการสอนได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามเนื่องจากจำนวนนิสิตมีจำนวน 110 คน และในจำนวนนี้มีนิสิตที่พิการทางสายตารวมอยู่ด้วย 1 คน ทำให้ภาระหน้าที่ในการดูแลและประสานงานต่าง ๆ ไม่อาจกระทำได้โดยสมบูรณ์

กล่าวโดยสรุป คือ แม้จะมีข้อจำกัดในด้านจำนวนผู้เรียน ลักษณะของกิจกรรมการเรียนการสอน และตัวผู้สอน แต่ผู้วิจัยก็คาดว่าผลการวิจัยครั้งนี้คงจะได้นำไปพัฒนาการจัดการเรียนการสอนรายวิชาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 พุทธวิธีในการสอนของพระพุทธเจ้า จำแนกได้หลายแบบ แต่ละวิธีล้วนมีคุณค่า ผู้สนใจจะนำไปใช้ทดลองสอน สามารถศึกษาทำความเข้าใจและเลือกใช้ได้ตามความเหมาะสม

1.2 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นการคิดแบบสามัญลักษณ์ตามวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการในพุทธธรรมนั้น ไม่จำเป็นว่าจะต้องใช้กับวิชาที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาในการจัดการเรียนการสอนวิชาอื่น ๆ ก็สามารถนำแนวคิดไปสอดแทรกและประยุกต์ใช้ได้

1.3 การจัดการเรียนการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ จำเป็นต้องจัดกิจกรรมหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะการฝึกทักษะในการคิด ด้วยการตั้งคำถามและอภิปรายโต้ตอบกัน ดังนั้นกลุ่มผู้เรียนจึงควรมีจำนวนไม่มากนัก

1.4 การเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษามีโอกาสที่จะจัดกิจกรรมและฝึกทักษะให้ผู้เรียนได้มากกว่าในระดับมหาวิทยาลัย จึงสามารถนำผลการวิจัยนี้ไปใช้ได้ โดยปรับปรุงให้เหมาะสมกับวิชาที่สอน และระดับวุฒิภาวะของผู้เรียน

1.5 แนวคิดเรื่องสามัญลักษณ์ หรือไตรลักษณ์ เป็นกฎธรรมชาติ เป็นสัจธรรมที่ทุกคนจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้อง สัมพันธ์กับหลักธรรมอื่น ๆ อย่างลุ่มลึก แนวคิดเรื่องสามัญลักษณ์ จะช่วยให้บุคคลได้เข้าใจชีวิตและดำเนินชีวิตไปในทางถูกต้อง ดังนั้นไม่ว่าจะสอนวิชาการแขนงใด ก็ควรนำแนวคิดนี้สอดแทรกเข้าไปในการเรียนการสอนด้วย

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 จากการวิจัยพบว่า การคิดแบบสามัญลักษณ์ตามวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการนั้น จำเป็นต้องให้ผู้เรียนได้รับการเรียนรู้ทั้งในด้านปริยัติและปรมัตถ์ ควบคู่กันแต่ในการทำวิจัยครั้งนี้ไม่สามารถจัดประสบการณ์ในด้านปรมัตถ์ได้มากนัก หากมีผู้สนใจทำการวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการสอนเรื่องนี้ ควรจำกัดจำนวนประชากรให้น้อยลง เพิ่มจำนวนอาจารย์ผู้สอน และให้ผู้เรียนได้มีโอกาสปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานอย่างน้อย 7 วัน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในด้านปรมัตถ์ ควบคู่กับการศึกษาด้านปริยัติซึ่งสามารถจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนตามปกติได้

2.2 ควรนำพุทธวิธีสอนแบบอื่น ๆ โดยเฉพาะพุทธวิธีการสอนที่ยังไม่มีผู้นำมาทดลองใช้มาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนารูปแบบและวิธีการสอนให้เกิดประโยชน์และเหมาะสมกับสังคมไทย

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- ก่องแก้ว เจริญอักษร. "รูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมการคิด : วิชาธรรมวิทยา" รายงานการวิจัย คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2542.
- ก่องแก้ว เจริญอักษร. การพัฒนาตนตามแนวพุทธ 2540. หน้า 18, 24, 43
- ก่องแก้ว เจริญอักษร. การพัฒนาบุคลิกภาพแนวพุทธ. เอกสารประกอบการสอนวิชา 2704354 สันติศึกษา. 2541. หน้า 2/2-2/9
- ทิศนา แคมมณี ชนาธิป พรกุล. กระบวนการเรียนรู้ : หัวใจของการปฏิรูปการศึกษา วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ปีที่ 30 ฉบับที่ 1 กรกฎาคม-ตุลาคม 2544. หน้า 35-49.
- นัสดา ธรรมวงศ์ผล. "ผลของการสอนแบบไตรสิกขาที่มีต่อการคิดแบบโยนิโสมนสิการ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง หลักธรรมในรายวิชา ส. 0412 พระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสีกัน (วัฒนานันท์อุปถัมภ์) กรุงเทพมหานคร" วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมาธิราช, 2542.
- ประณีต จันทรขันธ์. "ผลของการใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง หลักธรรมในรายวิชา ส. 0413 พระพุทธศาสนา และทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนชะอำคุณหญิง เมืองบุรีรัมย์จังหวัดเพชรบุรี" วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2542.
- ประกาศรี สีหอำไพ. พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.
- ประเยาว์ คักดิ์ศรี. เอกสารแนะแนวพระไตรลักษณ์. บริษัทนิวธรรมดาการพิมพ์ (ประเทศไทย) จำกัด, 2541.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์. บริษัทสื่อตะวัน จำกัด พิมพ์ครั้งที่ 10. พ.ศ. 2545. หน้า 96.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). พุทธธรรม. ธรรมสภาจัดพิมพ์ 2542. 676-708.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). พุทธวิธีในการสอน. มูลนิธิพุทธธรรม พิมพ์ครั้งที่ 5. พ.ศ. 2541. หน้า 6-9.

พระธรรมปิฎก (ปยุตฺ ฺปยุตฺโต). ไตรลักษณ์. ธรรมสภาจัดพิมพ์เป็นครั้งที่ 1 พ.ศ. 2541
 พระราชวรมุนี (ป.อ.ปยุตฺโต). ความคิด : แหล่งสำคัญของการศึกษาศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์,
 สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. กระทรวงศึกษาธิการ, 2526. หน้า 11-12
 พระราชวรมุนี (ประยูร ธรรมจิตโต). กระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนา. กรมวิชาการ
 กระทรวงศึกษาธิการ, พ.ศ. 2543.

สุมน อมรวิวัฒน์. การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ. โรงพิมพ์ธีรณสาร, 2528.
 สุรางค์ ไคว่ตระกูล. จิตวิทยาการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 4. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
 2530.

เสฐียรพงษ์ วรรณปก. คำบรรยายพระไตรปิฎก. หจก. หอรัตนชัยการพิมพ์, 2540.
 อรรถพล อนันตวรสกุล. "สภาพและปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของโรงเรียน
 มัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา" วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชา
 มัธยมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2539.

อุเทน ปัญญาปริทัตต์. พระไตรปิฎกร่วมสมัย 2. สำนักพิมพ์ธรรมดา, 2545.

เอกสารสัมมนา. ศึกษาศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรม แห่ง
 ชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, ไม่ระบุปี พ.ศ.

ภาษาอังกฤษ

De Bono, Edward. Teach yourself think, England : McQuidig Group Inc., 1995.

Hooper, Doug. You are what you think, Englewood Cliff, N. J : Prentice-Hall Inc., 1981.

สัมภาษณ์

พระมหาอุเทน ปัญญาปริทัตต์ วัดชนะสงครามราชมหารวิหาร สัมภาษณ์ 14 ธันวาคม 2545
 และ 1 มกราคม 2546.

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข้อมูลเกี่ยวกับประมวลรายวิชา

แผนการสอนระยะยาว

แผนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

เน้นวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิชา 2701272 ธรรมวิทยา (2 หน่วยกิต)

ภาคต้น ปีการศึกษา 2545

วันพฤหัสบดี 10.00-12.00 น. ห้อง 209 อาคาร 4

ผู้สอน : ผศ.อมรา รอดคารา

ลำดับที่	วันที่	เรื่อง	หมายเหตุ
1	พฤ 6 มิ.ย. 45	ปฐมนิเทศ บทนำ	
2	พฤ 12 มิ.ย. 45	สามัญลักษณ์	
3	พฤ 19 มิ.ย. 45	พระพุทธศาสนาในชมพูทวีป	
4	พฤ 26 มิ.ย. 45	พุทธประวัติเชิงวิเคราะห์	
5	พฤ 3 ก.ค. 45	พระไตรปิฎก	
6	พฤ 10 ก.ค. 45	อริยสัจ 4 และอริยมรรค	วิทยากร : รศ.วารินทร์ มาสกุล
7	พฤ 17 ก.ค. 45	สอบกลางภาค	
8	พฤ 21 ก.ค. 45	หยุดวันเข้าพรรษา	
9	พฤ 31 ก.ค. 45	ชั้นที่ 5	
10	พฤ 7 ส.ค. 45	หลักการ	
11	พฤ 14 ส.ค. 45	ไตรศึกษา	
12	พฤ 21 ส.ค. 45	โอวาทปาฏิโมกข์	
13	พฤ 28 ส.ค. 45	ปฏิจจนุปบาท	วิทยากร : ผศ.ดร.วัชระ งามจิตรเจริญ
14	พฤ 4 ก.ย. 45	พระพุทธศาสนาในสังคมไทย	
15	พฤ 11 ก.ย. 45	พระพุทธศาสนาในสังคมโลก	
16	พฤ 18 ก.ย. 45	สอบปลายภาค	

กำหนดกิจกรรมนอกสถานที่

- ทัศนศึกษาวัดสุทัศนเทพวราราม และวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม วันอาทิตย์ที่ 4 สิงหาคม 2545 เวลา 08.30-12.00 น.
- ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน โครงการพุทธธรรม ณ อุฬุพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทยฯ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพฯ วันเสาร์ที่ 23 วันอาทิตย์ที่ 24 สิงหาคม 2545 (2 วัน 1 คืน) วิทยากร พระมหาอุเทน ปัญญาปริทัศน์

ประมวลรายวิชา (Course Syllabus)

1. รหัสวิชา	2701272
2. จำนวนหน่วยกิต (Course Credit)	2(2-0-4)
3. ชื่อวิชา (Course Title)	ธรรมวิทยา Dhammavidya
4. คณะ/ภาควิชา	ครุศาสตร์ / สारัตตศึกษา
5. ภาคการศึกษา	ต้น
6. ปีการศึกษา	2545
7. ชื่อผู้สอน	ผศ.อมรา รอดดารา
8. เงื่อนไขรายวิชา วิชาที่ต้องเรียนมาก่อน	-
9. สถานภาพของวิชา	บังคับของวิชาเอกสังคมศึกษา เลือกของการศึกษาทั่วไป
10. ชื่อหลักสูตร	ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต/วิชาเอกสังคมศึกษา
11. วิชาระดับ	ปริญญาตรี
12. จำนวนชั่วโมงที่สอน/สัปดาห์	2 ชั่วโมง
13. เนื้อหารายวิชา (Course Description)	

พื้นฐานแนวความคิด และสาระสำคัญของพระพุทธศาสนา พุทธประวัติเชิงวิเคราะห์ธรรม
สำคัญที่สอดคล้องกับชีวิตประจำวัน ตลอดจนพิธีกรรมและประเพณีทางพระพุทธศาสนา รวมทั้ง
บทบาทการส่งเสริมพระพุทธศาสนาทั้งในประเทศและต่างประเทศ

14. ประมวลการเรียนรายวิชา (Course Outline) ระบุรายละเอียดเกี่ยวกับ

14.1 วัตถุประสงค์ทั่วไป

เพื่อส่งเสริมความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาทั้งในด้านหลักธรรม
ศาสนพิธี มรรยาทชาวพุทธ ตลอดจนการฝึกปฏิบัติธรรมเพื่อพัฒนาจิตใจให้เกิดปัญญาและ
สามารถนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ได้อย่างมีคุณภาพ

14.2 วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม เพื่อให้ผู้เรียน

1. อธิบายประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในประเด็นสำคัญ
2. อธิบายหลักธรรมที่เป็นแก่นพระพุทธศาสนา
3. วิเคราะห์การใช้ธรรมในการดำเนินชีวิต
4. อธิบายบทบาทการส่งเสริมพระพุทธศาสนาทั้งในประเทศและต่างประเทศ
5. ร่วมกิจกรรมศาสนพิธีและปฏิบัติธรรม

14.3 เนื้อหาโดยสังเขป

1. ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา
 - 1.1 พระพุทธศาสนาในชมพูทวีป
 - 1.2 พระพุทธศาสนาในประเทศไทย
 - 1.3 พระพุทธศาสนาในโลกปัจจุบัน
2. พุทธประวัติเชิงวิเคราะห์
3. ความรู้เรื่องพระไตรปิฎก
4. หลักธรรม
 - โอวาทปาติโมกข์
 - ไตรสิกขา
 - อริยสัจ 4
 - สามัญลักษณ์
 - กรรมและสังสารวัฏ
 - ปฏิจจนุปบาท
5. ธรรมเนียมปฏิบัติ : จิตภาวนา, ศาสนพิธี

14.4 กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

1. การบรรยายประจำโดยอาจารย์ประจำกลุ่ม
2. การบรรยายจากวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ
3. เขียนรายงานจากการค้นคว้าพระไตรปิฎก (แจ้งรายละเอียดในวันที่บรรยาย "ความรู้เรื่องพระไตรปิฎก")
4. กิจกรรมตามที่แต่ละกลุ่มกำหนด
5. การฝึกปฏิบัติในกิจกรรมนอกสถานที่ 2 ครั้ง
 - 5.1 ทักษณศึกษาวัดในเขตกรุงเทพมหานคร อาทิตยที่ 4 สิงหาคม 2545
เวลา 08.00-12.00 น.
 - 5.2 ปฏิบัติธรรม ณ ศูนย์วิปัสสนากรรมฐานยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทยฯ ถนนเพชรเกษม ซอย 54 กรุงเทพฯ เสาร์ที่ 23 - อาทิตยที่ 24 สิงหาคม 2545
(เดินจงกรม นั่งสมาธิ สันทนาธรรม และกิจกรรมกลุ่ม 2 วัน 1 คืน)

14.5 การประเมินผล

1. การสอบ	40 %
1.1 สอบกลางภาค	20 %
1.2 สอบปลายภาค	20 %

2. การปฏิบัติงาน	60 %	
- 2.1 ศึกษานอกสถานที่	30 %	
2.1.1 กิจกรรมศาสนพิธีที่วัด	10 %	
2.1.2 ปฏิบัติธรรม ณ บุพพุทธสมาคมฯ	20 %	
2.2 งานเขียน และกิจกรรมอื่น ๆ	30 %	
2.2.1 งานค้นคว้าพระไตรปิฎก	15 %	
2.2.2 กิจกรรมที่มีวิทยากร	5 %	
2.2.3 กิจกรรมอื่น ๆ ตามที่กลุ่มกำหนด	10 %	

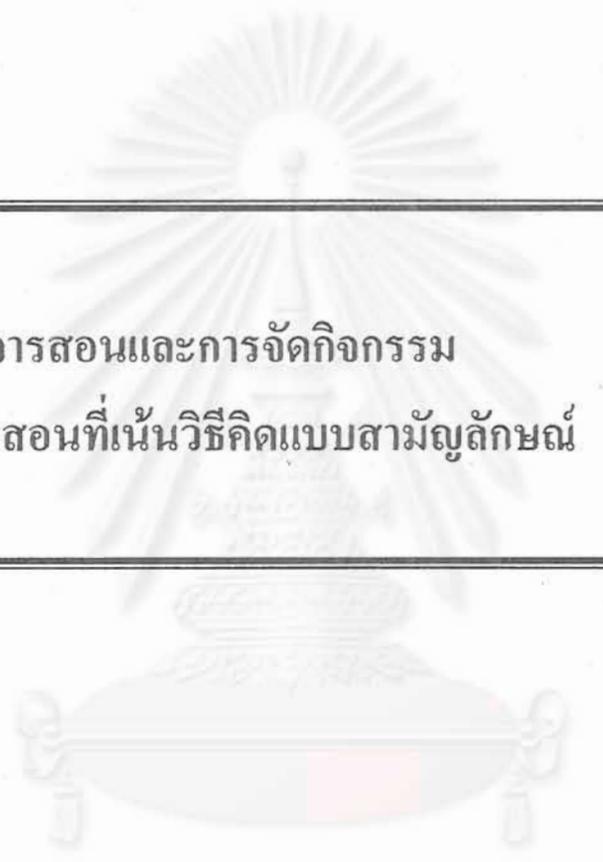
15. รายชื่อหนังสืออ่านประกอบ

15.1 หนังสือประจำวิชา

ความรู้เรื่องธรรมวิทยา โดย รศ. ก่องแก้ว เจริญอักษร

15.2 หนังสืออ่านประกอบ

1. พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). พุทธธรรม. ธรรมสภาจัดพิมพ์, 2542
2. พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). พระพุทธศาสนาในเอเชีย. มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2532.
3. วสิน อินทสระ. หลักกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด. สำนักพิมพ์ธรรมดา, 2543.
4. วสิน อินทสระ. หลักคำสอนสำคัญในพระพุทธศาสนา (พุทธปรัชญาเถรวาท) สภาการศึกษาามหามกุฏราชวิทยาลัย, 2525.
5. สมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฒโน) 45 พรรษาของพระพุทธเจ้า. มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2529.
6. สุชีพ ปุญญานุภาพ. พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน. มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2530.

แผนการสอนและการจัดกิจกรรม
การเรียนการสอนที่เน้นวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนการสอนรายวิชา 2701272 ธรรมวิทยา

ครั้งที่ 1 เรื่อง สามัญลักษณ์

ห้อง 209 อาคาร 4 คณะครุศาสตร์

แนวคิด

หลักธรรมที่โดดเด่นที่สุดอย่างหนึ่งของพระพุทธศาสนา คือ สามัญลักษณ์ หรือ ไตรลักษณ์ เป็นหลักธรรมฝ่ายปัญญา แสดงในรูปของกฎธรรมชาติ เป็นหลักธรรมที่ไม่มีปรากฏในคำสอนของศาสนาอื่น โดยเฉพาะในเรื่องอนัตตา ไตรลักษณ์ ถือว่าเป็นมโนทัศน์ของวิปัสสนา หากสามารถเข้าไปรู้ไปเห็นในระดับปรมาตม์ได้ ก็อยู่ในขั้นหวังผลในทางวิปัสสนา คุณค่าของไตรลักษณ์ในแง่ประยุกต์ใช้คือช่วยขจัดเกลากิเลส ซึ่งจะลดปริมาณความทุกข์ให้น้อยลง

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. อธิบายความหมาย และความสำคัญของสามัญลักษณ์
2. วิเคราะห์องค์ประกอบของสามัญลักษณ์
3. อธิบายคุณค่าของสามัญลักษณ์ ทั้งคุณค่าในการทำจิตและคุณค่าเพื่อความไม่ประมาท

สาระการเรียนรู้

1. ความหมายของสามัญลักษณ์
2. ความสำคัญของสามัญลักษณ์
3. องค์ประกอบของสามัญลักษณ์
 - 3.1 อนิจจตา
 - 3.2 ทุกขตา
 - 3.3 อนัตตตา
4. พุทธพจน์เกี่ยวกับสามัญลักษณ์
5. คุณค่าของสามัญลักษณ์
 - 5.1 คุณค่าในการทำจิต
 - 5.2 คุณค่าเพื่อความไม่ประมาท

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

1. ขั้นนำ

แจกแบบทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) เพื่อสำรวจแนวคิดเรื่องสามัญลักษณ์ ใช้เวลา 20 นาที แสดงภาพเหตุการณ์ตึก World Trade Center ถล่มที่สหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ 11 กันยายน

2544

ร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องว่าทุกอย่างอย่างเป็นไปตามสภาวะธรรมชาติ คือ เกิดขึ้นตั้งอยู่ และดับไป ตรงตามหลักธรรม คือ สามัญลักษณ์

2. ขั้นสอน

- 2.1 สนทนาซักถาม ความหมายของสามัญลักษณ์ เน้นถึงความสำคัญ
- 2.2 อธิบายองค์ประกอบของสามัญลักษณ์ ซึ่งได้แก่ อนิจจตา ทุกขตา และอนัตตตา
- 2.3 ยกตัวอย่าง อุบัติเหตุ การแข่งขันกีฬา ตลอดจนข่าวเหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน ที่แสดงตัวอย่างของสามัญลักษณ์
- 2.4 ให้เอกสารตัวอย่างบุคคลในพระไตรปิฎก และพุทธพจน์เกี่ยวกับสามัญลักษณ์ แล้วให้สรุปแง่คิดที่เชื่อมโยงกับสามัญลักษณ์
- 2.5 ร่วมกันวิเคราะห์คุณค่าของสามัญลักษณ์ ทั้งในด้านคุณค่าสำหรับจิตใจที่จะไม่หวั่นไหวเศร้าหมอง และคุณค่าในการระมัดระวังตนไม่ให้ตั้งอยู่ในความประมาท

สื่อการเรียนรู้การสอน

1. เอกสาร

- 1.1 แบบทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) เพื่อสำรวจแนวคิดเรื่องสามัญลักษณ์
- 1.2 เอกสารประกอบการสอน เรื่อง สามัญลักษณ์
- 1.3 เรื่องนำรู้จากพระไตรปิฎกที่แสดงตัวอย่างของสามัญลักษณ์
- 1.4 ใบงานเมื่อข้าพเจ้าใช้สามัญลักษณ์
2. ภาพข่าวจากหนังสือพิมพ์ เช่น ภาพชัยชนะ และความพ่ายแพ้ของการแข่งขันกีฬาประเภทต่างๆ (นักมวย, นักเทนนิส, ทีมฟุตบอล) ภาพการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย ชีวิตมนุษย์
3. แผ่นใส สรุปเนื้อหา และข้อความจากพุทธพจน์ที่เกี่ยวกับสามัญลักษณ์

การประเมินผล

1. สังเกตพฤติกรรมและการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น
2. การให้ข้อคิดจากใบงาน “เมื่อข้าพเจ้าใช้สามัญลักษณ์”

แผนการสอนรายวิชา 2701272 ธรรมวิทยา
ครั้งที่ 2 เรื่องพระพุทธศาสนาในชมพูทวีป
ณ ห้อง 209 อาคาร 4 คณะครุศาสตร์

แนวคิด

พระพุทธศาสนาสถาปนาขึ้นมาได้อย่างโดดเด่น ท่ามกลางลัทธิต่างๆ ของชมพูทวีป เพราะเป็นศาสนาที่มีเหตุผล เห็นคุณค่าความสำคัญของมนุษย์ เชื่อว่าทุกคนมีศักยภาพที่จะพัฒนาตนให้เจริญก้าวหน้าได้ด้วยการกระทำของตนเองอย่างไรก็ตามพระพุทธศาสนาในแต่ละยุคย่อมมีทั้งเจริญรุ่งเรืองและเสื่อมลงตาม บ่งชี้ถึงความเป็นอนิจจัง

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพสังคมของชมพูทวีปในสมัยพุทธกาล
2. เพื่อให้วิเคราะห์อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ที่มีลักษณะเป็นจารีตประเพณี และมีผลต่อวิถีชีวิตของชาวอินเดียตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
3. วิเคราะห์คุณลักษณะพิเศษที่พระพุทธศาสนาสามารถสถาปนาขึ้นมาได้อย่างโดดเด่นท่ามกลางลัทธิต่างๆ ในชมพูทวีป

สาระการเรียนรู้

1. ลักษณะของศาสนาในระยะแรก
2. สภาพภูมิศาสตร์และสังคมของชมพูทวีปก่อนสมัยพุทธกาล
3. ศาสนาพราหมณ์และความเชื่อในเรื่องวรรณะ
4. การอุบัติขึ้นและความโดดเด่นของพระพุทธศาสนาในชมพูทวีป
5. การแบ่งลัทธินิกายและความเสื่อมของพระพุทธศาสนาในชมพูทวีป
 - สาเหตุภายใน
 - สาเหตุภายนอก

กิจกรรมการเรียนการสอน

1. ขั้นนำ

- 1.1 ทบทวนบทเรียน ยกตัวอย่างและให้แก่งคิดเกี่ยวกับไตรลักษณ์

- 1.2 นำเข้าสู่บทเรียนโดยแสดงภาพประกอบพิธีกรรมของชาวฮินดู เช่น พิธีกุมภเมลา การอาบน้ำล้างบาป การทรมานร่างกายของโยคี เพื่อแสดงให้เห็นความเชื่อในศาสนาอย่างลึกซึ้งของชาวอินเดีย

2. ขั้นสอน

- 2.1 สันทนาซักถามเกี่ยวกับการเกิดศาสนาและลักษณะของศาสนาในระยะแรก
- 2.2 แสดงแผนที่ภูมิศาสตร์บริเวณทวีปเอเชียใต้ ให้ช่วยกันวิเคราะห์สภาพแวดล้อม ทบสวนภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ และอารยธรรมอินเดียก่อนสมัยพุทธกาล
- 2.3 แสดงภาพการดำรงชีวิตของบุคคลวรรณะต่างๆ ในสังคมอินเดีย ซักถามเกี่ยวกับความเชื่อในระบบวรรณะของศาสนาพราหมณ์
- 2.4 ให้นิสิตช่วยกันวิเคราะห์สาเหตุที่พระพุทธศาสนาสถาปนาขึ้นมาได้อย่างโดดเด่นท่ามกลางลัทธิต่างๆ ที่ฝังรากลึกมาในชมพูทวีป
- 2.5 อธิบายประกอบการซักถามเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาหลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพาน
- 2.6 แสดงแผนภูมิเปรียบเทียบลัทธิเถรวาทกับลัทธิมหายาน
- 2.7 ให้ช่วยกันวิเคราะห์สาเหตุความเสื่อมของพระพุทธศาสนาโดยแยกเป็นสาเหตุภายในและสาเหตุภายนอก
- 2.8 ตั้งคำถามในประเด็นว่า เพราะเหตุใดพระพุทธศาสนาในชมพูทวีป จึงมีทั้งยุคที่รุ่งเรืองและยุคเสื่อม เข้าได้อย่างไรกับหลักอนิจจตา ให้ผู้เรียนช่วยกันตอบคำถาม

3. ขั้นสรุป

ครูสรุปโดยชี้ให้เห็นถึงความจริงของสรรพสิ่งที่เป็นไปตามกฎไตรลักษณ์ คือ เกิดขึ้น -

ตั้งอยู่ และดับไป ทั้งนี้แม้แต่พระพุทธศาสนาก็มีทั้งยุคที่เจริญรุ่งเรือง และยุคที่เสื่อม

สื่อการเรียนการสอน

1. ภาพข่าวแสดงการประกอบพิธีกรรมของผู้ที่นับถือศาสนาฮินดูในประเทศอินเดีย
2. ภาพแสดงการดำรงชีวิตของบุคคลที่มีวรรณะแตกต่างกันในสังคมอินเดีย
3. แผ่นใส แผนที่ภูมิศาสตร์ ภูมิภาคเอเชีย
4. แผ่นใสแสดงเนื้อหาสาระที่สำคัญของบทเรียน และแผนภูมิเปรียบเทียบลัทธิเถรวาทกับลัทธิมหายาน

การประเมินผล

1. สังเกตพฤติกรรมและการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น
2. การตอบคำถามเพื่อทบทวนความรู้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนการสอนรายวิชา 2701272 ธรรมวิทยา
ครั้งที่ 3 เรื่องพุทธประวัติเชิงวิเคราะห์
ณ ห้อง 209 อาคาร 4 คณะครุศาสตร์

แนวคิด

คุณค่าของการศึกษาพุทธประวัติ คือเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีศักยภาพในการพัฒนาตนเองให้ประสบความสำเร็จและดำเนินไปสู่ความดีงามได้ โดยดำเนินชีวิตไปตามหลักธรรมที่พระองค์ทรงค้นพบแล้วนำมาเผยแผ่ และแม้ว่าพระพุทธองค์จะเป็นบุคคลผู้เลิศเพียงใดในความเป็นมนุษย์ พระวรกายของพระองค์ก็ย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามธรรมชาติธรรมดาจนกระทั่งปรินิพพาน

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักฐานประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับพุทธประวัติ
2. ลำดับเรื่องราวที่สำคัญของพุทธประวัติในแต่ละตอน
3. อธิบายและยกตัวอย่างประเภทของปาฏิหาริย์
4. วิเคราะห์ความหมายของอิทธิปาฏิหาริย์ในพุทธประวัติ
5. วิเคราะห์พระปริชาญาณของพระพุทธเจ้าในด้านพุทธวิธีในการเผยแผ่ศาสนา และพุทธวิธีสอน

สาระการเรียนรู้

1. หลักฐานประวัติศาสตร์ที่แสดงว่าพระพุทธเจ้าเป็นบุคคลจริงในประวัติศาสตร์
2. พุทธประวัติโดยสังเขป
3. อิทธิปาฏิหาริย์ในพุทธประวัติ
4. ปาฏิหาริย์ 3
5. พระปริชาญาณของพระพุทธองค์ในการเผยแผ่ และพุทธวิธีสอน

กิจกรรมการเรียนการสอน

1. ขั้นนำ

แสดงภาพสังเวชนียสถาน อธิบายประกอบการซักถามถึงเหตุการณ์สำคัญในพุทธประวัติ

สอดแทรกแนวคิดเกี่ยวกับอนิจตา ทุกขตา และอนัตตตามสามัญลักษณ์

2. ขั้นสอน

- 2.1 แสดงแผนที่สังเวชนียสถานในประเทศอินเดีย อธิบายประกอบการซักถามเกี่ยวกับหลักฐานทางโบราณคดีที่นักโบราณคดีตะวันตกค้นพบเพื่อยืนยันว่าพระพุทธเจ้าเป็นบุคคลจริง
- 2.2 ให้ผู้เรียนช่วยกันเรียงลำดับเหตุการณ์สำคัญในพุทธประวัติ
 - การประสูติ
 - การเสด็จออกบรรพชา
 - การตรัสรู้
 - การเผยแผ่พระพุทธศาสนา
 - การเสด็จดับขันธปรินิพพาน
 สรุปพร้อมทั้งแสดงภาพพุทธประวัติประกอบ
- 2.3 ซักถามในประเด็นว่า “พระพุทธเจ้าเป็นบุคคลธรรมดาที่ไม่ธรรมดา” เพื่อให้ได้ข้อคิด ว่าในแง่บุคคลธรรมดาสังขารย่อมแปรเปลี่ยนไปตามธรรมชาติ ไม่เที่ยงแท้ตามหลักไตรลักษณ์
- 2.4 ให้ผู้เรียนวิเคราะห์สิ่งที่กล่าวถึงอิทธิปาฏิหาริย์ในพุทธประวัติว่ามีความเชื่ออย่างไร ครุสรุปและจำแนกลักษณะของปาฏิหาริย์ 3
- 2.5 สนทนาซักถามถึงข้อคิดและสิ่งที่ควรจะได้รับจากเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์ในพุทธประวัติ
- 2.6 ให้ผู้เรียนร่วมกันวิเคราะห์วิธีสอนและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า
- 2.7 ร่วมกันสรุปพระปรีชาญาณของพระพุทธองค์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และพุทธวิธีสอน

3. ขั้นสรุป

แจกเอกสารบทสวดพระพุทธคุณให้ผู้เรียนร่วมกันสวดบทสรรเสริญพระพุทธคุณและ

แปลความหมาย

สื่อการเรียนรู้

1. เอกสาร พุทธประวัติ
2. แผ่นใสประกอบเนื้อหา
3. แผ่นใส แผนที่แสดงสถานที่ตั้งสังเวชนียสถานในประเทศอินเดีย
4. ภาพพุทธประวัติบางตอน
5. บทสวดพระพุทธคุณ

การประเมินผล

1. สังเกตพฤติกรรมและการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น
2. ความพร้อมเพรียง ความตั้งใจในการสวดสรรเสริญพระพุทธรูป และการแปลความหมายของพระพุทธรูป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนการสอนรายวิชา 2701272 ธรรมวิทยา

ครั้งที่ 4 เรื่องพระไตรปิฎก

ณ ห้อง 209 อาคาร 4 คณะครุศาสตร์

แนวคิด

พระไตรปิฎกมีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนาเป็นอันมาก เป็นคัมภีร์ของพระพุทธศาสนาซึ่งเรียกกันแต่เดิมว่า พระธรรมวินัย พระไตรปิฎกจึงเป็นหลักการใหญ่ และแหล่งอ้างอิงที่รวบรวมประวัติความเป็นมา คำสอนทุกด้านเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาโดยมีการสังคายนาขึ้นหลายครั้งเพื่อความถูกต้องและถ่ายทอดสืบต่อมาจนทุกวันนี้

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. บอกความหมายพระไตรปิฎก
2. อธิบายสาเหตุประวัติความเป็นมาในการสังคายนาพระไตรปิฎก
3. วิเคราะห์โครงสร้างและการจัดหมวดหมู่ที่สำคัญของพระไตรปิฎก
4. อภิปรายคุณค่าและความสำคัญของพระไตรปิฎก

สาระการเรียนรู้

1. ความหมายของพระไตรปิฎก และการสังคายนา
2. สาเหตุ ประวัติการสังคายนาพระไตรปิฎก
3. โครงสร้างพระไตรปิฎก
4. คุณค่าและความสำคัญของพระไตรปิฎก

กิจกรรมการเรียนการสอน

1. ขั้นนำ

ยกตัวอย่างธรรมบทที่แสดงตัวอย่างของสามัญลักษณ์ และเรื่องนารูปร่างตอนจากพระไตรปิฎก แนะนำให้เห็นว่าพระไตรปิฎกไม่ใช่เรื่องเฉพาะของสงฆ์ แต่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเราทุกคน

2. ขั้นสอน

2.1 แจกเอกสาร แผนผังพระไตรปิฎก และพระไตรปิฎก 5 นาที ให้ผู้เรียนได้ศึกษาและทำความเข้าใจ

2.2 ซักถามสาเหตุในการสังคายนาพระไตรปิฎก ร่วมกันสรุปแล้วกล่าวถึงการทำสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งสำคัญ

2.3 เสนอประเด็นให้คิดว่าทุกสิ่งทุกอย่างไม่มีอะไรคงที่ ต้องมีการการปรับเปลี่ยนเปลี่ยนแปลงไป แม้แต่พระไตรปิฎกก็มีการสังคายนากันหลายครั้งแม้ในปัจจุบัน

2.4 อธิบายพร้อมยกตัวอย่างสาระสำคัญในพระไตรปิฎก

- พระสุตตันตปิฎก
- พระวินัยปิฎก
- พระอภิธรรมปิฎก

2.5 ให้ผู้เรียนวิเคราะห์คุณค่าและความสำคัญของพระไตรปิฎก

2.6 ให้ผู้เรียนยกตัวอย่างการนำสิ่งที่ได้ศึกษาจากพระไตรปิฎกไปประยุกต์ใช้

3. ขั้นสรุป

3.1 แสดงข้อความจากธรรมบทที่เป็นตัวอย่างของสามัญลักษณ์ในพระไตรปิฎกให้ช่วยกันบอกความหมายและสรุปความสำคัญ

3.2 แจกเอกสารใบงาน การทำรายงานเรื่องพระไตรปิฎก

สื่อการเรียนการสอน

1. เอกสาร

1.1 เอกสารแผนผังพระไตรปิฎก โดยศ. เสฐียรพงษ์ วรรณปก

1.2 เอกสารพระไตรปิฎก 5 นาที โดย ศ. เสฐียรพงษ์ วรรณปก

1.3 ใบงาน การทำรายงานเรื่องพระไตรปิฎก

2. แผ่นใสประกอบการบรรยายเรื่องพระไตรปิฎก

3. ตัวอย่างธรรมบทที่ตัดตอนมาจากหนังสือพระไตรปิฎก

4. หนังสือที่เกี่ยวกับพระไตรปิฎก

การประเมินผล

1. สังเกตพฤติกรรมและการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น
2. การทำรายงานเรื่องพระไตรปิฎกจากใบงาน

แผนการสอนรายวิชา 2701272 ธรรมวิทยา

ครั้งที่ 5 เรื่อง อริยสัจ 4 และอริยมรรค

ณ ห้อง 209 อาคาร 4 คณะครุศาสตร์

แนวคิด

อริยสัจ 4 เป็นสังขธรรมที่แสดงกฎธรรมดาของโลกที่เป็นเหตุ-ผลต่อกัน สัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตของเราทุกคน ซึ่งล้วนแต่มีปัญหา แต่มีแนวทางปฏิบัติเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาอย่างสมบูรณ์ คือ อริยมรรค

ผู้ที่เข้าใจความเป็นไปของธรรมชาติตามกฎไตรลักษณ์ และปฏิบัติตนอย่างสม่ำเสมอเพื่อแก้ไขปัญหา ใช้สติควบคุมตนตามองค์ประกอบของมรรค โดยอาศัยความเพียรอย่างต่อเนื่องก็จะเข้าถึงขั้นของการหลุดพ้นได้

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. บอกความหมายและองค์ประกอบของอริยสัจ 4 ได้
2. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ที่เป็นเหตุผลของอริยสัจ 4 ได้
3. จำแนกและอธิบายความหมายของอริยมรรคมีองค์ 8 ได้
4. วิเคราะห์กิจของอริยสัจ 4 ได้
5. แก้ปัญหาจากกรณีศึกษาตามขั้นตอนของอริยสัจ 4 ได้
6. ความสัมพันธ์ของอริยสัจ 4 กับไตรลักษณ์ได้

สาระการเรียนรู้

1. ที่มาของอริยสัจ 4
2. ความหมายและองค์ประกอบของอริยสัจ 4
3. องค์ประกอบของอริยมรรคมีองค์แปด
4. กิจของอริยสัจ 4
5. คุณค่าและความสำคัญของอริยสัจ 4

กิจกรรมการเรียนการสอน

1. ขั้นนำ แสดงภาพข่าวปัญหาสังคม ความทุกข์ยากของบุคคล และสัตว์ ให้ผู้เรียนช่วยกันวิเคราะห์สาเหตุ และแนวทางในการแก้ไขปัญหา เพื่อเชื่อมโยงเข้าสู่การแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจ 4

2. ขั้นสอน

1. กล่าวทบทวนเหตุการณ์ตรัสรู้และการแสดงปฐมเทศนาของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
2. อธิบายความหมาย และองค์ประกอบของอริยสัจ 4 พร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ
3. ยกกรณีตัวอย่างวิเคราะห์ให้เห็นความสัมพันธ์ของอริยสัจ 4 ที่เป็นเหตุผลซึ่งกันและกัน
4. เปรียบเทียบหลักธรรมอริยสัจ 4 กับสามัญลักษณ์ซึ่งมีข้อธรรมะตรงกันประการหนึ่งคือ ทุกข์ หรือ ทุกขัง
5. ทบทวนองค์ประกอบของอริยมรรคมีองค์ 8 ให้เรียงลำดับให้ถูกต้องและช่วยกันแปลความหมาย
6. ครูอธิบายรายละเอียดแต่ละข้อพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบเพิ่มเติม
7. แสดงตารางจำแนกกิจของอริยสัจ อธิบายประกอบการซักถามให้ผู้เรียนช่วยกันวิเคราะห์กิจของอริยสัจ 4
8. แสดงข่าว / บทความเป็นกรณีตัวอย่างให้นิสิตวิเคราะห์สาเหตุ และการแก้ไขตามแนวทางอริยสัจ 4
9. ร่วมกันอภิปรายความสัมพันธ์ของอริยสัจ 4 อริยมรรคมีองค์แปด และสามัญลักษณ์แล้วสรุปการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน
10. นำเสนอประเด็นอภิปรายว่า นอกจากอริยมรรคมีองค์แปดซึ่งเป็นหนทางแห่งการดับทุกข์แล้ว สามัญลักษณ์ยังช่วยให้ความทุกข์ในทางโลกที่ประสบอยู่ลดน้อยลงได้อย่างไร

3. ขั้นสรุป

1. สรุปโดยแสดงพุทธพจน์ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ “...ทุกข์เท่านั้นเกิด...ทุกข์เท่านั้นดับ นอกจากทุกข์ไม่มีอะไรเกิด - ดับ”
2. เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างอริยสัจ 4 กับ สามัญลักษณ์
3. แจกใบงาน แบบฝึกหัด “สัมมาวายามะ”

สื่อการเรียนการสอน

1. ภาพ / ภาพข่าว ปัญหาสังคม, ความทุกข์ของคน, สัตว์
2. กรณีศึกษาเพื่อให้อ่านวิเคราะห์และแก้ปัญหาตามแบบอริยสัจ 4
3. แผ่นใสแสดงเนื้อหาสาระของบทเรียน ตารางจำแนกกิจของอริยสัจ 4
4. ใบงาน แบบฝึกหัด สัมมาวายามะ

การประเมินผล

1. สังเกตพฤติกรรม และการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น
2. การตอบคำถามเพื่อทบทวนความรู้
3. ประเมินผลจากใบงาน แบบฝึกหัด สัมมวาทษนะ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนการสอนรายวิชา 2701272 ธรรมวิทยา

ครั้งที่ 6 เรื่อง ชั้นห้า

ณ ห้อง 209 อาคาร 4 คณะครุศาสตร์

แนวคิด

ชีวิตประกอบชั้นห้า คือ รูปชั้น 1 และนามชั้น 4 ชั้นห้าดำเนินไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงไปนามกระแสแห่งเหตุปัจจัยทุกขณะตามกฎของไตรลักษณ์ เราจึงไม่ควรยึดมั่นถือมั่นในตัวตน แต่ควรมุ่งไปสู่การลดละตัวตนเพื่อการมีอิสรภาพโดยสมบูรณ์

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. วิเคราะห์ความหมายและจำแนกองค์ประกอบของชั้นห้า
2. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของชั้นห้า และไตรลักษณ์
3. อภิปรายคุณค่าและความสำคัญของชั้นห้า
4. บอกแนวทางในการนำชั้นห้ามาประยุกต์ใช้เพื่อดับความทุกข์

สาระการเรียนรู้

1. ความหมายและองค์ประกอบของชั้นห้า
2. ความหมายของรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณในชั้นห้า
3. ความสัมพันธ์ระหว่างชั้นห้ากับไตรลักษณ์
4. คุณค่าและความสำคัญของชั้นห้า
 - 4.1 คุณค่าในการดำรงชีวิต
 - 4.2 คุณค่าเพื่อการดับทุกข์

กิจกรรมการเรียนการสอน

1. ขั้นนำ

แสดงบทสวดอภิณหปัจเจกให้สวดพร้อมกัน แล้วให้ความหมาย ซึ่งสรุปความว่าชีวิตซึ่งประกอบด้วยชั้นห้านี้เป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง พร้อมทั้งยกตัวอย่างจากข่าวหนังสือพิมพ์

2. ขั้นสอน

1. ร่วมกันทบทวนความหมายของขั้นห้า
2. อธิบายประกอบการซักถาม องค์ประกอบของขั้นห้า ซึ่งได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ โดยยกตัวอย่างประกอบ
3. จากข้อความ “รูปไม่เที่ยง เวทนาไม่เที่ยง สัญญาไม่เที่ยง สังขารไม่เที่ยง วิญญาณไม่เที่ยง” ให้ผู้เรียนบอกความหมายและวิเคราะห์ความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์ระหว่างขั้นห้า กับสามัญลักษณ์
4. ให้ผู้เรียนร่วมกันอภิปรายความสำคัญของขั้นห้า ใน 2 ประเด็น คือ
 - 4.1 คุณค่าและความสำคัญของขั้นห้า ในการดำรงชีวิต
 - 4.2 คุณค่าและความสำคัญของขั้นห้า เพื่อการดับทุกข์
5. อภิปรายแนวทางในการประยุกต์ความเข้าใจหลักธรรมขั้นห้า มาใช้ชีวิตเพื่อลดละปัญหาอันเป็นความทุกข์

3. ขั้นสรุป

- ร่วมกันสรุปข้อคิดจากหลักขั้นห้า
- แสดงความคิดเห็นลงในใบงาน “ชีวิตนี้สั้นนัก”

สื่อการเรียนการสอน

1. ภาพ ภาพข่าว แสดงถึงความแก่ ความตาย ความดีใจ เสียใจ ฯลฯ
2. แผ่นใสแสดง บทสวดอภิณห์ปัจเจก
3. แผ่นใสสาระสำคัญของบทเรียนประกอบการสอน
4. แผ่นใสแสดงแผนภูมิขั้นห้า
5. ใบงานแบบฝึกหัดจากคำถามที่ว่า “ชีวิตนี้ สั้นนัก”

การประเมินผล

1. สังเกตพฤติกรรมและการมีส่วนร่วมในการตอบคำถามแสดงความคิดเห็น
2. ประเมินผลการจากเชื่อมโยงหลักธรรมและเนื้อหาที่เรียนรู้
3. ประเมินผลจากการให้ข้อคิดในใบงาน “ชีวิตนี้ สั้นนัก”

แผนการสอนรายวิชา 2701272 ธรรมวิทยา

ครั้งที่ 7 เรื่อง หลักกรรม

ณ ห้อง 209 อาคาร 4 คณะครุศาสตร์

แนวคิด

กรรมและผลแห่งกรรมเป็นกฎธรรมชาติอย่างหนึ่งของพฤติกรรมมนุษย์ซึ่งเกิดจากความคิด ปปรุงแต่ง และเจตนา กรรมจึงเป็นเครื่องจำแนกบุคคลมีความแตกต่างกัน และส่งผลสะท้อนไปให้เกิดสังสารวัฏ เราจึงควรเร่งกระทำแต่กรรมดี เพราะชีวิตเป็นสิ่งที่ไม่จริงยั่งยืน

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. อธิบายความหมายของกรรม และสังสารวัฏ
2. จำแนกประเภทของกรรมตามคุณภาพหรือมูลเหตุ ตามที่มาและตามหลักเกณฑ์การให้ผล
3. วิเคราะห์ประสบการณ์ของตนเองในเรื่องกรรมและผลของกรรม
4. อภิปรายคุณค่าและความสำคัญของกฎแห่งกรรม

สาระการเรียนรู้

1. ความหมายของกรรมและสังสารวัฏ
2. ประเภทของกรรม
 - 2.1 จำแนกตามคุณภาพหรือมูลเหตุ
 - 2.1.1 กุศลมูล
 - 2.1.2 อกุศลมูล
 - 2.2 จำแนกตามที่มาหรือการแสดงออก
 - 2.2.1 กายกรรม
 - 2.2.2 วจีกรรม
 - 2.2.3 มโนกรรม
 - 2.3 จำแนกตามหลักเกณฑ์การให้ผล
 - 2.3.1 กรรมให้ผลตามหน้าที่
 - 2.3.2 กรรมให้ผลตามความหนักเบา
 - 2.3.3 กรรมให้ผลตามเวลา

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

1. ขั้นนำ

นำเรื่องจากพระไตรปิฎกมาเป็นตัวอย่างเกี่ยวกับกฎแห่งกรรม เปรียบเทียบกับเรื่องจริงที่เกิดขึ้นในข่าวปัจจุบัน เช่น เรื่องการสิ้นพระชนม์ของเจ้าหญิงไดอาน่า เมื่อเดือนสิงหาคม 2542

2. ขั้นสอน

1. อธิบายความหมายของกรรม และสังสารวัฏ
2. จำแนกประเภทของกรรม แสดงหัวข้อและความหมายแล้วให้ผู้เรียนช่วยกันยกตัวอย่างเพื่อสรุป
3. ยกตัวอย่างกรณีศึกษา เกี่ยวกับชีวิตของบุคคล การประกอบกรรมที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับกฎธรรมชาติหรือสามัญลักษณ์
4. สุ่มตัวอย่างให้ผู้เรียนวิเคราะห์ประสบการณ์ของตนเองในเรื่องกรรมและผลที่ได้รับ
5. อธิบายประกอบการซักถามเพื่อเชื่อมโยง ความสัมพันธ์ของกรรมและสังสารวัฏ
6. ร่วมกันอภิปรายคุณค่าและความสำคัญของกฎแห่งกรรม พร้อมทั้งแนวคิดในการประกอบกรรมดี
7. ตั้งคำถามในประเด็นว่า เพราะเหตุใดเราจึงต้องเร่งกระทำความดี และร่วมกันอภิปรายว่า ชีวิตของเราไม่เที่ยงแท้แน่นอน ความทุกข์ก็ไม่เที่ยง ความสุขก็ไม่เที่ยง ฯลฯ ตามสามัญลักษณ์จึงไม่ควรประมาทในการทำความดี

3. ขั้นสรุป

ให้ผู้เรียนร่วมกันอภิปรายถึงคำกล่าวที่ว่า “ทำดีได้ดีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป”

ครูสรุปและให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม

สื่อการเรียนรู้การสอน

1. ภาพเหตุการณ์สิ้นพระชนม์ของเจ้าหญิงไดอาน่า ภาพข่าวเหตุการณ์ปัจจุบันที่เป็นตัวอย่างของกฎแห่งกรรม
2. แผ่นใสแสดงสาระสำคัญของหัวข้อกรรมและสังสารวัฏ
3. เอกสารประกอบการสอนเรื่องหลักกรรม
4. ใบงาน "ประสบการณ์ของข้าพเจ้าเกี่ยวกับกรรม"

การประเมินผล

1. สังเกตพฤติกรรมและการมีส่วนร่วมในการตอบคำถามแสดงความคิดเห็น
2. ประเมินผลจากใบงาน “ประสบการณ์ของข้าพเจ้าเกี่ยวกับกรรม และแนวคิดเรื่องสามัญลักษณ์”

สถาบันวิทย์บริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนการสอนรายวิชา 2701272 ธรรมวิทยา

ครั้งที่ 8 เรื่อง ไตรสิกขา

ณ ห้อง 209 อาคาร 4 คณะครุศาสตร์

แนวคิด

ไตรสิกขาเป็นข้อปฏิบัติในการฝึกอบรมความประพฤติให้เป็นผู้มีศีล มีจิตสงบ และมีปัญญาเฉลียวฉลาด เป็นแนวทางอันดีงามในการดำเนินชีวิต และหากได้พัฒนาก้าวหน้าต่อไปก็จะนำไปสู่ความสุข และความเป็นอิสระที่แท้จริง

การฝึกอบรมตนในระบบไตรสิกขาจะช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจสภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง เพื่อให้รู้เท่าทันโลกและชีวิตตามหลักไตรลักษณ์

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. วิเคราะห์ความหมาย และองค์ประกอบของไตรสิกขา
2. อธิบายความหมายของศีล จำแนกระดับของศีล และวิเคราะห์อานิสงส์ของศีล
3. อธิบายความหมายของสมาธิ การฝึกสมาธิ และวิเคราะห์ประโยชน์ของการฝึกสมาธิทั้งทางโลกและทางธรรม
4. อธิบายความหมายของปัญญา บ่อเกิดของปัญญา และวิเคราะห์คุณค่าของปัญญา
5. เปรียบเทียบความสัมพันธ์ของไตรสิกขากับอริยมรรค และสามัญลักษณ์

สาระการเรียนรู้

1. ความหมายและองค์ประกอบของไตรสิกขา
2. ศีล
 - ความหมาย ความสำคัญ
 - ระดับของศีล
 - อานิสงส์ของศีล
3. สมาธิ
 - ความหมาย ความสำคัญ
 - ระดับของสมาธิ
 - วิธีการฝึกสมาธิ
 - ประโยชน์ของสมาธิ

4. ปัญหา

- ความหมายและความสำคัญ
- บ่อเกิดของปัญหา
- ประเภทของปัญหา

5. ไตรสิกขา อริยมรรค และไตรลักษณ์

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

1. ขั้นนำ เปรียบเทียบชีวิตบุคคลที่ดำรงชีวิตและแก้ปัญหาแตกต่างกัน ระหว่างผู้ที่ดำเนินชีวิตตามแนวไตรสิกขา และผู้ที่ไม่ได้ดำเนินชีวิตตามแนวไตรสิกขา

2. ขั้นสอน

1. แสดงแผ่นใสความหมายของไตรสิกขา ให้ผู้เรียนช่วยกันบอกองค์ประกอบของไตรสิกขาและอภิปรายความสำคัญ
2. แจกเอกสารแสดงตัวอย่าง ผู้มีศีล ให้ช่วยกันอภิปรายข้อคิดที่ได้
3. อธิบายประกอบการซักถามเกี่ยวกับความหมายของศีล ประเภทของศีล และสรุปอานิสงส์ของศีล
4. ให้ผู้เรียนตั้งจิตสงบนิ่งทำสมาธิ โดยการกำหนดลมหายใจ เข้า - ออก (อาณานปานสติ) ประมาณ 10 นาที โดยให้สังเกตอาการฟองยุบ แล้วอธิบายความสัมพันธ์กับสามัญลักษณ์
5. อธิบายและสรุปความหมาย และประโยชน์ของสมาธิ
6. แสดงแผ่นใส ประเภทของสมาธิ และวิธีการฝึกสมาธิเพื่ออธิบายสรุป พร้อมทั้งยกตัวอย่างเพิ่มเติม
7. ให้ผู้เรียนเปรียบเทียบปัญหาทางโลกกับปัญหาทางธรรม ผู้สอนสรุป อธิบายความหมายและความสำคัญของปัญหา
8. แสดงแผ่นใสบ่อเกิดของปัญหา และประเภทของปัญหาเพื่ออธิบายประกอบการยกตัวอย่าง
9. ให้ผู้เรียนเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างไตรสิกขากับอริยมรรค โดยจำแนกเป็นข้อๆ

3. ขั้นสรุป

ให้ผู้เรียนเขียนข้อความแสดงความคิดเห็นว่า “ไตรสิกขา กับ ไตรลักษณ์ (สามัญลักษณ์)

เกี่ยวข้องกันหรือไม่ อย่างไร”

สื่อการเรียนการสอน

1. ภาพ หรือภาพข่าวจากหนังสือพิมพ์
2. กรณีศึกษา ข้อความ ที่เกี่ยวกับศีล สมาธิ ปัญญา
3. แผ่นใสแสดงเนื้อหาสาระที่สำคัญของบทเรียน แผนภูมิเปรียบเทียบไตรสิกขากับอริยมรรค
4. ใบงานแบบฝึกหัด “ไตรสิกขา กับ ไตรลักษณ์ เกี่ยวข้องกันหรือไม่ อย่างไร”

การประเมินผล

1. สังเกตพฤติกรรม และการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น
2. การตอบคำถามเพื่อทบทวนความรู้
3. การประเมินผลจากใบงานแบบฝึกหัด “ไตรสิกขา กับ ไตรลักษณ์ (สามัญลักษณ์) เกี่ยวข้องกันหรือไม่ อย่างไร”

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนการสอนรายวิชา 2701272 ธรรมวิทยา

ครั้งที่ 9 เรื่อง โอวาทปาฏิโมกข์

ณ ห้อง 209 อาคาร 4 คณะครุศาสตร์

แนวคิด

โอวาทปาฏิโมกข์ เป็นโอวาทอันเป็นหลักสำคัญ ได้ชื่อว่าเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ในวันมาฆบูชาซึ่งมีการประชุมสงฆ์ครั้งยิ่งใหญ่ที่เรียกว่า จาตุรงคสันนิบาต โดยมีสาระสำคัญคือการให้ละเว้นจากความชั่ว การกระทำความดี และการทำใจให้บริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว

จิตที่ได้รับการฝึกฝนให้ลดละกิเลส ข่อมจะช่วยให้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง และสามารถเห็นไตรลักษณ์ได้

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. อธิบายความหมายของมาฆบูชา และจาตุรงคสันนิบาต
2. วิเคราะห์ที่มาและความสำคัญในการแสดงโอวาทปาฏิโมกข์
3. เรียงลำดับและอธิบายสาระสำคัญของโอวาทปาฏิโมกข์
4. วิเคราะห์ความหมายของ “บุญ” และลักษณะของบุญกิริยาวัตถุ 10
5. วิเคราะห์หลักการและเป้าหมายในการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธเจ้า

สาระการเรียนรู้

1. ความหมายและความสำคัญของวันมาฆบูชา
2. ที่มาในการแสดงโอวาทปาฏิโมกข์
3. ความในโอวาทปาฏิโมกข์
4. ความหมายของบุญ - บาป
5. บุญกิริยาวัตถุ 10

กิจกรรมการเรียนการสอน

1. ชำนาญ

ทบทวนพุทธประวัติฉายแผ่นใสแสดงภาพพุทธประวัติ หลังจากตรัสรู้จนถึงพรรษาที่ 2

ซึ่งทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ ในวันมาฆบูชา

2. ขั้นสอน

1. ให้ผู้เรียนช่วยกันวิเคราะห์สาเหตุสำคัญที่สุดในการแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ ในวันมาฆบูชาจากตรงคันนิบาต
2. อธิบายประกอบการยกตัวอย่าง คาถาดังๆ ในคราวแสดงโอวาทปาฏิโมกข์
3. ให้ผู้เรียนช่วยกันยกตัวอย่างการใช้ขันติในสถานการณ์ต่างๆ ครูสรุปความหมาย และประเภทต่างๆ ของขันติ
4. อธิบายความหมายพร้อมทั้งยกตัวอย่างคำสำคัญที่อยู่ในคาถาแรกที่ทรงแสดง ได้แก่ คบะ พุทธะ นิพพาน บรรพชิตและสมณะแล้วสรุปความมุ่งหมายในการแสดงคาถาแรก และอธิบายให้เห็นว่าในบุญกิริยาวัตถุข้อ 10 ซึ่งได้แก่การทำความเห็นให้ถูกต้องนั้น สาระสำคัญอย่างหนึ่งคือการมีความเชื่อ มีความเห็นที่ถูกต้องในสามัญลักษณ์
5. แสดงเรื่องราวเกี่ยวกับบุญ - บาป เป็นกรณีตัวอย่าง อธิบายความหมายของคาถาที่สอง แล้วให้ช่วยกันสรุปความมุ่งหมายในการแสดงคาถาที่ 2
6. แจกเอกสารบุญกิริยาวัตถุ 10 ให้ศึกษาและวิเคราะห์ลักษณะของบุญที่แท้จริง ซึ่งให้เห็นว่าสาระสำคัญในบุญกิริยาวัตถุข้อ 10 (การทำความเห็นให้ถูกต้อง) ประการหนึ่งคือ ความเชื่อในสามัญลักษณ์
7. อธิบายความมุ่งหมายและข้อธรรมที่แสดงในคาถาที่ 3
8. ให้ผู้เรียนช่วยกันวิเคราะห์พระปรีชาญาณของพระพุทธเจ้าในการสั่งงานและการส่งพระสาวกไปประกาศพระศาสนา

3. ขั้นสรุป

1. ให้ผู้เรียนพิจารณาความหมายของข้อความต่อไปนี้

“หลักเลี้ยงคนพาล

สั่งสอนหนักบัณฑิต

ทำดีเป็นนิตย์

หมั่นคิดอนิจจัง”

2. แจกใบงาน “บันทึกบุญ”

สื่อการเรียนการสอน

1. ภาพพุทธประวัติบางตอน ภาพแสดงโอวาทปาฏิโมกข์
2. แผ่นใสแสดงสาระสำคัญของบทเรียน
3. เอกสารประกอบการเรียน เรื่อง บุญกิริยาวัตถุ 10
4. ใบงาน “บันทึกบุญ”

การประเมินผล

1. สังเกตพฤติกรรมและการมีส่วนร่วมในการตอบคำถาม การแสดงความคิดเห็น
2. ประเมินผลจากความตั้งใจแนวคิดจากใบงาน “บันทึกบุญ”

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. ขั้นสอน

1. ทบทวนเหตุการณ์ในการตรัสรู้ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและการเสวยวิมุตติสุข
2. อธิบายประกอบการยกตัวอย่างความสำคัญของปฏิจสมเด็จพระปบาท และอริยสัจ 4
3. ยกตัวอย่างประกอบการอธิบายปฏิจสมเด็จพระปบาทที่เป็นหลักสากลและหลักประยุกต์
4. แสดงแผนภูมิ ประกอบการอธิบาย ความหมายและสาระของปัจฉัยการ 12 พร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ
5. ใ้ผู้เรียนบางคนยกตัวอย่างประสบการณ์ที่เป็นอวิชา และผลที่ได้รับ แล้วให้ช่วยกันวิเคราะห์ความสำคัญของอวิชา
6. สรุปความสำคัญของปฏิจสมเด็จพระปบาท โดยเน้นความสำคัญของการมีสติสัมปชัญญะ ซึ่งจะ ทำให้เกิดปัญญาและทำลายอวิชาโดยยกตัวอย่างว่า หากประสบการณ์ความทุกข์ก็ให้มีสติสัมปชัญญะระลึกกฎแห่งสามัญลักษณ์เพื่อให้เกิดปัญญา ความทุกข์จะได้ผ่อนคลายลง ในขณะที่เดียวกันแม้เมื่อพบกับ ลาภยศ สุข สรรเสริญก็จะต้องไม่หลงละเลิง เพราะความทุกข์และความสุขต่างไม่เที่ยงทั้งนั้น

3. ขั้นสรุป

ให้ศึกษาเอกสารเรื่องนำรู้จากพระไตรปิฎกเพื่อสรุปความสัมพันธ์ของ ปฏิจสมเด็จพระปบาท อริยสัจ 4 กรรม ชั้นห้า และสามัญลักษณ์ ในเชิงที่จะพัฒนาปัญญา

สื่อการเรียนการสอน

1. แผ่นใสแสดงสาระสำคัญของบทเรียน และพุทธพจน์
2. แผนภูมิ ปัจฉัยการ 12
3. เอกสารเรื่องนำรู้จากพระไตรปิฎก

ประเมินผล

1. สังเกตพฤติกรรม และการมีส่วนร่วมในการตอบคำถาม การแสดงความคิดเห็น
2. ประเมินผลจากการเชื่อมโยงหลักธรรมและเนื้อหาที่เรี้นรู้

แผนการสอนรายวิชา 2701272 ธรรมวิทยา
ครั้งที่ 11 เรื่อง พุทธศาสนาในสังคมไทย
ห้อง 209 อาคาร 4 คณะครุศาสตร์

แนวคิด

พระพุทธศาสนาดำรงอยู่เป็นศาสนาประจำชาติไทยมาช้านาน จนกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมไทย คือ วัฒนธรรมชาวพุทธ หากแต่ในปัจจุบันความเติบโตทางเศรษฐกิจ ความก้าวหน้าทางวัตถุและเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้ค่านิยมในสังคมเปลี่ยนแปลงไป

แม้ว่าสรรพสิ่งทั้งหลายในสังคมไทยจะเปลี่ยนแปลงตามสามัญลักษณะไปแต่เราควรมีศรัทธาต่อพระพุทธเจ้าอย่างมั่นคงเพื่อการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนาอันเป็นเอกลักษณ์ของชาติสืบต่อไป

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. ระบุนิพพาน และอภิปรายการรับพระพุทธศาสนาเข้ามาในสังคมไทย
2. วิเคราะห์การทำนุบำรุงพุทธศาสนาในสังคมไทยสมัยสุโขทัย - สมัยรัตนโกสินทร์
3. วิเคราะห์อิทธิพลของพระพุทธศาสนาต่อศิลปวัฒนธรรมไทย
4. อภิปรายปัญหาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในสังคมไทยปัจจุบัน
5. สรุปคุณค่าและความสำคัญของพระพุทธศาสนาในสังคมไทย

สาระการเรียนรู้

1. การเผยแพร่พระพุทธศาสนาเข้ามาในดินแดนสุวรรณภูมิ
2. การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในยุคต่างๆ
 - 2.1 สมัยสุโขทัย
 - 2.2 สมัยอยุธยา
 - 2.3 สมัยธนบุรี
 - 2.4 สมัยรัตนโกสินทร์
3. อิทธิพลของพระพุทธศาสนาต่อศิลปวัฒนธรรมไทย
4. ปัญหาของพระพุทธศาสนาในสังคมปัจจุบัน
5. คุณค่าและความสำคัญของพระพุทธศาสนาในสังคมไทย

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

1. ขั้นนำ

แสดงภาพวัด พระเจดีย์สถาน ภาพจิตรกรรมไทย ฯลฯ ที่แสดงถึงความงามของศิลปะไทย เพื่อแสดงว่าที่มาของศิลปะเหล่านี้เกิดจากแรงศรัทธาของคนไทยที่มีต่อพระพุทธศาสนา

2. ขั้นสอน

1. ทบทวนการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชแห่งอินเดีย ประกอบการ
แสดงแผนที่
2. อธิบายประกอบการซักถาม การเผยแพร่พระพุทธศาสนา เข้ามายังดินแดนสุวรรณภูมิ แสดง
ภาพหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เช่น ภาพสลักรูปกวางหมอบเหลียวหลัง
3. อธิบายพร้อมทั้งแสดงภาพประกอบลำดับเหตุการณ์สำคัญเกี่ยวกับ การทำนุบำรุงพระพุทธ
ศาสนา และความรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาในสมัยต่างๆ ได้แก่
 - 3.1 สมัยสุโขทัย
 - 3.2 สมัยอยุธยา
 - 3.3 สมัยธนบุรี
 - 3.4 สมัยรัตนโกสินทร์
4. ให้ร่วมกันวิเคราะห์และยกตัวอย่างอิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อศิลปวัฒนธรรมไทยทั้งที่
เป็นนามธรรมและรูปธรรม
5. สนทนาซักถามเกี่ยวกับปัญหาด้านพระพุทธศาสนาในสังคมไทย วิเคราะห์ถึงความรุ่งเรือง และ
การเสื่อมสลาย แล้วสร้างความเข้าใจร่วมกันว่าทุกสิ่งทุกอย่างย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปได้ตาม
หลักธรรมสามัญลักษณ์

3. ขั้นสรุป

สรุปคุณค่า และความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีต่อความมั่นคงของชาติ และเอกลักษณ์

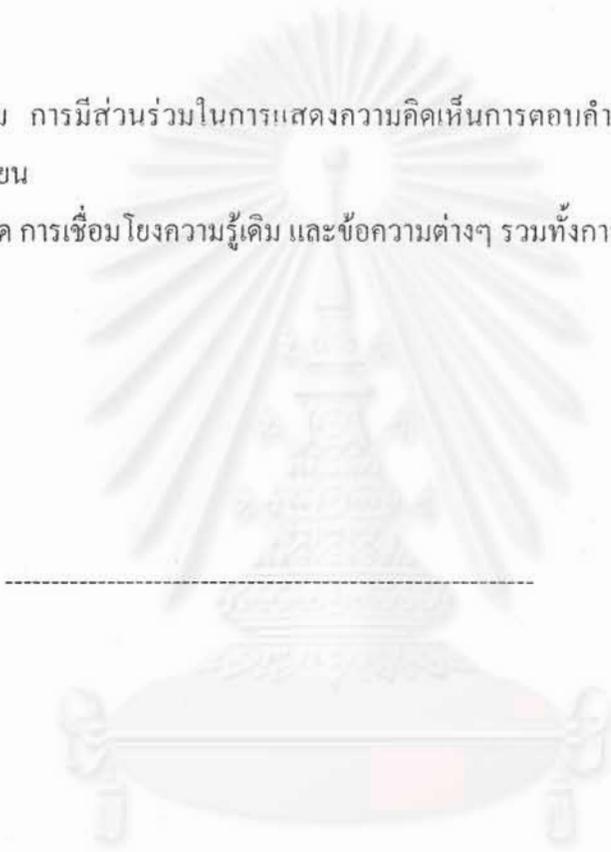
ทางวัฒนธรรม

สื่อการเรียนการสอน

1. แผ่นใสแผ่นที่ถัการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ภาพหลักฐานการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย ภาพวัด เจดีย์ สถาปัตยกรรมไทย
2. แผ่นใสแสดงสาระสำคัญในบทเรียน
3. ตัวอย่างข่าว บทความปัญหาด้านพระพุทธศาสนาในสังคมไทย

การประเมินผล

1. สังเกตพฤติกรรม การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นการตอบคำถาม เหตุผลในการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียน
2. สังเกตจากแนวคิด การเชื่อมโยงความรู้เดิม และข้อความต่างๆ รวมทั้งการประยุกต์ใช้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนการสอนรายวิชา 2701272 ธรรมวิทยา
ครั้งที่ 12 เรื่อง พระพุทธศาสนาในโลกปัจจุบัน
ณ ห้อง 209 อาคาร 4 คณะครุศาสตร์

แนวคิด

ความผันผวนของสถานการณ์โลก สะท้อนให้เห็นถึงสามัญลักษณ์คือความไม่เที่ยงและความเป็นทุกข์ของมวลมนุษย์ได้อย่างชัดเจน

การก่อการร้าย สงครามศาสนา และความขัดแย้งต่างๆ ในโลกปัจจุบันทำให้ชาวโลกหันมาแสวงหาสันติภาพและความสงบสุขแห่งจิตใจตามแนวคำสอนของพระพุทธศาสนามากขึ้น การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคนี้จึงมีความสำคัญและกำลังแพร่ไปทั่วโลก

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. วิเคราะห์ความเสื่อมและการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศอินเดีย
2. เปรียบเทียบข้อแตกต่างของพระพุทธศาสนาเถรวาทกับลัทธิมหายาน
3. บอกที่มา ความสำคัญ และวัตถุประสงค์ขององค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก
4. วิเคราะห์ข้อความที่กล่าวว่า “พระอาทิตย์ขึ้นทางทิศตะวันตก”
5. วิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของพุทธศาสนิกชนต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนา

สาระการเรียนรู้

1. ความเสื่อมและการฟื้นฟูของพระพุทธศาสนาในประเทศอินเดีย
2. ข้อแตกต่างของเถรวาท กับลัทธิมหายาน
3. พระพุทธศาสนาในตะวันตก
 - 3.1 แนวคิดของชาวตะวันตกต่อพระพุทธศาสนา
 - 3.2 ลักษณะการเผยแผ่คำสอนในพระพุทธศาสนา
 - 3.3 วัดสำคัญในประเทศตะวันตก
4. องค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก
5. บทบาทหน้าที่ของพุทธศาสนิกชน

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

1. ขั้นนำ

เปิดเทปเพลงประจำองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก (The World Fellowship of Buddhist) บอกรที่มาและสรุปความหมายของเพลง กล่าวนำถึงบทบาทของพุทธศาสนิกชนในโลกปัจจุบัน

2. ขั้นสอน

1. แสดงแผนที่ของภูมิภาคเอเชียใต้ อธิบายประกอบการซักถามเกี่ยวกับสาเหตุความเสื่อมของพระพุทธศาสนาในอินเดีย ความรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาในศรีลังกา และการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในอินเดียโดยเชื่อมโยงถึงแนวคิดในเรื่องสามัญลักษณ์
2. แสดงแผนที่โลก ชี้ประเทศที่ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวพุทธทั้งฝ่ายเถรวาทและมหายาน
3. ให้ผู้เรียนช่วยกันเปรียบเทียบข้อแตกต่างของลัทธิเถรวาท กับลัทธิมหายาน ครูอธิบายเพิ่มเติมและสรุป
4. อธิบายถึงการเผยแพร่พระพุทธศาสนาไปยังประเทศตะวันตก ยกตัวอย่างรูปแบบ และกิจกรรมที่จัดขึ้นตามวัดไทยในต่างประเทศ
5. อธิบายประกอบการแสดงภาพเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา และวัตถุประสงค์ขององค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก
6. แสดงภาพและกล่าวถึงการประชุมองค์การยูวพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก ในปี พ.ศ. 2545 ณ ประเทศนิวซีแลนด์ ให้ผู้เรียนอภิปรายและแสดงความคิดเห็นว่าสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายขององค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลกอย่างไร
7. ยกคำกล่าว “พระอาทิตย์ขึ้นทางทิศตะวันตก” ให้ช่วยกันอภิปราย วิเคราะห์ความหมาย แล้วสรุป
8. ช่วยกันถาม-ตอบ ประเด็นคำถามเกี่ยวกับสถานการณ์ในโลกปัจจุบันให้ร่วมให้ร่วมกัน อภิปรายความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีต่อสันติภาพในมวลมนุษย

3. ขั้นสรุป

สรุปความสำคัญและประโยชน์ของหลักธรรมสามัญลักษณ์ซึ่งสามารถสอดแทรกเข้าไปสัมพันธ์กับหลักธรรมอื่นได้ดี เป็นหลักธรรมที่จะช่วยพัฒนาปัญญา เข้าใจความเป็นไปของธรรมชาติและสรรพสิ่ง ช่วยทำให้จิตใจสงบ ลดละกิเลสและความทุกข์ให้บรรเทาเบาบางลง

สื่อการเรียนการสอน

1. แผ่นใสแผนที่ทวีปเอเชียใต้ และแผนที่โลก
2. แผ่นใสแสดงสาระที่สำคัญในบทเรียน
3. เอกสาร พุทธพจน์เกี่ยวกับสามัญลักษณ์
4. เทปบันทึกเสียงเพลงประจำองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก
5. ภาพการประชุมขององค์การยูวพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลกในปี พ.ศ. 2545 ณ ประเทศนิวซีแลนด์

การประเมินผล

1. สังเกตพฤติกรรม การมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน การตอบคำถาม การแสดงความคิดเห็น
2. สังเกตจากแนวคิด ทักษะคติ และศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบทดสอบแนวคิด เรื่อง สามัญลักษณะ

แบบทดสอบ Pre-test Post-test

วิชา 2701272

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบทดสอบ

แนวคิดเรื่อง สามัญลักษณ์

วิชา 2701272 ธรรมวิทยา ภาคต้น ปีการศึกษา 2545

ชื่อ นามสกุล เลขประจำตัว

คำสั่ง อ่านข้อความแล้วทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของนิสิต

ลำดับที่	ข้อความ	ใช่	ไม่ใช่
1.	เชื่อในคำพังเพยว่า “ชั่วเจ็ดที ดีเจ็ดหน”		
2.	หากแยกเครื่องคอมพิวเตอร์ออกเป็นส่วน ๆ ก็ยังคงเป็นเครื่องคอมพิวเตอร์		
3.	ชีวิตปัจจุบันฉันมีความสุขดีอยู่แล้ว		
4.	กฏสภาธรรม คือ กฏธรรมชาติ		
5.	ดอกไม้แห้งดีกว่าดอกไม้สด เพราะสามารถคงอยู่ได้ตลอดกาล		
6.	รักนี้รักนร		
7.	ชีวิตถูกเพลิงกิเลสเผาผลาญอยู่เป็นประจำ		
8.	เกิดมาแล้วก็ต้องเรียน ทำงาน กิน เที่ยว แล้วก็ตาย		
9.	ร่างที่ยาววา หนาคืบนี้เป็นของเรา		
10.	ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นสิ่งที่ยาก		
11.	ความสุขอยู่กับใจได้นานกว่าความสุข		
12.	ร่างของเรา อยู่ในอำนาจของเรา		
13.	ถ้าพบเรื่องร้าย ๆ ตั้งแต่เช้า มักจะพบกับอุปสรรคตลอดวัน		
14.	ไม่มีงานเลียงใด ที่ไม่มีวันเลิกลา		
15.	ไตรลักษณ์ คือ สามัญลักษณ์		
16.	เครื่องสำอางและเทคโนโลยีปัจจุบันช่วยหยุดยั้งความชราได้		
17.	ผมแก่ร่วงไป ผมใหม่ก็งอกมาแทนได้เหมือนเดิมตลอดไป		
18.	สันตติปัตติบังเรามีให้รู้ตามความเป็นจริงของสังขาร		
19.	ชีวิตนี้เป็นชีวิตของความทุกข์		
20.	“มันเป็นเช่นนั้นเอง นี่คือเพลงปรมัตสังกตา ทุกอย่างเป็นไปธรรมดา เกิดขึ้นเป็นมาแล้วเป็นไป”		

ลำดับที่	ข้อความ	ใช่	ไม่ใช่
21.	โซตินั่งอยู่ที่ริมฝั่งน้ำที่เอ่อเต็มตลิ่งแล้วพิจารณาว่า น้ำที่เห็น อยู่ก่อน ไม่ใช่ น้ำที่เห็นอยู่ขณะหลัง		
22.	อิริยาบถช่วยบดบังความทุกข์แห่งสังขาร		
23.	เรามองไม่เห็นอนัตตา เพราะสิ่งนั้นเล็กละเอียดมาก		
24.	ชีวิตนี้สั้นนัก		
25.	ต่างคนต่างมาด้วยกรรม อยู่ด้วยกรรม และจากไปด้วย กรรมของตน		
26.	สลัดความยึดมั่นได้ ก็จะพบอิสรภาพโดยสมบูรณ์		
27.	การเปลี่ยนแปลงทั้งหลายเป็นสิ่งที่เลื่อนลอย ปราศจากเหตุปัจจัย ที่แท้จริง		
28.	ความสงบวางแห่งสังขารย่อมเป็นทุกข์		
29.	เพื่อน ๆ สลดใจกับภาพข่าวตึก World Trade ถล่ม แต่ชื่นฉ่ำ สะเทือนใจน้อยที่สุด เพราะรู้เท่าทันหลักทุกข์		
30.	ความทุกข์ คือ ปัญหา เราจึงควรปล่อยวาง		

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบทดสอบ Pre - test Post - test
วิชา 2701272 ธรรมวิทยา ภาคต้น ปีการศึกษา 2545

ชื่อ นามสกุล เลขประจำตัว

คำสั่ง อ่านข้อความแล้วทำเครื่องหมาย ✓ ในช่อง (ใช่) (ไม่ใช่)

ลำดับที่	ข้อความ	ใช่	ไม่ใช่
1.	พระพุทธศาสนาโดดเด่นอยู่ในสังคมอินเดียตลอดมา นับตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน		
2.	พระพุทธศาสนาแตกต่างจากศาสนาอื่น เพราะปราศจากลัทธิเทววิทยา		
3.	พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญา		
4.	พระพุทธเจ้าเป็นเสมือนผู้ประทานไฟฉายส่องทางชีวิต มิให้คล้ำไปในที่มืด		
5.	พระพุทธคุณ 3 หมายถึง พระปัญญาคุณ พระเมตตาคุณ และพระกรุณาคุณ		
6.	เจ้าชายสิทธัตถะเป็นบุคคลธรรมดาที่ไม่ธรรมดา		
7.	พระพุทธเจ้ามีจริง		
8.	อิทธิปาฏิหาริย์ ในพุทธประวัติเป็นเรื่องที่อรรถกถาจารย์แสดงไว้		
9.	นิพพานเป็นอัตตา		
10.	ประวัติของประสารีบุตรศึกษาได้จากพระสูตรคันทปิฎก		
11.	การถ่ายทอดพระไตรปิฎกในสมัยแรกใช้วิธีมุขปาฐะ		
12.	พระไตรปิฎก เป็นเรื่องเฉพาะของพุทธบริษัทที่เป็น ภิกษุ ภิกษุณี		
13.	วิธีแก้ปัญหาคือวิธีที่ดีที่สุดคือ หาสาเหตุของปัญหา		
14.	สมุทัย เกิดจากการกระทำของผู้คิดประทุษร้ายต่อเรา		
15.	การกำหนดครุ้มรรค เป็นกิจของอริยสงฆ์		
16.	การรักษาความดีคือการรักษาความเต็ม เป็นส่วนหนึ่งของสัมมาวายามะ		
17.	อริยมรรค สรุปรวมเท่ากับ ไตรสิกขา		
18.	ไตรลักษณ์ เป็นหลักธรรมฝ่ายปัญญา แสดงในรูปกฎธรรมชาติ		
19.	จันท์ห้า และไตรลักษณ์ เป็นธรรมที่สนับสนุนกันโดยตรง		
20.	ควรพิจารณาว่าทุกสิ่งทุกอย่างย่อมเกิดขึ้น และสามารถตั้งอยู่อย่างมั่นคง		

ลำดับที่	ข้อความ	ใช่	ไม่ใช่
21.	แก่ เจ็บ ตาย เป็นปกติทุกข์		
22.	สังขารทั้งหลายไม่ใช่ตัวตน		
23.	ชีวิตประกอบด้วยธาตุทั้ง 4		
24.	เบญจขันธ์ ผันแปรอยู่ตลอดเวลา		
25.	เวทนา คือ การรับรู้ข้อมูลจากการใช้ประสาทสัมผัสของคน		
26.	อานิสงส์ของการเว้นจากความชั่ว คือ สามารถรอดพ้นจากภัยพิบัติได้		
27.	โอวาทปาฏิโมกข์ เป็นการสรุปหลักการและวิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา		
28.	ศีล คือ การควบคุม กาย วาจา ใจ		
29.	ศีล สัมพันธ์กับปัญญา สติสัมพันธ์กับสมาธิ		
30.	ภาวนา หมายถึง การสวดมนต์ที่มีการเปล่งวาจา		
31.	สมาธิ คือ การกำหนดลมหายใจให้ปกติ		
32.	ปฏิวะธ จากกรรมมีเมตตากรม คือ การเป็นที่รักของมนุษย์และเทวดา		
33.	แม้ร่างกายจะป่วย แต่ใจของเราจะต้องไม่ป่วยไปด้วย		
34.	ธรรมชาติของจิต มักสงบนิ่ง		
35.	แม้เพียงการเจริญสมณะ ก็จะบรรลุนิพพานได้		
36.	โยคี หมายถึง ผู้เพียรเพ่งเผากิเลส		
37.	สิ่งที่เราประสบอยู่ทุกวันนี้ ไม่มีคำว่า โชค หรือบังเอิญ ทุกอย่างเป็นผลมาจากการกระทำของเราในอดีตทั้งสิ้น		
38.	ชนกกรรม คือ การทำร้ายร่างกายบิดามารดา		
39.	ทำดี ดี เมื่อทำทันที ทำชั่ว ชั่ว เมื่อทำทันที		
40.	ดับอวิชชา = ดับทุกข์		
41.	เพราะสิ่งนี้เกิด สิ่งนี้จึงเกิด เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับ		
42.	วิภวตัณหา คือ ความเพลิดเพลिनพอใจ		
43.	ปฏิจจสมุปบาท ตรงข้ามกับ อริยสัจ 4		
44.	พระเกสาที่ขดม้วนของพระพุทธเจ้า เป็นปริศนาธรรมแสดงถึงความทุกข์ของมนุษย์		
45.	หนังสือพุทธธรรม เป็นผลงานชิ้นเอกของพระธรรมปิฎก (ประยูร ธมฺมปยุตโต)		
46.	บุญ คือ ความดี บุญที่ยิ่งใหญ่ที่สุด คือ การให้ทาน		

ลำดับที่	ข้อความ	ใช่	ไม่ใช่
47.	มหานิกาย และธรรมยุติกนิกาย ต่างก็รวมอยู่ในลัทธิอาจารีวาท		
48.	ความทุกข์ก็ไม่เที่ยง ความสุขก็ไม่เที่ยง		
49.	ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป		
50.	เวียดนาม ลาวและกัมพูชา นับถือพุทธศาสนาลัทธิเดียวกับไทย		
51.	พระเจ้าอโศกมหาราช ทรงช่วยให้พระพุทธศาสนาเผยแพร่อีกกว้างไกล		
52.	ประเพณีการบวช-เรียนของไทย มีมาตั้งแต่สมัยรัตน โกสินทร์		
53.	ชาดก เรื่อง พระมหาชนก เป็นการสอนเรื่องวิริยะ		
54.	วงล้อพระธรรมจักรและกวางหมอบเหลือवलหลัง เป็นสัญลักษณ์ถึงการแสดงปฐมเทศนา		
55.	พระพุทธศาสนา คือ พระรัตนตรัย		
56.	การบูชาพระราหู จะช่วยให้เคราะห์เบาบางลง		
57.	ฝ่ายมหายาน นับถือพระพุทธเจ้าหลายองค์		
58.	ชาวศรีลังกา เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นอันมาก เพราะประเทศศรีลังกาเป็นที่ตั้งขององค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก		
59.	โลกของพระพุทธศาสนา คือ โลกของมหายาน		
60.	องค์การสหประชาชาติ ประกาศให้วันมาฆบูชาเป็นวันสำคัญของโลก		

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิจกรรมการเรียนการสอนนอกสถานที่
กิจกรรมศาสนพิธี : ตักบาตรวันพุธ

โครงการทัศนศึกษาวัดในกรุงเทพมหานคร
โครงการศึกษาและปฏิบัติธรรม “โครงการพุทธธรรม”

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิจกรรมศาสนพิธี

ชื่อโครงการ	ตักบาตรวันพุธ
หน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการ	นิสิตภาควิชามัธยมศึกษา สาขาวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิชาเอกสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬา-ลงกรณ์มหาวิทยาลัย
อาจารย์ที่ปรึกษาโครงการ	รองศาสตราจารย์วารินทร์ มาศกุล ผู้ช่วยศาสตราจารย์อมรา รอดคารา
นิสิตผู้รับผิดชอบโครงการ	นายอินทร์วุธ เกษตระชนม์

หลักการและเหตุผล

การตักบาตรถือเป็นวัฒนธรรมที่ฝังรากลึกของพุทธศาสนิกชน เป็นกิจกรรมที่กระทำเพื่อชำระใจซึ่งพระพุทธรูปศาสนา ทั้งยังช่วยชำระล้างจิตใจของพุทธศาสนิกชนให้ผ่องใส ลดกิเลส และลดความตระหนี่ ด้วยกรให้ ซึ่งจะสร้างความเป็นสิริมงคลแก่ผู้กระทำ แต่เนื่องด้วยสภาพการณ์ในปัจจุบันที่ไม่เอื้อต่อการทำบุญตักบาตรที่พุทธศาสนิกชนพึงปฏิบัติให้เป็นกิจวัตรประจำวัน ซึ่งอาจเป็นเหตุผลในเรื่องของเวลา สถานที่ และความสะดวกจึงทำให้ไม่สามารถตักบาตรในตอนเช้าได้

ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงเป็น โอกาสที่ดีที่จะมีการริเริ่ม โครงการตักบาตรยามเช้าขึ้นในสถานที่ราชการ และสถานศึกษา กลุ่มนิสิตวิชาเอกสังคมศึกษาได้เล็งเห็นความสำคัญของกิจกรรม นี้ จึงได้จัดโครงการตักบาตรวันพุธนี้ขึ้น เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกให้คณาจารย์ บุคลากร นิสิตคณะครุศาสตร์ และบุคคลทั่วไป ได้มีโอกาสปฏิบัติตนให้เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี และยังช่วยกันสืบสานและรักษาวัฒนธรรมที่ฝังรากลึกของชาวพุทธ ให้สมกับที่ประเทศไทยของเรามีศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ นิสิตและบุคคลที่เข้าร่วมทำบุญตักบาตรได้ตระหนักถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมที่มีมาแต่โบราณ และทำให้เกิดจิตสำนึกที่ดีในการทำบุญตักบาตร
2. เพื่อต้องการให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้รู้จักการให้ การทำทาน การเสียสละ และลดความตระหนี่
3. เพื่อให้ นิสิตครุศาสตร์ ผู้ที่จะประกอบอาชีพครูในอนาคต ได้มีประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมทำบุญตักบาตร และสามารถถ่ายทอดกิจกรรมนี้สู่เยาวชนต่อไปได้
4. เพื่อให้ นิสิตได้ฝึกการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ และพัฒนาตนเองในด้านต่างๆ

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. นิสิต คณาจารย์ และพุทธศาสนิกชน ที่เข้าร่วมทำบุญตักบาตรจะได้ตระหนักถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมที่มีมาแต่โบราณ และทำให้เกิดจิตสำนึกที่ดีในการทำบุญตักบาตร
2. เข้าร่วมกิจกรรมได้รู้จักการให้ การทำทาน การเสียสละ และลดความตระหนี่
3. นิสิตครูศาสตร์ ผู้ที่จะประกอบอาชีพครูในอนาคตจะได้มีประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมทำบุญตักบาตร และสามารถถ่ายทอดกิจกรรมนี้สู่เยาวชนต่อไปได้
4. นิสิตได้ฝึกการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพและพัฒนาตนเองในด้านต่างๆ

สถาบันวิทย์บริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายวิชา 2701272 ธรรมวิทยา ภาคต้น ปีการศึกษา 2545
กิจกรรมศาสนพิธี โครงการตักบาตรวันพุธ กระดาษ 5 %

กำหนดเวลา วันพุธ เวลา 07.30-08.30 น.

มิถุนายน 2545	พุธที่ 19	พุธที่ 26		
กรกฎาคม 2545	พุธที่ 3	พุธที่ 10	พุธที่ 31	
สิงหาคม 2545	พุธที่ 7	พุธที่ 14	พุธที่ 21	พุธที่ 28
กันยายน 2545	พุธที่ 4	พุธที่ 11		

สถานที่ โถงอาคาร 3 คณะครุศาสตร์

กิจกรรมและภาระงาน

1. แบ่งกลุ่มนิสิตเป็น 11 กลุ่ม ๆ ละ 10-12 คน เลือกหัวหน้ากลุ่ม แจกชื่อสมาชิก ส่งครูเพื่อจัดตารางวันที่แต่ละกลุ่มทำกิจกรรม
2. หน้าที่ความรับผิดชอบ (หัวหน้ากลุ่มจัดแบ่งหน้าที่ตามความเหมาะสม) มีอาจารย์และนิสิตรุ่นพี่ให้คำแนะนำ
 - 2.1 07.15 น. มาถึงบริเวณโถง ยกโต๊ะในห้อง 101 มาวางหน้าห้อง เพื่อเตรียมให้คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิต และพุทธศาสนิกชนวางอาหารสำหรับตักบาตร จัดเก้าอี้ 5 ตัว ไว้สำหรับพระนั่งรอรถกลับวัด
 - 2.2 นิสิต 2 คน รอคอยรับพระจากวัดปทุมวนาราม แล้วนิมนต์ไปที่ห้องสมาคม ครุศาสตร์สัมพันธ์ ตรงข้ามฝ่ายกิจการนิสิต ชั้น 2 อาคาร 3 เพื่อถวายภัตตาหารเช้า
 - 2.3 07.40 น. นิมนต์พระสงฆ์รับบิณฑบาต ที่โถงอาคาร 3
 - 2.4 นิสิตทั้งกลุ่มช่วยรับของที่บิณฑบาตแล้วใส่ถุง เดินตามพระ และนำของที่รับบาตรขึ้นรถกลับวัดปทุมวนาราม ยกโต๊ะ เก้าอี้ คืน ไว้ในห้อง 101
 - 2.5 จัดนิสิต (ชาย 1-2 คน) ไปส่งพระ เวลาประมาณ 08.05 น.
3. ในวันที่มาทำหน้าที่ ให้นิสิตมาลงชื่อที่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์อภรา รอดคารา การให้คะแนนจะให้เป็นรายบุคคล

กิจกรรมศึกษานอกสถานที่
โครงการทัศนศึกษาวัดในกรุงเทพมหานคร
วิชา 2701272 ธรรมวิทยา

1. หลักการและเหตุผล

เพื่อให้นิสิตเห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมไทย อันเป็นส่วนหนึ่งของพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นวัตถุประสงค้อย่างหนึ่งในรายวิชา 2701272 ธรรมวิทยา อาจารย์ผู้สอนจึงได้จัดกิจกรรมทัศนศึกษาวัดในกรุงเทพมหานคร เป็นกิจกรรมนอกสถานที่ เพื่อให้นิสิตได้รับความรู้ทั้งในด้านประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย เชื่อมโยงกับคำสอนในพระพุทธศาสนา ซึ่งจะทำให้นิสิตมีประสบการณ์ตรงเห็นคุณค่าของศิลปกรรมไทย และความสำคัญของวัดในสังคมของเรา

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อเพิ่มพูนการแสวงหาความรู้จากการศึกษานอกสถานที่
2. เพื่อให้นิสิตมีประสบการณ์ตรงในการไปวัด ซึ่งเห็นหน้าที่สำคัญอย่างหนึ่งของพุทธศาสนิกชน
3. เพื่อให้นิสิตตระหนักในคุณค่าของวัดในสังคมไทย เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยสืบไป

3. ประโยชน์ที่จะได้รับ

นิสิตจะได้รับประสบการณ์ตรงในการศึกษาวัดเพื่อเพิ่มพูนความรู้ทั้งในด้านธรรมวิทยา ประวัติศาสตร์ และศิลปวัฒนธรรมไทยอันเป็นมรดกที่สำคัญของชาติ

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิชา 2701272 ธรรมวิทยา
กำหนดกิจกรรมทัศนศึกษาวัดสุทัศน์ฯ วัดราชบพิธฯ
วันอาทิตย์ที่ 16 มิถุนายน 2545

วิทยากร ศาสตราจารย์ ดร.ม.ร.ว.สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์

- 08.00 น. ออกเดินทางจากคณะครุศาสตร์
- 08.30 น. ถึงวัดสุทัศน์เทพวราราม
วิทยากรบรรยายประวัติศาสตร์ความเป็นมา นำชมพระวิหาร พระพุทธรูป
และสถานที่สำคัญ
- 09.45 น. เดินทางจากวัดสุทัศน์ฯ ไปยังวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม
วิทยากรบรรยายประวัติความเป็นมา นำชมพระอุโบสถ พระเจดีย์และ
สุสานหลวง
- 11.30 น. กล่าวขอบคุณวิทยากร และขึ้นรถกลับคณะครุศาสตร์
- 12.15 น. ถึงคณะครุศาสตร์

การเตรียมตัว

1. ตรงต่อเวลา (รถบัสสุภาพฯ 2 คัน จอดบริเวณปากประตู หน้าคณะครุศาสตร์ ด้านตรงข้าม
คณะนิเทศศาสตร์)
2. แต่งกายชุดเครื่องแบบนิสิตชนิดที่นุ่งห่มพับเก็บได้สะดวก
3. เตรียมสมุดบันทึก ปากกา
4. รับประทานอาหารเช้าก่อนมาขึ้นรถ
5. ห้ามแวะซื้ออาหาร เครื่องดื่ม และห้ามเดินรับประทานอาหาร
6. นำหมวก ร่มกันแดดไปได้
7. ห้องน้ำให้เข้าที่วัดสุทัศน์ฯ ก่อนออกเดินทางยังวัดราชบพิธฯ
8. ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย

กิจกรรมศึกษานอกสถานที่

การศึกษาและปฏิบัติธรรม “โครงการพุทธธรรม”

วิชา 2701272 ธรรมวิทยา

ณ ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์

1. หลักการและเหตุผล

เพื่อสนองนโยบาย “ความรู้คู่คุณธรรม” ตามปณิธาน ของคณะครุศาสตร์และวัดอุประสงค์ของการจัดการเรียนการสอนรายวิชา 2701272 ธรรมวิทยา ที่มุ่งจะให้ผู้เรียนมีความรอบรู้ทั้งในด้านหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา และมีโอกาสฝึกปฏิบัติธรรมเพื่อพัฒนาจิตและเจริญปัญญา อาจารย์ผู้สอนจึงได้จัดโครงการพุทธธรรมขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 เพื่ออบรมและฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เป็นเวลา 2 วัน 1 คืน โดยอาราธนาพระวิปัสสนาจารย์ และวิทยากรผู้เชี่ยวชาญในการสอนจิตภาวนาเป็นวิทยากรอบรม ถือได้ว่าเป็นกิจกรรมนอกสถานที่ที่นอกจากจะเพิ่มพูนหลักธรรมและประสบการณ์ตรงตามเป้าหมายของพระพุทธศาสนาแล้ว ยังจะได้เรียนรู้มรรยาทและการปฏิบัติตน ในฐานะพุทธศาสนิกชน อันจะช่วยพัฒนาศีล สมาธิ และปัญญาเพื่อการดำเนินชีวิตที่ดีงามต่อไป

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นิสิตได้เพิ่มพูนความรู้ในด้านปริยัติและปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา
2. เพื่อให้นิสิตได้อบรมพัฒนาจิต โดยการฝึกวิปัสสนากรรมฐาน
3. เพื่อให้นิสิตได้ฝึกมรรยาทชาวพุทธ และเรียนรู้การดำรงชีวิตของพุทธศาสนิกชนที่ถูกต้อง
4. เพื่อให้นิสิตมีประสบการณ์ตรงในการทำกิจกรรมและเรียนรู้การอยู่ร่วมกัน

3. ประโยชน์ที่จะได้รับ

นิสิตจะได้รับประสบการณ์ตรงในการศึกษาธรรมะ รายวิชา 2701272 ธรรมวิทยา โดยการฝึกวิปัสสนากรรมฐาน ฝึกมรรยาทชาวพุทธ เพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจในธรรมะและเรียนรู้การอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมควบคู่กับความรอบรู้

กิจกรรมศึกษาและปฏิบัติธรรม

ณ ศูนย์วิปัสสนากรรมฐาน ยวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย

ถนนเพชรเกษม ซอย 54 เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร

วันเสาร์ที่ 24 – วันอาทิตย์ที่ 25 สิงหาคม 2545

ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะครุศาสตร์ วิชา 2701272 ธรรมวิทยา

วัตถุประสงค์

เพื่อให้เห็นผล

1. ได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปฏิบัติธรรม
2. มีประสบการณ์ในการฝึกเจริญสติและสมาธิเพื่อพัฒนาจิตให้เกิดปัญญา
3. มีความสามารถในการใช้ธรรมปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ดี

วิทยากร

1. พระมหาบุญช่วย ปญญาวิชิโร วัดบางยี่ขัน กรุงเทพฯ
2. ศาสตราจารย์เสฐียรพงษ์ วรรณปก ราชบัณฑิต
3. รองศาสตราจารย์วารินทร์ มาศกุล

อาจารย์ผู้สอน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์อมรา รอดคารา

กำหนดการอบรม

วันเสาร์ที่ 24 สิงหาคม 2545

07.45 น.	พร้อมกันที่หน้าคณะครุศาสตร์ ตรงข้ามคณะนิเทศศาสตร์
08.00 น.	ออกเดินทางไปยังยุวพุทธิกสมาคมฯ
08.40 น.	ลงทะเบียน ชำระเงิน รับป้ายชื่อ
09.00 น.	ประชุมนิเทศการฝึกอบรม
09.30 น.	ธรรมบรรยายและฝึกปฏิบัติวิปัสสนา
11.30 น.	รับประทานอาหารกลางวัน เปลี่ยนเครื่องแต่งกาย
13.00 น.	ธรรมบรรยายและฝึกปฏิบัติ
16.00 น.	พักผ่อน อาบน้ำ

17.30 น.	รับประทานอาหารเย็น
18.00 น.	บรรยายธรรม “ปุจฉา-วิสัชนา” โดย ศาสตราจารย์เสฐียรพงษ์ วรรณปก
21.00 น.	วิดิทัศน์ “วัดป่าในอังกฤษ”
21.30 น.	สวดมนต์ แผ่เมตตา เข้านอน

วันอาทิตย์ที่ 25 สิงหาคม 2545

05.00 น.	ตื่นนอน ฝึกปฏิบัติ
06.30 น.	สวดมนต์ ทำวัตรเช้า
07.00 น.	รับประทานอาหารเช้า
08.00 น.	วิดิทัศน์ “ตามรอยบาทพระศาสดา”
09.00 น.	ธรรมปฏิบัติ
11.30 น.	รับประทานอาหารกลางวัน (เก็บของ แต่งชุดนิสิต)
13.00 น.	กิจกรรมกลุ่ม
14.30 น.	ประเมินผล
15.15 น.	เดินทางกลับคณะครุศาสตร์
16.00 น.	ถึงคณะครุศาสตร์

การเตรียมตัวเตรียมใจ

1. ปล่อยวางภารกิจทั้งหมด ตัดความวิตกกังวลกับเรื่องต่าง ๆ ทำใจให้ปลอดโปร่ง
2. แต่งชุดนิสิตในวันเดินทางไปและกลับ (นิสิตหญิงนุ่งกระโปรงที่ลูกนั่งได้สะดวก)
3. ชุดที่สวมใส่ในการปฏิบัติธรรมควรเป็นชุดที่สวมสบาย ควรใช้สีขาว (งดกางเกงขาสั้น และเสื้อรัดรูป)
4. ตอนเช้าวันเดินทางอย่าลืมรับประทานอาหารเช้าให้เรียบร้อย
5. ตรงต่อเวลาในการเดินทางไปกลับ และปฏิบัติตามกำหนดผลการ
6. ไม่ต้องนำเครื่องนอนไปเพราะมีพร้อมแล้ว ให้เตรียมไปเฉพาะของใช้ส่วนตัว (สบู่ แปรงสีฟัน ยาสีฟัน ผ้าเช็ดตัว ยาประจำตัว ฯลฯ)
7. ทำตนให้เป็นคนอยู่ง่าย กินง่าย มีความเกรงใจและให้เกียรติผู้อื่น
8. ตั้งใจปฏิบัติตามคำแนะนำของวิทยากร ไม่พูดคุย สื่อสารติดต่อกับผู้อื่น
9. ไม่อนุญาตให้ออกนอกสถานที่

- 10.เตรียมเงินสำหรับค่าอาหาร (4 มื้อ) คนละ 150 บาท และเงินทำบุญตามศรัทธา
- 11.ทางสมาคมมีหนังสือและเทปธรรมะจำหน่าย หากสนใจเตรียมเงินไปซื้อได้
- 12.อาจารย์จะให้คำแนะนำการฝึกปฏิบัติเป็นระยะ ตลอดเวลาที่ฝึกปฏิบัติ

ผู้ที่เดินทางไปเอง หรือมีปัญหาใดๆ แจ้งที่อาจารย์ด่วน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบสำรวจความคิดเห็น
ข้อมูลทั่วไปของนิสิต
การศึกษาและปฏิบัติธรรม “โครงการพุทธธรรม”
ก่อนการอบรม
หลังการอบรม

แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับ
การจัดการเรียนการสอนที่เน้นวิถีคิดแบบสามัญลักษณ์
ตามหลักการคิดของพระพุทธศาสนา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของนิสิต

วิชา 2701272 ธรรมวิทยา ปีการศึกษา 2545

คำชี้แจง เติมข้อความ หรือใส่เครื่องหมาย ✓ ลงใน หน้าที่ตรงกับความเป็นจริงเกี่ยวกับตัวท่าน

1. เพศ ชาย หญิง
2. อายุ ปี เป็นนิสิตชั้นปีที่ คณะ
3. ศาสนา ภูมิลำเนา
จบการศึกษาระดับมัธยมปลายจากจังหวัด
4. ปัจจุบันพักอยู่ที่ บ้านเดียวกับบิดา-มารดา บ้านญาติ หอพัก
 อื่น ๆ โปรดระบุ
5. เหตุผลที่เลือกเรียนวิชานี้ (ตอบได้หลายข้อ)
 รุ่นพี่ เพื่อนแนะนำ อาจารย์ที่ปรึกษาแนะนำ
 สัมผัสใจที่จะเลือกเรียน เลือกเรียนตามเพื่อนๆ
 สามารถลงเวลาเรียนตามตารางได้ ชอบเรียนที่ศึกษาศาสตร์
 เห็นว่าไม่น่าจะเป็นวิชาที่ยาก คาดว่าจะสอบได้คะแนนดี
 ต้องการความรู้ในวิชาพระพุทธศาสนาเพิ่มมากขึ้น
6. ความสนใจต่อการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาในระดับชั้นมัธยมศึกษา
 มาก ปานกลาง น้อย น้อยมาก
7. ความสนใจในการอ่านหนังสือธรรมะ
 มาก ปานกลาง น้อย น้อยมาก
8. ความสนใจที่จะพัฒนาจิต โดยการฝึกสมาธิ วิปัสสนา
 มาก ปานกลาง น้อย น้อยมาก
9. ประสบการณ์ในฐานะพุทธศาสนิกชน (ตอบได้หลายข้อ)
 บรรพชา บวชชีพราหมณ์
 อุปสมบท บวชหน้าไฟ
 เข้าค่ายจริยธรรม ฝึกสมาธิ วิปัสสนาที่วัดหรือสถานที่ปฏิบัติธรรม
 เข้าร่วมพิธีบรรพชาอุปสมบท เวียนเทียน
 ถวายเทียนพรรษา อื่น ๆ โปรดระบุ
10. ความคาดหวังในประโยชน์ที่จะได้รับจากการเรียนวิชานี้

ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะครุศาสตร์

นิสิตชั้นปีที่ _____

วิชา 2701272 ธรรมวิทยา

คณะ _____

วันที่ _____

แบบประเมินผล

กิจกรรมศึกษาและปฏิบัติธรรม “โครงการพุทธธรรม”

ก่อนฝึกอบ

- ประสบการณ์ในการฝึกสมาธิ

☐ ไม่มีความรู้เรื่องนี้มาก่อน	☐ มีความรู้บ้างแต่ไม่เคยฝึก
☐ เคยฝึกบ้างนานๆ ครั้ง	☐ เคยฝึกบ่อยครั้ง
☐ ฝึกอยู่เป็นประจำ	
- บทปริกรรมที่ใช้ในการฝึกสมาธิ

☐ พุทโธ	☐ สัมมาอหัง	☐ พอง-ยุบ	☐ อื่น ๆ คือ
--------------------------------	------------------------------------	----------------------------------	---
- ประสบการณ์ในการฝึกการเดินจงกรม

☐ ไม่เคยมีความรู้เรื่องนี้มาก่อน	☐ เคยรู้ เคยเห็น แต่ไม่เคยปฏิบัติ
☐ เคยฝึกปฏิบัติมาบ้างแล้ว	☐ เคยปฏิบัติอยู่บ่อยๆ
- ประสบการณ์ในการฝึกวิปัสสนากรรมฐาน

☐ ไม่เคยมีความรู้เรื่องนี้มาก่อน	☐ มีความรู้บ้างแต่ไม่เคยฝึก
☐ เคยฝึกปฏิบัติมาแล้ว ครั้ง เป็นเวลาติดต่อกันครั้งละ วันที่	
- ความรู้สึกก่อนเข้าร่วมกิจกรรม

☐ ฝึกใจมาเพราะมีคะแนน	☐ ไม่แน่ใจว่าจะดี แต่ก็อยากลองดู
☐ คาดว่าน่าจะดีจึงอยากทดลองให้ประจักษ์จริง	☐ แน่ใจว่าดี ตั้งใจมาจริง
☐ ไม่ค่อยสนใจว่ากิจกรรมจะเป็นอย่างไร มากับเพื่อน ก็สนุกดี	
☐ อื่น ๆ คือ	
- สิ่งที่ข้าพเจ้าคาดว่า “ได้” ในกิจกรรมครั้งนี้คือ

ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะครุศาสตร์

วิชา 2701272 ธรรมวิทยา

นิสิตชั้นปีที่ _____

คณะ _____

วันที่ _____

แบบประเมินผล

กิจกรรมศึกษาและปฏิบัติธรรม “โครงการพุทธธรรม”

หลังฝึกอบรม

1. ความตั้งใจหลังจากจบกิจกรรมครั้งนี้ (ตอบได้หลายข้อ)

- จะฝึกสมาธิบ้าง
- จะฝึกสมาธิให้บ่อยขึ้นกว่าเดิม
- จะฝึกสมาธิประจำอย่างสม่ำเสมอ
- จะฝึกเดินจงกรมบ้าง
- จะพยายามนั่งสมาธิและเดินจงกรมบ่อยๆ
- จะพยายามฝึกสติให้มากขึ้น
- จะแนะนำเพื่อนและญาติให้มาฝึกบ้าง
- จะหาโอกาสฝึกให้ครบ 7 วัน
- จะศึกษาหาความรู้ทางธรรมให้มากกว่าเดิม
- ยังเฉยๆ อยู่ไม่ได้คิดตั้งใจจะทำอะไร
- อื่นๆ คือ

2. ท่านมีความรู้สึก ในเรื่องเหล่านี้มากน้อยเพียงใด

1. เห็นคุณค่าของกาลเวลามากขึ้น
2. จิตสงบมากขึ้นกว่าเดิม
3. อยากทำประโยชน์ให้สังคมส่วนรวม
4. อยากพัฒนาตัวเองให้ดีขึ้นกว่าเดิม
5. มีกำลังใจอยากสร้างบุญกุศลความดีให้มากขึ้น
6. ได้สำรวจบาป บุญ คุณ โทษของตัวเอง

	มาก	ปานกลาง	น้อย
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			

7. อยากละบาป และทำบุญกุศลให้มากขึ้น
8. ชะใจตนเองในเรื่องต่าง ๆ ได้
9. อยากแผ่เมตตาให้สรรพสัตว์ทั้งปวง
10. ดีใจที่ได้มีโอกาสมาปฏิบัติธรรม

มาก	ปานกลาง	น้อย

3. ในการฟังวิทยากรท่านต่าง ๆ ตลอด 2 วันนี้ มีประโยคใด ข้อความใด ที่ท่านประทับใจและยังจำได้

4. บาป หรือความไม่ดีที่ท่านมีอยู่ และท่านตั้งใจจะเลิกละให้ได้เป็นอันดับแรกคือ

5. ความดีที่ท่านไม่มี หรือมีอยู่น้อย และท่านตั้งใจจะปฏิบัติให้ได้มาก ๆ ในอันดับแรกคือ

6. ข้อเสนอแนะเพื่อประโยชน์ในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบสอบถาม

ความคิดเห็นของนิสิตเกี่ยวกับการเรียนการสอน วิชา 2701272 ธรรมวิทยา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วันพฤหัสบดีที่ เดือน พ.ศ. นิสิตชั้นปีที่ สาขาวิชา

โปรดแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมของรายวิชานี้ว่ามีคุณค่า/ความเหมาะสมมากน้อยเพียงใดในหัวข้อต่อไปนี้

กิจกรรม	5	4	3	2	1	ข้อเสนอแนะ
1. การทัศนศึกษาวัด (2 แห่ง)						
2. โครงการพุทธธรรม (2 วัน 1 คืน)						
3. กิจกรรมศาสนพิธี (ตักบาตรวันพุธ)						
4. การบรรยายของวิทยากร						
5. การทำรายงานเรื่องพระไตรปิฎก						
6. ใบงานและแบบฝึกหัด						
7. การทำ Pre-test, Post-test						
8. กิจกรรมการสอนที่เน้นวิธีคิดแบบ สามัญลักษณ์						

2. ความพึงพอใจต่อวิชา _____

3. สิ่งที่ต้องการให้แก้ไขปรับปรุง

4. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

บทสวดมนต์ พุทธพจน์และธรรมบท
ที่เกี่ยวกับสามัญลักษณ์

สถาบันวิทย์บริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อภิณหะปัจจะเวกขณะ

ชะวักมโหมหิ	เรามีความแก่เป็นธรรมดา
ชะวัง อะนะตีตา ¹	ล่วงความแก่ไปไม่ได้
พยาธิมโหมหิ	เรามีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา
พยาธิง อะนะตีตา ¹	ล่วงความเจ็บไข้ไปไม่ได้
มะระณะมโหมหิ	เรามีความตายเป็นธรรมดา
มะระณัง อะนะตีตา ¹	ล่วงความตายไปไม่ได้
สัพเพหิ เม ปิเยหิ มานะเปหิ	เราละเว้นเป็นต่างๆ คือว่าพลัด
นानาภาโว วินาภาโว	พวกจากของรัก ของเจริญใจทั้งหลายทั้งปวง
กัมมัตสะโมหิ	เราเป็นผู้มีกรรมเป็นของๆ ตน
กัมมะทายาทา ²	เป็นผู้รับผลของกรรม
กัมมะโยนี ³	เป็นผู้มีกรรมเป็นกำเนิด
กัมมะพะพันธู ⁴	เป็นผู้มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์
กัมมะปะฏิสะระณา	เป็นผู้มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย
ขัง กัมมัง กะริสสามิ	จักทำกรรมอันใดไว้
กัลยาณัง วา ปาปะกัง วา	ดีหรือชั่ว
ตัสสะ ทายาทา ² กะวิสสามิ	จักเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น
เอวัง อัมเหหิ อะภิน्हัง	เราทั้งหลายพึงพิจารณาเนืองๆ
ปัจจะเวกขิตัพพัง	อย่างนี้แล

(1) ชายว่า โค

(2) ชายว่า โท.

(3) ชายว่า นิ

(4) ชายว่า โณ

✿ พุทธพจน์ ✿

" ดวงจันทร์อุทัยขึ้น เต็มดวง แล้วยกั้แรมลับ
 ดวงอาทิตย์ฉายส่องโลก แล้วยกั้อัสดง
 ข้าพเจ้ารู้เท่าทันแล้วเพราะฉะนั้น
 ข้าพเจ้าจึงไม่เศร้าโศก
 ในยามที่คนทั้งหลายพากันโศกเศร้า "

❀ พุทธพจน์ ❀

อนิจจ วตสงขารา

สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ

อุปปาทวยธมมิโน

มีความเกิดขึ้นและดับไปเป็นธรรมดา

อุปปชชตวา

เกิดขึ้นแล้วย่อมดับไป

เตส รูปสโม สุขุโข

การสงบสังขารเหล่านั้นเสียได้เป็นสุข

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

❀ พุทธพจน์ ❀

" ได้ลาภ เสื่อมลาภ ได้ยศ เสื่อมยศ
 นินทา สรรเสริญ สุข และทุกข์
 เหล่านี้เป็นธรรมดาในหมู่มนุษย์
 เป็นของไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน
 มีความแปรปรวนไปได้เป็นธรรมดา
 สิ่งน่าปรารถนาก็ย้ายจิตใจของท่านไม่ได้
 ถึงสิ่งไม่น่าปรารถนา
 ก็ไม่ทำให้ท่านคับแค้น
 ความยินดีก็ตาม ความยินร้ายก็ตาม
 ท่านกำจัดได้หมดหายลับ ไม่มีเหลือ
 ท่านทราบสถานะที่ไร้โรค ไร้ทุกข์
 มีสัมมาปัญญา เป็นผู้ดูถึงฟากฝั่งภพ "

❀ พุทธพจน์ ❀

อจิร วตย กาโย

ปฐวี อธิเสสสติ

นุทโท อเปตวิญญาโณ

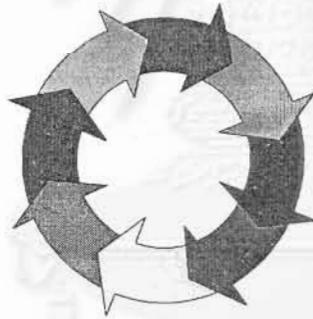
นิรตถ ว กติงคร

กายนี้ไม่นานหนอ

จักนอนทับถมแผ่นดิน

ปราศจากวิญญาณแล้ว

เป็นสิ่งไร้ค่าเหมือนดังท่อนไม้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ถูกจง ...

อย่าเห็นแก่ตัว

อย่ากลัวความจน

อย่าถูกลี้ลู่กลน กับ ความตาย

ขอให้ถือคำพระที่ว่า

" อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา "

รู้ล่วงหน้า เสียก่อน ไม่ร้อนใจ "

จาก บันทึกถึงลูกชาย

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ลูกของพ่อ ...

การมองโลกในแง่ดี ทำให้สดชื่น

แต่ มิใช่ ไม่มองในแง่อื่น

แง่อื่นเราต้องมอง แต่เก็บไว้ในใจ

แง่ดี มองแล้วทำใจ จะดีกว่า

แง่เสีย มองแล้วจำไว้ อย่าเกี่ยวข้องกับ

ระมัดระวังอย่าเกี่ยวข้องกับความสุข

แต่

การมองโลกตามสภาพความเป็นจริง

เราก็จะรู้ว่า ทุกสิ่งเป็นเช่นนั้นเอง

อย่าไปยึดมั่นถือมั่น

ทุกสิ่งทุกอย่าง เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป

จาก บันทึกถึงลูกชาย

โสโต ยถา เอกฆโน

วาเตน น สมิริติ

เอว นินทาปสสาสุ

น สมิถุชนติ ปณทิตา

๑ ๘๑ ๑

ขุนเขาไม่สะเทือนเพราะแรงลมฉันใด

บัณฑิตก็ไม่หวั่นไหวเพราะนินทาหรือสรรเสริญฉันนั้น

Even as a solid rock

Is not shaken by the wind.

So do the wise remain unmoved

By praise or blame.

